

Barn- och utbildningsnämnden

Tid 2025-02-26 kl. 08:30-16:00

Plats Saga

Ärende nr 3 är stängt för allmänheten, övriga ärenden är öppna.

Ledamöter

Anton Li Nilsson (C), ordförande
Marita Björkman Forsman (S), vice ordförande
Malin Stenvall Viksten (M)
Massoud Sari Aslani (S)
Carola Bergman (S)
Mikael Wikström (M)
Jonas Vikström (S)
Peter Eriksson (S)
Maria Platni (V)
Anne-Christine Esberg (SD)
Håkan Johansson (M)
Eila Stenvall (KD)
Lottie Almqvist (C)

Övriga deltagare

Tommy Lindström (M), Adjungerad ersättare
Samuel Pettersson (S), Adjungerad ersättare
Linda Pettersson, nämndsekreterare

I. Mötets öppnande och upprop

2. Val av justerare samt beslut om tid och plats för protokollets justering

Diariernr 25BUN3

Förslag till beslut

Protokollet föreslås justeras digitalt senast 28 februari kl 13.00. På tur att justera är Carola Bergman (S), Mikael Wikström (M).

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden väljer justerare till dagens sammanträde.

3. Kränkningsärenden

Elice Ökvist, 10min

Elice Ökvist Avdelningschef grundskola, redovisar två anmälningar om kränkande behandling där vuxen kränkt elev.

4. Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare

Diariernr 25BUN23

Robert Fahlgren, 10 min

Förslag till beslut

Barn och utbildningsnämndens arbetsutskott föreslår att Barn- och utbildningsnämnden antar version 2 av ”Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare”.

Ärendebeskrivning

Under 2024 har det gjorts en genomgång av ”Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare”. Senaste versionen (1) beslutades 2015-11-25 i Barn och utbildningsnämnden.

Alla lagar, direktiv mm i riktlinjerna är kontrollerade och uppdaterade utifrån gällande lagstiftning. Inga förändringar gällande handläggningssgång eller samverkan med andra aktörer är förändrade i den reviderade riktlinjen för Piteå kommun. Tillagt är Barnkonventionen och ”gömda barn”. Borttaget är skrivningarna om ”tiggeri”.

Den nya versionen (version 2) av riktlinjen följer Piteå kommuns policy och anvisningar för styrande dokument där det framgår att det bör övervägas om ett styrande dokument verkligen behövs när frågan är reglerad av lagar. Bedömningen är dock att version 2 av riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare förtydligar handläggningssgången och ansvarsfördelningen inom organisationen.

Beslutsunderlag

- Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare Version 2
- Riktlinjer för bedömning av rätt till utb. för EU-medborgare beslut BUN Version 1

5. Revidering av Statsbidrag för stärkt kunskapsutveckling 2025

Diariernr 25BUN35

Robert Fahlgren, 10 min

Förslag till beslut

Utbildningsförvaltningen föreslår att Barn- och utbildningsnämnden tar del av information om om reviderad Insatsplan för stärkt kunskapsutveckling 2025.

Ärendebeskrivning

Totalt avsatta medel för 2025 att ansöka för Piteå kommun är 25 860 481 kr efter Skolverkets meddelande om formellt taget beslut 2025-01-13. Det innebär en ökning av den totala potten sökbara medel med 2 562 547 kronor för Piteå kommun jämfört med den beräkning som presenterades av Skolverket 2024 och som legat till grund för Utbildningsförvaltningens tidigare lagda förslag.

Utbildningsförvaltningen föreslår Barn- och utbildningsnämnden att statsbidraget för stärkt kunskapsutveckling 2025 ska ansökas och fördelas enligt nedanstående. Statsbidraget ska enligt direktiven riktas till insatser på tre nivåer; huvudmannanivå, skolnivå samt för insatser i klassrummet. De flesta insatser från 2024 föreslås fortsätta utifrån vikten av kontinuitet för eleverna och för att bättre kunna värdera effekterna av insatserna över tid.

Efter att det bidragsutrymme som Piteå kommun kan ansöka om formellt justerats av Skolverket i januari innebär det att Piteå kommun nu har ett större bidrag att ansöka medel från. Utvärderingen av fjolårets insatser av rektorerna gav vid handen att de i stort var nöjda med fördelningen och inriktningen på insatserna. Verksamheterna önskar utöka insatserna för socialpedagoger, socionomer samt resursförstärkningar för tidiga och förbättrade insatser. Det handlar om andra yrkesgrupper till stöd i skolan för lärare och elever, samt att insatserna ska kunna komma fler elever till gagn i prioriteringssyfte att kunna sätta in stödet där det som bäst behövs.

Utökade insatser är: 2.3 (från 6,0 tjänster till 8,0), 2.4 (med 20 421 kr) och 3.3 (från 4,0 tjänster till 5,8)

Det reviderade beslutsunderlaget till insatsplan har tagits fram av biträdande avdelningschef grundskola och det slutliga förslaget på insatsplan har utarbetats av avdelningschef grundskola efter utvärdering och i samråd med förvaltningschef samt rektorer och processen har även informerats i samverkan med de fackliga organisationerna.

Beslutsunderlag

- Insatssplan Kunskapsbidraget 2025_REVIDERAT_250123-BUN

6. Kalkylförändringar Sjulnässkolan tillbyggnad

Diarienumr 25BUN21

Jenny Bergman, 40 min

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämndens arbetsutskott föreslår att Barn- och utbildningsnämnden fortsatt stödjer projektet trots kalkylförändringarna och att de ökade kostnaderna tas upp i kommande Strategisk plan 26–28.

Ärendebeskrivning

Projektet Sjulnässkolan tillbyggnad handlar om att utöka skolans kapacitet då den är för liten, moduler finns etablerade med två klassrum men det finns ytterligare behov för utökning av lokaler.

Projektet befinner sig just nu i slutskedet av programfasen där omfattningen av projektet har blivit tydlig. Omfattningen är större än vad som var känt i mycket tidigt skede av projektet och då kalkyl 0, K0, gjordes. Just nu är kalkyl 2, K2, upprättad och visar en stor avvikelse från K0 till K2. Enligt Investeringsprocessen ska projektägaren förankra avvikelser till berörd nämnd och kommunledning. Projektägaren för Sjulnässkolan tillbyggnad är Barn- och Utbildningsnämnden där lokalstrateg Jenny Bergman är ägarombud och därmed ansvarig för att förankra kalkylavvikelseerna och godkännande att fortsätta med projektet.

Kostnadsökningarna som ligger till grund för avvikelsen består dels av prisökningar, dels av utökad omfattning. I tidigt skede var det inte känt att befintlig mellanstadiebyggnad behövde byggas om, att personalen saknade arbetsplatser och personalrum, att klassrum saknade grupprum och att ombyggnader för att anpassa lokalerna för barn med särskilda behov behövdes. Ytterligare har det upptäckts att projektet inte kommer att hinna byggas färdigt innan det sker en större ökning av elevantalet på Sjulnässkolan och därför behöver moduler etableras innan skolan är utbyggd. Anledningarna till kostnadsökningarna bedöms rimliga och nödvändiga för att uppnå en skola med god funktionalitet och storlek.

Beslutsunderlag

- Sjulnässkolan elevantal LÅ24.25-LÅ33.34

7. Barn- och elevutveckling de senaste tre åren, samt trenden för antal barn födda

Diariernr 25BUN22

Malin Gustavsson, 15min

Förslag till beslut

Utbildningsförvaltningen föreslår att Barn- och utbildningsnämnden tar del av informationen om barn- och elevutveckling i Piteå kommun.

Ärendebeskrivning

Förståelsen för barn- och elevutvecklingen inom kommunen är avgörande för att säkerställa en strategisk budgetprocess och ta fram en genomarbetad strategisk plan. På begäran av nämnden presenteras därför tre gånger per år en uppföljning och analys av utvecklingen under de senaste tre åren. Analysen inkluderar även en trendspaning av antalet nyfödda barn för att ge en tydlig bild av utvecklingen och framtida behov.

8. Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat

Diariernr 25BUN19

Frida Andersson, Tove Östling, 60 min

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av informationen om Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat.

Ärendebeskrivning

Enligt internationella studier har elevers frånvaro ett starkt negativt samband med skolresultat, behörighet till och avbrott från gymnasiet, samt behörighet till senare studier. Med stöd av medel från statsbidraget för Likvärdig skola gav avdelningscheferna för elevhälsan och grundskolan våren 2024 två av elevhälsans skolkuratorer, Frida Andersson och Tove Östling, i uppdrag att genomföra en studie kring problematisk skolfrånvaro hos flickor.

Fokus i studien låg på de faktorer och processer som ligger bakom den ökade skolfrånvaron bland flickor i grundskolan i Piteå kommun. Studien genomfördes under perioden maj till oktober 2024 genom en rad intervjuer med flickor i grundskolan och gymnasiet som haft hög frånvaro, $\geq 50\%$.

Studiens resultat har presenterats för samtliga rektorer i grundskolan och ingår även som underlag till den återrapport kopplad till kvalitetsrapporten Utbildning, arbete och näringsliv, Läsåret 2022-2023, som skall behandlas av Barn- och utbildningsnämnden.

Skolkuratorerna Frida Andersson och Tove Östling, informerar om sin studie för Barn- och utbildningsnämndens ledamöter.

Beslutsunderlag

- 1. Rapport - Flickor i fokus

9. Återrapport till kvalitetsrapport Utbildning, arbete och näringsliv, Läsåret 2022-2023

Diariernr 25BUN20

Malin Westling, 15min

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämndens arbetsutskott föreslår att Barn- och utbildningsnämnden beslutar att godkänna återrapporten till kvalitetsrapport Utbildning, arbete och näringsliv, Lå 2022-2023.

Ärendebeskrivning

I samband med att kvalitetsrapporten Utbildning, arbete och näringsliv, läsåret 2022-2023, föredrogs för barn- och utbildningsnämnden (BUN 2024-03-27 § 23) gav nämnden förvaltningschef i uppdrag att inom ramen för Skolverkets kvalitetsdialog djupare analysera flickornas försämrade resultat samt utifrån analysen utarbeta en handlingsplan för att vända den negativa trenden.

Under våren 2024 genomförde Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) två dialogträffar med representanter från Piteå kommun kring de prioriterade frågor och utvecklingsbehov som kommunen ansåg sig ha. Även om kvalitetsrapporten diskuterades så kom inte Skolverket och SPSM med några konkreta råd eller inspel.

Enligt internationella studier har elevers frånvaro ett starkt negativt samband med skolresultat, behörighet till och avbrott från gymnasiet, samt behörighet till senare studier. Med stöd av medel från statsbidraget för Likvärdig skola 2024 gav avdelningscheferna för elevhälsan och grundskolan två av elevhälsans skolkuratorer i uppdrag att genomföra en studie kring problematisk skolfrånvaro hos flickor. Studien ligger, tillsammans med en forskningsöversikt framtagen av utbildningsförvaltningens forsknings- och utvecklingsteam, till grund för återrapporten till nämnden.

Sedan kvalitetsrapporten presenterades i mars 2024 har nya resultat presenterats på kommundatabasen KOLADA. Där konstateras att resultaten för flickor förbättrats i Piteå. Detta, tillsammans med övrigt material i återrapporten, gör att utbildningsförvaltningens ledningsgrupp inte anser att någon särskild handlingsplan skall tas fram för att förbättra flickornas resultat, däremot ska kommunen fortsätta arbeta aktivt med bl a den handlingsplan som finns för att motverka problematisk skolfrånvaro.

Beslutsunderlag

- Återrapport - Kvalitetsrapport Utbildning, arbete och näringsliv, Lå 2022-2023
- Elevers mående och resultat_fokus flickor_Bergmark_Viklund

10. Plan över åtgärder för öppnande av Granparken

Diarienumr 25BUN44

Irene Johansson Worrnsjö, 15 min

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämndens arbetsutskott föreslår att Barn- och utbildningsnämnden godkänner åtgärderna för att kunna öppna Granparken till sommaren 2025 med avsatta medel hos kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning

Sedan Granparken öppnade 2003 har den varit ett uppskattat utflyktsmål för kommunens barnfamiljer och skolbarn. Under åren har entrén varit gratis. Då resurserna på Grans kraftigt minskat efter 2011 så har underhållet av parken därefter blivit eftersatt.

Under januari 2020 installerade Grans en mjölkningsrobot i ladugården. Robotmjölkningen har ändrat på hur korna går in och ut från betet (fritt hela dagen) vilket innebär att kofällan alltid är öppen mellan betet (som ligger bortanför Granparken) och ladugården. Innan dess så hämtade personal korna 2 ggr/dag för mjölkning vilket innebär att personalen endast öppnade kofällan vid dessa tillfällen och däremellan så var övergången/entrén till parken öppen och grindarna till korna var stängd och besökare kunde på ett säkert sätt gå över till parken.

Första sommaren efter installationen av mjölkroboten var det inget problem då parken ändå var stängd på grund av Covidpandemin. Därefter meddelade vi att parken var stängd för besökare då det inte fanns en säker entré in till parken. Detta till trots så fortsatte folk att komma till parken och kröp under/över staket och/eller gick in i parken via baksidan av ladugården vilket är en stor fara då det är mycket tung trafik där med jordbrukstraktorer och redskap under hela sommarhalvåret.

Vi har satt upp varningsskyltar och försökt spärra av så gått det går för att förhindra ”intrång” i parken. Eftersom det också är ett stort bristande underhåll av parken så är det ytterligare en brist i säkerheten som gör att det inte är lämpligt med besökare i parkens nuvarande skick.

Varje år kontaktar ett stort antal förskolor, skolor och barnfamiljer Grans för att höra om vi öppnat upp parken igen då den är saknad.

Granparken kan öppnas igen för besökare om den rustas upp och det görs en säker övergång/entré över kofällan. De åtgärder som framförallt krävs, förutom entrén, för att kunna ta emot besökare i parken gäller grindar, staket, trädgård och lekplats. Parken skulle då också kunna användas som en resurs för kommunens olika verksamheter så som förskola, skola, olika verksamheter för arbetsträning och som arbetsplats för kommunens ungdomar - feriearbete.

I förlängningen behövs det också en renovering av de gamla logbyggnader som finns på området där lantbruksmuseet finns inne i rundlogen. Det är Norrbottens museum som äger utställningen inne i lokalen men det finns idag inget intresse av att underhålla den, Piteå mu-seum tillfrågades för några år sen om ett övertagande men de var inte

intresserade.

Grans naturbruksgymnasium är beredd att ta ansvaret för att sköta driften av Granparken om det blir en extern finansiering av upprustning och löpande drift under sommaren. Det första året kommer det krävas 2 heltidstjänster, april-september, för att åtgärda alla brister. Därefter torde det räcka med 1 heltidstjänst, maj-september, som även handleder ferieungdomar för sommararbete i parken.

Beslutsunderlag

- Bilaga Gransparken

II. Presentation av Utvecklingsprogrammet rörande skola och insatsområden

Diariernr 25BUN59

Christer Lindström, 1.5h

Ärendebeskrivning

Christer Lindström presenterar utvecklingsprogrammet rörande skola och insatsområden för nämnden.

Beslutsunderlag

- Utvecklingsprogram - för Vision 2050

12. Bedömt behov av anpassad resursförskola i Piteå kommun

Diariernr 25BUN34

Bo Åström, 30 min

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämndens arbetsutskott föreslår att Barn- och utbildningsnämnden fattar ett inriktningsbeslut om att inrätta en anpassad resursförskola.

Ärendebeskrivning

Bara under senaste året har antalet placeringar av barn med stora extraordinära behov ökat, innefattande stora såväl fysiska som intellektuella utvecklingssvårigheter och funktionsnedsättningar utöver de vi noterar hos barn med neuropsykologiska funktionsnedsättningar. Med detta följer ofta långa vistelsetider för barnen vilket ställer krav på såväl utrustning, kompetens som bemanningsmöjligheter för förskolorna. Förskolan har därför kommit i en upplevt ny situation gällande krav på personalens kompetens likväl som helt andra krav på utrustning i förskolan än tidigare med lyfthjälpmedel, specialsängar och annan behovsutrustning vilket kräver ombyggnationer och anpassningar av förskolelokaler i allt större utsträckning och i en nära framtid.

I våra grannkommuner, Luleå och Skellefteå, finns redan kommuncentrala resursförskolor för barn med stora extraordinära behov. Dessa förskolor har särskild utrustning och särskilda hjälpmedel, högre bemanning och personal med särskild kompetens för uppdraget. Det ger större likvärdighet, högre kvalitet och bättre beredskap att ta emot barn med stora extraordinära behov.

För att kunna möta barn med de största behoven och samla resurser och kompetens på ett effektivt sätt är det därför en nödvändighet att även Piteå kommun startar upp en anpassad resursförskola.

Beslutsunderlag

- Anpassad resursförskola till BUN 250226

13. Revidering av Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret (KAA)

Diariernr 24BUN257

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämndens arbetsutskott föreslår att Kommunstyrelsen antar revidering av Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen antog 29 november 2018, § 308, Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret.

Kommunens ansvar regleras numera i 29 kap. 9 § skollagen (2010:800). Ansvaret har förtydligats och utökats till det kommunala aktivitetsansvaret.

Riktlinjerna är gemensamt framtagen av Barn- och utbildningsnämnden och Samhällsbyggnadsnämnden.

Syftet med riktlinjerna är att tydliggöra tillvägagångssättet vid samverkan mellan Barn- och utbildningsnämnden och Samhällsbyggnadsnämnden gällande ungdomar i målgruppen för det kommunala aktivitetsansvaret. Kommunen har långtgående skyldigheter att ge stödinsatser och erbjuda alternativ till de ungdomar som riskerar att hamna i utanförskap om de varken arbetar eller studerar.

Styrande dokument ska antingen revideras eller aktualiseras minst en gång per mandatperiod. Giltighetstiden för Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret behöver förlängas. Förslaget innehåller också tillägg som förtydligar roller och uppgifter mellan berörda förvaltningar. Ändringar och tillägg har gjorts i samråd mellan berörda aktörer.

Beslutsunderlag

- Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret.

14. Mottagna anmälningar om kränkande behandling, trakasserier, diskriminering

Diariernr 25BUN6

Förslag till beslut

Utbildningsförvaltningen föreslår att Barn- och utbildningsnämnden tar del av anmälningar och avslutade kränkingsärenden.

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden antog 18 januari 2012 riktlinjer för att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling, trakasserier och diskriminering. Senaste revideringen av rutinerna genomfördes 2014-12-10.

Den nya skollagen har tydliga bestämmelser om huvudmannens ansvar.

- Skapa system och rutiner för att förebygga och förhindra att kränkningar, trakasserier och diskriminering förekommer.
- Skyldighet att upprätta rutiner för att säkerställa att uppgifter om kränkningar utreds tillräckligt, åtgärder vidtas och följs upp.
- Har det juridiska och ekonomiska ansvaret om barn och elever far illa.

Bakgrunden till skärpningen i lagstiftningen är att myndigheter och frivilligorganisationer uppmärksammat att kränkningar i skolmiljön är ett stort problem. Det har gjorts flera skadeståndsprocesser där elever blivit utsatta för kränkningar och försökt få rätt mot skolhuvudmannen men misslyckats. Ett annat skäl till lagändringen är att huvudmannen vid skadeståndskrav inte känt till missförhållandena i skolan. Därför har kravet på att huvudmannen ska informeras om incidenter införts.

Arbetsgång för systematiskt arbete, skollagen 6 kap 10 § - handlingsplikten:

- Steg 1 Upptäcka och anmäla till förskolechef, rektor och barn- och utbildningsnämnden
- Steg 2 Utreda och analysera
- Steg 3 Åtgärda, vidta verkningfulla åtgärder
- Steg 4 Följa upp och utvärdera regelbundet
- Steg 5 Ärendet avslutas
- Steg 6 Skicka återrapport till barn- och utbildningsnämnden

Ärendet är inte öppet för allmänheten.

Beslutsunderlag

- Sammanställning av kränkande behandling, trakasserier och diskriminering 250110.250122

15. Redovisning av delegationsbeslut

Delegationsbeslut

- 13.2 Bevilja serviceavgift för studier vid Framnäs folkhögskola (*dnr 25BUN28-1*)
- 13.2 Bevilja serviceavgift för studier vid Mora folkhögskola (*dnr 25BUN28-2*)
- 9.3 Beslut om avstängning från fritidshem på grund av obetalda avgifter. (*dnr 25BUN30-1*)
- 20.2 Prövning av rätt till utbildning för icke-EU-medborgare med tidsbegränsat uppehållstillstånd. (*dnr 25BUN29-1*)
- 13.2 Bevilja serviceavgift för studier vid Framnäs (*dnr 25BUN28-3*)
- 9.3 Beslut om avstängning från fritidshem på grund av obetalda avgifter (*dnr 25BUN24-1*)
- 9.1 Beslut om plats i fritidshem. (*dnr 24BUN284-1*)
- 27.11 Realgymnasiet Luleå (*dnr 24BUN271-9*)
- 27.11 Rymdgymnasiet i Kiruna (*dnr 24BUN271-8*)
- 27.11 Älvdalens Utbildningscentrum - Fiskegymnasiet (*dnr 24BUN271-7*)
- 27.3, 27.5, 27.7 Nya läroverket Luleå (*dnr 24BUN271-17*)
- 27.11 Guldstadsgymnasiet Skellefteå (*dnr 24BUN271-6*)
- 27.11 Hagströmska Falun (*dnr 24BUN271-5*)
- 27.11 Minervaskolan Umeå (*dnr 24BUN271-4*)
- 27.11 NTI Gymnasiet Luleå (*dnr 24BUN271-3*)
- 27.11 Praktiska gymnasiet Luleå (*dnr 24BUN271-2*)
- 27.1 Krokofantens förskola (*dnr 24BUN271-19*)
- 27.1 Lyckobackens förskola (*dnr 24BUN271-18*)
- 27.1 I Ur och skur Forsen förskola (*dnr 24BUN271-16*)
- 27.1 Tallkottens förskola (*dnr 24BUN271-15*)
- 27.3, 27.5, 27.7 Thoren framtid i Kiruna (*dnr 24BUN271-14*)
- 27.3, 27.5, 27.7 Tolvmans friskola (*dnr 24BUN271-13*)
- 27.3,27.5,27.7 Dalbackens friskola (*dnr 24BUN271-12*)
- 27.3, 27.5, 27.7 Internationella engelska skolan (*dnr 24BUN271-11*)
- 27.1 Fristående förskola Kotten (*dnr 24BUN271-10*)
- 27.11 Bidragsbelopp (*dnr 24BUN271-1*)
- 24.5 Prövning av rätt till utbildning för icke-EU-medborgare med tidsbegränsat uppehållstillstånd. (*dnr 25BUN29-2*)
- 24.10 Anmälan om bisyssla (*dnr 25BUN37-1*)
- 24.10 Anmälan om Bisyssla, (*dnr 25BUN37-2*)
- 24.10 Anmälan om bisyssla. (*dnr 25BUN37-3*)
- 24.10 Anmälan om Bisyssla. (*dnr 25BUN37-4*)
- 21.3 Prövning av ansökan och beslut om skolskjuts pga särskilda skäl. (*dnr 25BUN39-2*)
- 21.3 Prövning av ansökan och beslut om skolskjuts pga särskilda skäl. (*dnr 25BUN39-1*)
- 26.2 Avtal konsulttjänster för handledning av skolköterskor och skolkuratorer (*dnr 25BUN53-1*)
- 26.2 Avtal konsulttjänster för handledning av skolpsykologer (*dnr 25BUN53-2*)
- 26.2 Avtal tillfällig assistanstjänster Strömnäsbackens förskola (*dnr 25BUN53-3*)
- 20.2 Prövning av rätt till utbildning för icke-EU-medborgare med tidsbegränsat uppehållstillstånd (*dnr 25BUN29-3*)
- 20.2 Prövning av rätt till utbildning för icke-EU-medborgare med tidsbegränsat uppehållstillstånd (*dnr 25BUN29-4*)

- 13.2 Bevilja serviceavgift för studier vid Framnäs folkhögskola vt25 (*dnr 25BUN28-4*)
- 9.3 Beslut om avstängning från fritidshem på grund av obetalda avgifter (*dnr 25BUN30-2*)
- 9.3 Beslut om avstängning från fritidshem på grund av obetalda avgifter (*dnr 25BUN30-3*)
- 27.6 Beslut angående tilläggsbelopp för elev i behov av extraordinärt stöd (*dnr 25BUN65-1*)
- 5.1 Beslut om avsteg från förskolereglerna (*dnr 25BUN64-1*)
- 5.1 Placering av barn vid avvikelser från reglerna & 5.8 Beslut om utökad tid i förskola (*dnr 25BUN64-2*)
- 5.1 Placering av barn vid avvikelser från reglerna.& 5.8 Beslut om utökad tid i förskola (*dnr 25BUN64-3*)
- 5.1 Placering av barn vid avvikelser från reglerna.& 5.8 Beslut om utökad tid i förskola (*dnr 25BUN64-4*)
- 24.1 Överklagan diarienumr 24MTN72 (*dnr 25BUN75-1*)

16. Anmälda handlingar

Anmälda handlingar

- Sekundärt samverkansavtal gällande gymnasieutbildning mellan Arvidsjaur kommun och Piteå kommun (*dnr 25BUN45-1*)
- Uppgifter om missförhållanden enligt 6 kap skollagen (*dnr 25BUN33-1*)
- Avslutsbrev 2024/054542, Grans Naturbruksgymnasium (*dnr 25BUN55-1*)
- Protokollsutdrag Miljö- och tillsynsnämnden, Föreläggande om att vidta åtgärder gällande städning på Strömbäckaskolan (*dnr 25BUN57-1*)
- Beslut stängningsdagar läsåret 2025/2026 (*dnr 25BUN51-1*)
- Protokollsutdrag Miljö- och tillsynsnämnden (*dnr 25BUN47-1*)
- Protokollsutdrag Miljö- och tillsynsnämnden (*dnr 25BUN46-1*)
- Rapport elevfrånvaro och skolpliktsärenden fristående skolor, Tolvmans 24/25 (*dnr 25BUN61-1*)
- Rapport elevfrånvaro och skolpliktsärenden fristående skolor, I ur och skur Forsen 24/25 (*dnr 25BUN61-2*)
- Rapport elevfrånvaro och skolpliktsärenden fristående skolor, Dalbacken 24/25 (*dnr 25BUN61-3*)
- Protokoll BUN AU 2025-02-13 signerat (*dnr 25BUN1-2*)

17. Rapport från kontaktpolitiker

Diarienumr 25BUN5

Ärendebeskrivning

Ledamöter (ordinarie och ersättare) i Barn- och utbildningsnämnden har ett kontaktpolitikeruppdrag där den kontaktpolitiska verksamheten har för avsikt att vara ett stöd för nämnden i att fortlöpande få information om förvaltningens verksamheter, hur arbetet i stort fortskrider samt att förbättra uppföljningen inom verksamheterna.

Kontaktpolitikerna ska hålla sig informerade om tilldelad verksamhet och vara väl insatta i verksamhetens arbetssätt och förutsättningar. Detta görs genom att kontaktpolitiker ges möjlighet att fördjupa sig inom tilldelat verksamhetsområde för att sedan redovisa för övriga nämndledamöter under denna punkt, Rapport från kontaktpolitiker.

Kontaktpolitiker ges möjlighet till tre kontaktdagar per år med ersättning. För ledamöter utgår en extra dag för besök i gymnasieskolan.

18. Ordförande och Förvaltningschef informerar

Diariernr 25BUN4

19. Av ledamöter väckta ärenden

Diariernr 25BUN7

Ärendebeskrivning

Enligt Kommunallagen 4 kap 20 § får varje ledamot i en nämnd väcka ärenden. Ledamöter i en nämnd har, antingen ensamma eller flera tillsammans, rätt att väcka ärenden i nämnden.

Rätten att väcka ärenden avser endast den nämnd som ledamoten tjänstgör i och innebär inte en rätt att få ärendet avgjort vid det sammanträde då ärendet väcks.

Nämnden beslutar om ett ärende ska väckas.

Ärende 4

Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare

Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare

Dokumentnamn	Dokumenttyp	Fastställt/upprättad	Beslutsinstans
Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare	Riktlinjer	2025-02-26	Barn- och utbildningsnämnden
Dokumentansvarig/processägare	Version	Senast reviderad	Giltig till
Förvaltningschef/Skolchef	2	2025-02-26	Tills vidare
Dokumentinformation	Dokumentet anger förutsättningar för rätt till skolgång. Riktlinjerna revideras vid förändrade förutsättningar eller rättspraxis.	Dokumentet gäller för rektorer och administrativ personal inom Utbildningsförvaltningen.	

Rätt till skolgång, rättslig reglering

Barn bosatta i Sverige har skolplikt enligt skollagen 7 kap 2 §.

Barn bosatta i Sverige enligt skollagen 29 kap 2 § har inte skolplikt men rätt till utbildning.

De kategorier som omfattas är bland annat:

- Asylsökande.
- Stöd av EU-rätten.
 - Vistelse mindre än 3 månader i Sverige är tillåtet utan uppehållstillstånd
 - Vistelse mer än 3 månader i Sverige är tillåtet under vissa förutsättningar.
- Vistelse utan stöd av myndighetsbeslut eller författning s k papperslösa.

Kommunen prövar bosättning och rätt till utbildning. Barn har rätt till förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasiesärskola och gymnasieskola om de påbörjat utbildningen innan de fyllt 18 år. Kommunens regler för placering i förskola och fritidshem omfattas.

Upphållsrätt för bosatt enligt 29 kap 2 §, andra stycket, punkt 3 Skollagen

Upphållsrätt är en rätt för EU- och EES-medborgare samt deras familjemedlemmar att vistas i Sverige mer än grundläggande tre månaderna utan uppehållstillstånd.

Villkor för uppehållsrätt enligt Utlänningslagen 3 a kap 3 §: En EES-medborgare har uppehållsrätt om han eller hon

1. är arbetstagare eller egen företagare i Sverige,
2. har kommit till Sverige för att söka arbete och har en verklig möjlighet att få en anställning,
3. är inskriven som studerande vid en erkänd utbildningsanstalt i Sverige och enligt en försäkran om detta har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning samt har en heltäckande sjukförsäkring för sig och familjemedlemmarna som gäller i Sverige, eller
4. har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning och har en heltäckande sjukförsäkring för sig och familjemedlemmarna som gäller i Sverige. Lag (2006:219)

Om pappan eller mamman i familjen är att betrakta som anställd, studerande, arbetsökande eller egenföretagare så har hans familj (maka/make och barn) även uppehållsrätt.

Skyldigheten att anordna utbildning inträder formellt när personen anmäler intresse för att delta.

Upphållsrätt för bosatt enligt 29 kap 2 §, andra stycket, punkt 5, s.k. "papperslösa"

Papperslös är den som befinner sig i Sverige utan tillstånd från staten att vistas här, alltså utan "papper". I begreppet inkluderas människor som har fått avslag på sin asylansökan, människor som har blivit kvar i landet när visum eller annat tillstånd har gått ut eller andra som på icke konventionella vägar kommit in i Sverige, t.ex. offer för människohandel. Barn som fötts i Sverige av papperslösa föräldrar inkluderas också. Oavsett skäl till papperslösheten är utsattheten densamma. Papperslös är inte detsamma som att sakna giltigt pass eller id-handlingar.

Elever som är papperslösa har ofta anledning att hålla sig undan andra myndigheter. Det kan ställa särskilda krav på skolan när det gäller registrering och sekretessbedömning rörande eleven.

Det innebär att alla papperslösa barn mellan 6 och 18 år har laglig rätt till skolgång, men de omfattas inte av skolplikten. En person som är papperslös och börjar gymnasiet innan hen fyllt 18 år har rätt att avsluta utbildningen även efter det att man har fyllt 18. Ett papperslöst barn har även rätt till anpassad utbildning i särskolan och skolskjuts på samma sätt som andra barn.

Barn som tillfälligt vistas i Sverige < 3 månader

Rätten till skolgång för barn som vistas i landet under 3 månader är oklar. De räknas inte som papperslösa. Frågan tolkas olika i kommunerna. Det finns inte lagstöd för rätt till utbildning. I tidigare motionsyttrande föreslår barn- och utbildningsnämnden att rättspraxis avvaktas.

Andra grupper utan skolplikt men med rätt till utbildning

Asylsökande, personer med begränsat uppehållstillstånd, Eu-migranter, diplomatbarn, papperslösa och gömda barn.

Med nyanländ avses i denna lag den som (Skollagen 3 kap 12 a § samt 29 kap 2 §)

1. har varit bosatt utomlands,
2. nu är bosatt i landet, och
3. har påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år.

En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.

Barnkonventionen

Barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara obligatorisk, kostnadsfri och tillgänglig för alla.

Handläggningssgång från EU- och EES- länder

1. Vårdnadshavare, annan person, kontaktar rektor alternativt förvaltning för att fylla i inskrivningsblankett till förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola.
2. Inskrivningsblankett lämnas till utredare vid Utbildningsförvaltningens centrala administration för registrering samt utredning av rätt till skolgång. All handläggning utförs av Utbildningsförvaltningen centralt. Uppgifter kommer att inhämtas från berörda myndigheter för att få en heltäckande bild i ärendet.
3. Ansökan prövas endast om den är undertecknad av vårdnadshavare.
4. Förvaltningschef/Skolchef bedömer uppehållsrätt och beslutar om rätt till utbildning med stöd av delegationspunkt 16.2. Beslut kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd enligt skollagen 28 kap 12 § punkt 13.

Personuppgifter

Den sökande ska ange

- Barnets, vårdnadshavares namn
- Barnets, vårdnadshavares födelsedata
- Medborgarskap
- Tidigare bosättning (annat land, annan kommun i Sverige)
- Datum för ankomst till Sverige
- Modersmål
- Adress, bilaga hyreskontrakt för bostaden, första eller andrahandskontrakt, köpekontrakt.
- Telefonnummer, e-postadress

Egenföretagande

Det krävs inte att verksamhet startat och börjat ge resultat men den egna företagaren ska kunna uppvisa dokumentation som styrker avsikten att starta, har startat företag. Bevisbördan åvilar den som hävdar uppehållsrätt. Intyg om att sjukförsäkring gäller i Sverige ska alltid uppvisas.

Exempel på dokumentation:

- Hyreskontrakt för lokal
- Marknadsplan
- Leverantörsfakturer, kvitton på inköpt material
- Kundfakturer
- F-skattsedel
- Momsredovisningsnummer
- Överlåtelsehandlingar om etablerad rörelse förvärvats
- Utdrag från Bolagsregistret

Arbetstagare

Arbetstagare ska uppvisa

- Anställningsbevis från arbetsgivare med uppgift om lön och anställningstid eller bekräftelse på anställning från arbetsgivaren
- Intyg om sjukförsäkring som gäller i Sverige

Arbetssökande

Arbetssökande ska uppvisa

- Intyg om registrering hos Arbetsförmedlingen
- Vid vistelse under 3 månader i Sverige uppvisas U2-intyg (unemployment benefits) om arbetslöshetsförmån
- Vid vistelse mellan 3 och 6 månader uppvisas förlängning av arbetslöshetsförmån från hemlandet.
- Vid vistelse efter sex månader och fortfarande arbetslös avgör myndigheterna rätten att stanna. Arbetssökande ska kunna visa hur aktivt arbete söks genom att visa kopior på jobbansökningar, svar från potentiella arbetsgivare, kallelser till anställningsintervjuer och liknande.
- Intyg om sjukförsäkring som gäller i Sverige

Studerande

Studerande ska uppvisa

- Antagningsbevis från erkänd utbildningsanordnare
- Intyg om sjukförsäkring som gäller Sverige
- Dokument, kontoutdrag från bank som styrker tillräcklig inkomst eller andra medel

Ekonomiskt oberoende

Den sökande ska ha tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars räkning för att inte belasta mottagarlandets sociala välfärdssystem samt har en heltäckande sjukförsäkring.

- Kan styrkas med t ex kontoupdrag från banken
- Intyg om sjukförsäkring som gäller Sverige

Samverkan och anmälan till socialnämnden, skollagen 29 kap 13 §

Huvudmannen för verksamhet som avses i denna lag och den som är anställd i sådan verksamhet, ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 14 § och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Lagstiftning

- Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG). Rätt att vistas i landet utan uppehållstillstånd för högst 3 månader. Krävs giltigt pass eller annan id-handling
- Regeringsrättens praxis om (RÅ 1995 ref. 70) att personer som inte har för avsikt att söka arbete har inte rätt till långvarigt försörjningsstöd, men har rätt till akuta insatser från socialtjänsten om behov uppstår
- Arbetskraftens fria rörlighet (förordning EU 492/2011)

EU-länder och EES-länder

Belgien, Bulgarien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern, Österrike.

EES-länderna Norge, Island, Schweiz och Lichtenstein omfattas även genom särskilt avtal av delar av regelverket inom EU.

Riktlinjer för utredning av rätt till skolgång för EU-medborgare

Dokumentnamn	Dokumenttyp	Fastställt/upprättad	Beslutsinstans
Utredning av uppehållsrätt och rätt till utbildning för EU-medborgare	Riktlinjer	2015-11-25, § 176	Barn- och utbildningsnämnden
Dokumentansvarig/processägare	Version	Senast reviderad	Giltig till
Barn- och utbildningschef	1		Tills vidare
Dokumentinformation	Dokumentet anger förutsättningar för uppehållsrätt. Riktlinjerna revideras vid förändrade förutsättningar, rättspraxis		
Dokumentet gäller för	Förskolechefer, rektorer, administrativ personal inom Utbildningsförvaltningen		

Rätt till skolgång, rättslig reglering

Barn bosatta i Sverige har skolplikt enligt skollagen 7 kap 2 §.

Barn bosatta i Sverige enligt skollagen 29 kap 2 § har inte skolplikt men rätt till utbildning. De kategorier som omfattas är bl.a.:

- *Asylsökande.*
- *Stöd av EU-rätten.*
Vistelse mindre än 3 månader i Sverige är tillåtet utan uppehållstillstånd
Vistelse mer än 3 månader i Sverige är tillåtet under vissa förutsättningar.
- *Vistelse utan stöd av myndighetsbeslut eller författning s k papperslösa.*

Kommunen prövar bosättning och rätt till utbildning. Barn har rätt till förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasiesärskola och gymnasieskola om de påbörjat utbildningen innan de fyllt 18 år. Kommunens regler för placering i förskola och fritidshem omfattas.

Upphållsrätt för bosatt enligt 29 kap 2 §, andra stycket, punkt 3

Upphållsrätt är en rätt för EU- och EES-medborgare samt deras familjemedlemmar att vistas i Sverige mer än grundläggande tre månaderna utan uppehållstillstånd.

Villkor för uppehållsrätt enligt Utlänningslagen 3 a kap 3 §:

- Den sökande ska vara ekonomiskt aktiv genom att t ex
 - ✓ söka arbete med verklig möjlighet att få arbete och ha en sjukförsäkring
 - ✓ ha en anställning i Sverige
 - ✓ vara egenföretagare
- Den sökande är studerande och inskriven vid ett godkänt lärosäte, har tillräcklig inkomst eller andra medel för att klara försörjning utan bidrag, har en heltäckande sjukförsäkring som gäller i landet.
- Den sökande vistas i landet och har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars räkning för att inte belasta mottagarlandets sociala välfärdssystem samt har en heltäckande sjukförsäkring.

Om pappan eller mamman i familjen är att betrakta som anställd, studerande, arbetssökande eller egenföretagare så har hans familj (maka/make och barn) även uppehållsrätt.

Skyldigheten att anordna utbildning inträder formellt när personen anmäler intresse för att delta.

Uppehållsrätt för bosatt enligt 29 kap 2 §, andra stycket, punkt 5, s.k. ”papperslösa”

Papperslös är en definition för en person som befinner sig i landet utan tillstånd. Har sökt asyl, fått avslag, och sedan håller sig undan när avvisningsbeslut ska verkställas, fått tidsbegränsat uppehållstillstånd och stanna kvar när tillståndet har gått ut. Det finns också barn och ungdomar som aldrig gett sig tillkänna. Elever som är papperslösa har ofta anledning att hålla sig undan andra myndigheter. Det kan ställa särskilda krav på skolan när det gäller registrering och sekretessbedömning rörande eleven.

Barnen har rätt till förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasiesärskola och gymnasieskola om de påbörjat utbildningen innan de fyllt 18 år.

Barn som tillfälligt vistas i Sverige < 3 månader

Rätten till skolgång för barn som vistas i landet under 3 månader är oklar. De räknas inte som papperslösa. Frågan tolkas olika i kommunerna. Det finns inte lagstöd för rätt till utbildning. I tidigare motionsyttrande föreslår barn- och utbildningsnämnden att rättspraxis avvaktas.

Tiggeri

Tiggare har rätt att uppehålla sig i Sverige högst 3 månader. Tiggeri är inte straffbart eller otillåtet enligt svensk lag.

Dom i Skolväsendets överklagandenämnd är vägledande. Domstolen anser att familjen saknar uppehållsrätt eftersom de inte uppfyller rörlighetsdirektivets krav på tillräckliga medel för sin försörjning. Tiggeri grundar inte rätt till skolgång. 2015-02-16, dnr 21014:556, prövning enligt SL 29 kap 2 § p.3.

Handläggningsgång från EU- och EES- länder

1. Vårdnadshavare, annan kontaktar förskolechef/rektor alternativt förvaltning för att fylla i inskrivningsblankett till förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola.
2. Inskrivningsblankett lämnas till utredare vid Utbildningsförvaltningens centrala administration för registrering, utredning av uppehållsrätt och rätt till skolgång. All handläggning utförs av Utbildningsförvaltningen centralt. Uppgifter kommer att inhämtas från berörda myndigheter för att få en heltäckande bild i ärendet.

3. Ansökan prövas endast om den är undertecknad av vårdnadshavare.
4. Förvaltningschef bedömer uppehållsrätt och beslutar om rätt till utbildning med stöd av delegationspunkt 16.2.
Beslut kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd enligt skollagen 28 kap 12 § punkt 13.

Personuppgifter

Den sökande ska ange

- Barnets, vårdnadshavares namn
- Barnets, vårdnadshavares födelsedata
- Medborgarskap
- Tidigare bosättning (annat land, annan kommun i Sverige)
- Datum för ankomst till Sverige
- Modersmål
- Adress, bilaga hyreskontrakt för bostaden, första eller andrahandskontrakt, köpekontrakt.
- Telefonnummer, e-postadress

Egenföretagande

Det krävs inte att verksamhet startat och börjat ge resultat men den egna företagaren ska kunna uppvisa dokumentation som styrker avsikten att starta, har startat företag. Bevisbördan åvilar den som hävdar uppehållsrätt. Intyg om att sjukförsäkring gäller i Sverige ska alltid uppvisas. Exempel på dokumentation:

- Hyreskontrakt för lokal
- Marknadsplan
- Leverantörsfakturer, kvitton på inköpt material
- Kundfakturer
- F-skattsedel
- Momsredovisningsnummer
- Överlåtelsehandlingar om etablerad rörelse förvärvat
- Utdrag från Bolagsregistret

Arbetstagare

Arbetstagare ska uppvisa

- Anställningsbevis från arbetsgivare med uppgift om lön och anställningstid eller bekräftelse på anställning från arbetsgivaren
- Intyg om sjukförsäkring som gäller i Sverige

Arbets sökande

Arbets sökande ska uppvisa

- Intyg om registrering hos Arbetsförmedlingen
- Vid vistelse under 3 månader i Sverige uppvisas U2-intyg (unemployment benefits) om arbetslöshetsförmån
- Vid vistelse mellan 3 och 6 månader uppvisas förlängning av arbetslöshetsförmån från hemlandet.
- Vid vistelse *efter sex månader* och fortfarande arbetslös avgör myndigheterna rätten att stanna. Arbets sökande ska kunna visa hur aktivt arbete söks genom att visa kopior på jobbsökningar, svar från potentiella arbetsgivare, kallelser till anställningsintervjuer och liknande.
- Intyg om sjukförsäkring som gäller i Sverige

Studerande

Studerande ska uppvisa

- Antagningsbevis från erkänd utbildningsanordnare
- Intyg om sjukförsäkring som gäller Sverige
- Dokument, kontoutdrag från bank som styrker tillräcklig inkomst eller andra medel

Ekonomiskt oberoende

Den sökande ska ha tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars räkning för att inte belasta mottagarlandets sociala välfärdssystem samt har en heltäckande sjukförsäkring.

- Kan styrkas med t ex kontouppdrag från banken
- Intyg om sjukförsäkring som gäller Sverige

Samverkan och anmälan till socialnämnden, skollagen 29 kap 13 §

Barn- och utbildningsnämnden är skyldig att samverka med socialnämnden om det bedöms att ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Bestämmelser om att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva skydd finns i 14 kap 1 § socialtjänstlagen.

Lagstiftning

- Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG). Rätt att vistas i landet utan uppehållstillstånd för högst 3 månader. Krävs giltigt pass eller annan id-handling.

- Regeringsrättens praxis om (RÅ 1995 ref. 70) att personer som inte har för avsikt att söka arbete har inte rätt till långvarigt försörjningsstöd, men har rätt till akuta insatser från socialtjänsten om behov uppstår
- Arbetskraftens fria rörlighet (förordning EU 492/2011)

EU-länder och EES-länder

Belgien, Bulgarien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern, Österrike.

EES-länderna Norge, Island och Lichtenstein omfattas även genom särskilt avtal av delar av regelverket inom EU.

Ärende 5

Revidering av Statsbidrag för stärkt kunskapsutveckling 2025

Revidering av ansökt statsbidrag för stärkt kunskapsutveckling 2025

1	INSATSER PÅ HUVUDMANNANIVÅ	FÖRDELNING	REVIDERAD FÖRDELNING
1.1	1 tjänst psykolog som arbetar främjande och förebyggande elevhälsoteamsarbete.	947 000	
1.2	2 tjänster tilldelas till ett centralt team för att arbeta med frånvaroproblematik. Teamet tillhör elevhälsan och benämns närvaroteamet.	1 533 000	
1.3	På huvudmannanivå förstärks 1 tjänst för att arbeta med uppföljning och utvärdering av insatser av åtgärderna utifrån statsbidraget kunskapsbidraget i koppling till och utveckling av det systematiska kvalitetsarbetet.	1 093 000	
1.4	På huvudmannanivå förstärks organisationen med 1 rektorstjänst för Strandbackens resursskola, modersmålsundervisning och mottagning av nyanlända.	1 052 000	
2	INSATSER PÅ SKOLNIVA		
2.1	3,5 tjänster tilldelas två skolenheter i Öjebyn. Tilldelningen utgår från Skolverkets socioekonomiska index. Tjänsterna ska ge eleverna bättre förutsättningar att höja sina kunskaps- och betygsresultat.	2 327 500	
2.2	1,5 tjänster till två skolenheter i centrala stan för att möta nyanlända.	997 500	
2.3	6 + 2 tjänster tilldelas sex rektorsteam utifrån det kompensatoriska uppdraget. Tjänsterna ska vara heltid och arbeta med elevernas sociala interaktion ex. socialpedagog, socionom, beteendevetare.	3 990 000	5 320 000
2.4	Behörighetsgivande utbildning inom ramen för tjänsten i ämnena matematik/specialpedagogik/speciallärare för ökad tillgång till behöriga lärare och därigenom ökad likvärdighet. Kombinerat med statsbidrag för lärarlyftet och specialpedagoglyftet för totalt tio personer (fem inom Ma samt fem inom specialpedagogik).	347 000	367 421
2.5	0,9 tjänst till ökade resurser för resursskolan fördelat på skolpsykolog 50 %, skolkurator 20 % samt skolsköterska 20 %	797 000	
3	INSATSER I KLASSRUMMET		
3.1	9,3 tjänster för kunskapsförstärkning i resursskolan.	6 189 060	
3.2	2,0 tjänster för studiehandledning, modersmålslärare, SVA-lärare samt upprättande av studieplaner för nyanlända. I första hand till Öjebyn och centrala stan.	1 330 000	
3.3	4 + 1,8 tjänster till resursförstärkning för tidiga och förbättrade insatser på lågstadiet syftande till ökad måluppfyllelse gällande läs- och skrivgarantin.	2 694 874	3 907 566
	TOTALT	23 297 934	25 860 481

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

Robert Fahlgren, Biträdande avdelningschef grundskola

Piteå kommun

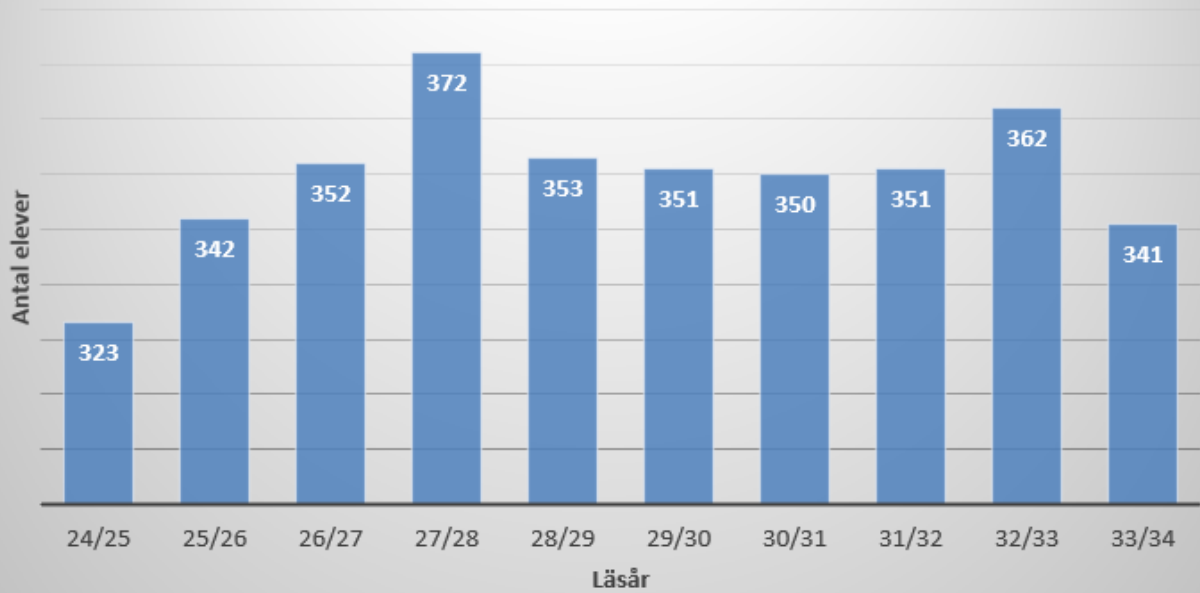
Statsbidrag för stärkt kunskapsutveckling

2025-01-23

Ärende 6

Kalkylförändringar Sjulnässkolan tillbyggnad

Sjulnässkolan Elevantal

Ärende 8

Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat

Piteå kommun

Flickor i fokus

En studie om flickors frånvaro, mående
och studieresultat

FRIDA ANDERSSON & TOVE ÖSTLING
SKOLKURATORER

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning	5
Bakgrund till studien	6
Skolfrånvaro	6
Flickors mående	7
Personligt	7
Skolsköterskornas statistik	7
Skolkuratorernas statistik	8
Flickors studieresultat	8
Syfte med studien	9
Hur genomfördes studien	9
Vilka har deltagit i studien?	9
Urval	9
Kvalitativ studie	10
Resultat	11
Gemensamma nämnare	11
Orsaker till frånvaro	12
Sociala relationer	12
Sociala svårigheter, mobbning och utanförskap	13
Psykisk ohälsa	15
Fysiska symptom och uppkomst	15
Långa väntetider	16
Skolbarns hälsovanor	17
Psykisk ohälsa bland barn och unga	18
Psykisk ohälsa och skärmanvändning	19
NPF-relaterad problematik	20
Sena diagnoser och upptäckter	20
Flickor med NPF	22
Familjeförhållanden	23
Övriga skolrelaterade faktorer	25
Bemötande, byten och skolämnen	26
Hemmakämpare	27
Framgångsfaktorer	28

Främja, förebygga och åtgärda	28
Goda relationer i skolan	29
Relationskompetens	30
Stöd och hjälp för att må bra	31
Stöd och hjälp med psykisk ohälsa	31
Stöd och hjälp med NPF-relaterad problematik	31
Stöd och hjälp med familjeförhållanden.....	32
Stöd och hjälp behöver samordnas	32
Insatser vid närvaroproblem	33
Samverkan och samordnat stöd	33
Framtidstro och hopp	34
När framtidstro möter hjälp	34
Framtidstro och engagemang.....	35
Framtidstro och psykisk hälsa	35
Stödinsatser inom skolan	36
Anpassad studiegång	36
Enskild studieplats	36
Övriga stödinsatser inom skolan	37
Anpassning av skolmiljön	37
Övrigt förekommande framgångsfaktorer.....	38
En ny chans.....	38
Dans för hälsa	38
Närvaroteam	39
Resursskola.....	39
Vägen tillbaka.....	39
Förhållandet mellan skolfrånvaro, mående och studieresultat.....	40
Skolfrånvaro	40
Mående	40
Studieresultat	42
Sammanfattande tankar	43
Trygghet, tillhörighet och trivsel.....	43
Sociala relationer och sociala svårigheter.....	44
Identifiera och systematisera.....	44
Tidig upptäckt och tidiga insatser	45
Relationskompetens.....	45
”NPF säkra” skolan.....	46

Piteå kommun

Psykisk hälsa på schemat	47
Samverkan	48
Avslutning	48
Referenslista	49

Förord

Den här rapporten innehåller resultat från intervjuer som genomfördes under maj till oktober 2024 med flickor inom grundskolan och gymnasieskolan i Piteå kommun. Intervjuerna önskar utreda orsakerna bakom den ökade skolfrånvaron bland flickor i grundskolan i Piteå kommun. Särskilt intresserade vi oss för att synliggöra förhållandet mellan frånvaro, mående och studieresultat. Underlaget från studien ska syfta till att sätta in åtgärder tidigare i processen och förebygga utslagning och utanförskap.

Rapporten vänder sig till elever, föräldrar, alla som arbetar i skolan samt till de politiker och beslutsfattare som har möjlighet att påverka skolsituationen och de livsvillkor som gäller för unga i Piteå kommun.

Vi som har genomfört studien vill rikta ett varmt tack till alla elever som deltagit och som gjort denna studie möjlig. Eleverna som har intervjuats i studien har modigt, öppet, insiktsfullt och engagerat delat sina berättelser för att nå vuxna i skolan och förbättra situationen för andra elever. Vi vill därför rikta ett extra stort tack till alla elever för deras mod till att delta och dela med sig av sina erfarenheter.

Piteå 2024-11-20

Frida Andersson och Tove Östling, skolkuratorer Piteå kommun

Sammanfattning

Det övergripande syftet med studien var att få fördjupad kunskap om de faktorer och processer som ligger bakom den ökade skolfrånvaron bland flickor i grundskolan i Piteå kommun. I studien har framkommit ett flertal faktorer, men de som har varit gemensamma för samtliga flickor i studien är; Sociala svårigheter, mobbning och utanförskap, psykisk ohälsa, NPF-relaterad problematik och familjeförhållanden.

Kunskapen om ovanstående faktorer kan användas till att förebygga skolfrånvaro bland flickor i grundskolan i Piteå kommun. Skolan behöver bli bättre på att tidigt upptäcka sociala svårigheter, psykisk ohälsa och NPF hos flickor. Vid upptäckt av svårigheter behöver skolan agera skyndsamt och sätta in lämpliga åtgärder. Vi ser ett behov av ökad kunskap inom dessa områden, då ökad kunskap skulle göra att fler flickor kan få hjälp tidigare och att flickornas behov kan tillgodoses i större utsträckning. Skolan behöver även ta hänsyn till dessa faktorer i sitt närvarofrämjande arbete. Vi ser även ett behov av att identifiera och systematisera det närvarofrämjande arbetet på skolorna för att arbete ska bli hållbart och långsiktigt. Det krävs att skolan kartlägger, analyserar, planerar och utvärderar för att kunna identifiera orsaker, implementera lämpliga insatser samt bedöma effekten av insatserna. Genom att sätta in åtgärder tidigare i processen kan skolan förebygga frånvaro, utslagning och utanförskap.

Studien har även syftat till att få fördjupad kunskap om de faktorer och processer som bidragit till att vända skolfrånvaron till ökad närvaro. Genom intervjuerna med flickorna har vi identifierat följande gemensamma faktorer; Goda relationer i skolan, stöd och hjälp för att må bra, framtidstro och hopp samt stödinsatser i skolan.

Kunskapen om ovanstående faktorer kan användas till att främja närvaro och förbättra möjligheterna för en återgång till skolan bland flickorna i grundskolan i Piteå kommun. Problematisk skolfrånvaro är ofta komplext och det finns inga snabba åtgärder. Denna process kräver uthållighet och ofta finner skolan framgång i relationella lösningar. Att nyckelpersoner finns kvar som en trygg bas för eleven över tid är av stor vikt. Vi ser därmed att det är betydelsefullt att arbeta med relationer inom skolan, öka kunskapen om relationskompetens och samtidigt se till att det finns tid till att arbeta relationsskapande med eleverna. Skolfrånvaro är inte enbart en fråga för skolan. Problematisk skolfrånvaro kräver samverkan mellan skola, socialtjänst och vård. Desto mer komplex problematik desto viktigare med en effektiv samverkan och samordning. Genom en samordning av resurser och arbetsinsatser förbättras möjligheterna att erbjuda insatser av god kvalitet som motsvarar elevens behov.

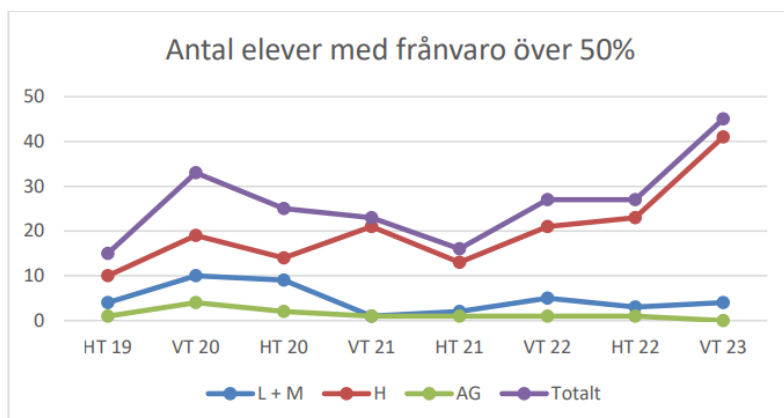
I studien har vi särskilt intresserat oss för att synliggöra förhållandet mellan frånvaro, mående och studieresultat. Sambandet mellan skolfrånvaro, mående och studieresultat är tydligt i studien såväl som inom tidigare forskning. Alla dessa tre faktorer påverkar varandra. Vilka faktorer som samverkar och på vilket sätt varierar från individ till individ. Ofta finns en utlösande faktor och sedan vidmakthålls frånvaron av andra faktorer. Det som har varit utmärkande för flickorna i studien är att skolsituationen ofta har varit en utlösande faktor för frånvaro medan måendet har varit en vidmakthållande faktor. Först när frånvaro och ett försämrat mående utvecklats har studieresultaten för flickorna i studien påverkats.

Bakgrund till studien

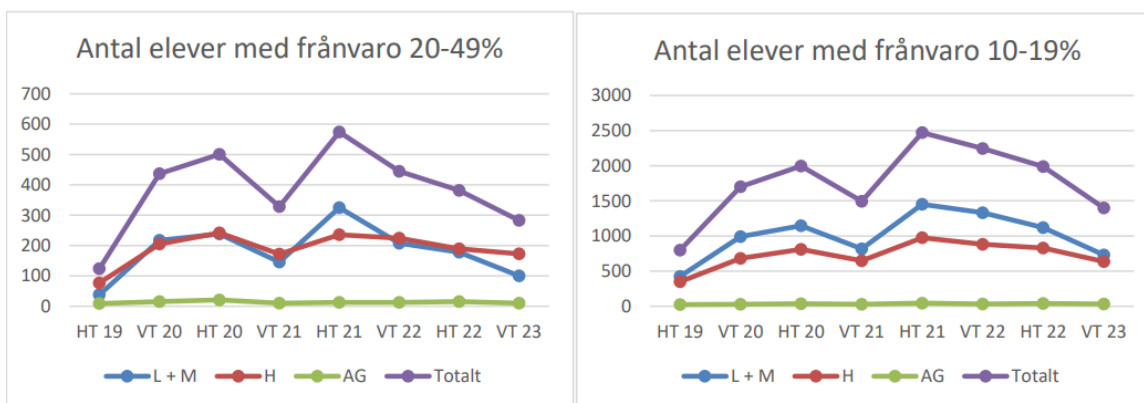
Skolfrånvaro

I Piteå Kommuns grundskolor har den långvariga (>50%) frånvaron under vårterminen 2023 ökat med nästan 300%, från 16 elever till 45 i hela kommunen. En majoritet av dem är flickor med psykisk ohälsa. Enligt statistiken är det på högstadiet eleverna faller ifrån. Låg -och mellanstadiet rapporterar visserligen en mindre ökning av antalet elever med längre frånvaro men har sammantaget sedan höstterminen 2019 minskat antalet elever med lång frånvaro under de senaste två läsåren.

Källa: Skola24

Elever med frånvaro i de två statistiska grupperna 10–19 % samt 20–49% har glädjande nog minskat vid tre mättillfällen i rad efter att ha nått sin kulmen höstterminen 2021.

Källa: Skola24

I Sverige saknas ett enhetligt och likvärdigt system gällande skolfrånvaro. I nuläget använder kommuner och skolor olika gränsvärden samt olika system hur man redovisar frånvaro. Detta gör att det är svårt att jämföra Piteås resultat med riket i stort eftersom det inte finns ett enhetligt system för detta. Alla elever i Sverige behöver bedömas på samma sätt för att vi ska kunna göra en jämförelse med övriga Sverige.

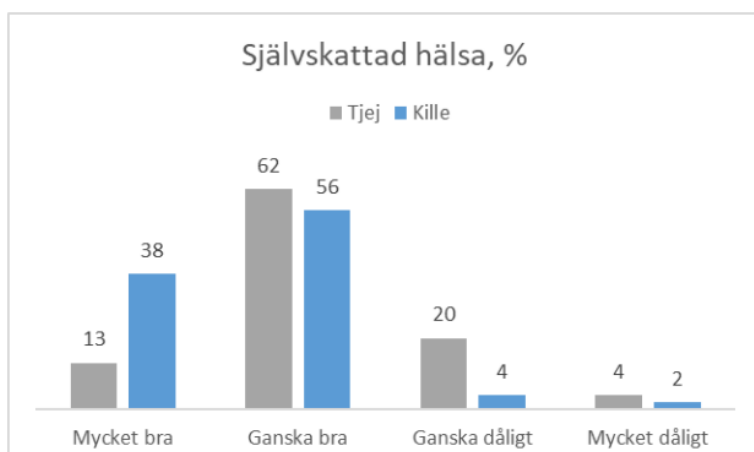
Flickors mående

Personligt

Enkätundersökningen Personligt har genomförts för nittonde gången bland elever i skolår sju och nio i grundskolan samt skolår två i gymnasieskolan i Piteå Kommun. Enkäten genomförs på uppdrag av kommunfullmäktige som en del i kommunens årliga uppföljning. Från och med 2020 genomförs enkäten vartannat år.

Undersökningen visar på att de allra flesta ungdomar i Piteå har en god självskattad hälsa. De flesta har någon i sin omgivning att prata med om svåra saker och de vänder sig till vuxna i sin omgivning när de blivit utsatta för något jobbigt.

För frågan angående nedstämdhet är resultatet ungefär lika med 2020. Andel tjejer som skattar sin hälsa som mycket eller ganska bra är 76 procent, en minskning med ytterligare två procentenheter jämfört med 2020. Det är, liksom tidigare år, flest tjejer som skattar sin hälsa som ganska eller mycket dålig. Skillnaderna är stora, 24 procent av tjejerna skattar sin hälsa som ganska eller mycket dålig jämfört med 6 procent av killarna.

Skolsköterskornas statistik

Skolsköterskorna gör varje år hälsoundersökning med elever i årskurs 4 och 7. I dessa kan man utläsa skillnader mellan flickors och pojkars upplevda mående. När det kommer till stress så upplever 24 % av eleverna att de alltid eller ofta upplever stress i skolan. (stor skillnad mellan Hortlaxskolan 14% och Solanderskolan 37 %). 14 % av pojkarna och 34 % av flickorna i kommunen i årskurs 7 känner sig alltid eller ofta stressade i skolan.

I årskurs 4 uppger 93% av pojkarna och 92% av flickorna att de mår bra eller mycket bra. I årskurs 7 svarar 91% av pojkarna och 76% av flickorna att de mår bra eller mycket bra (störst skillnad på Solanderskolan mellan könen – pojkar 91% och flickor 63%).

3 % av eleverna i årskurs 4 har ofta eller alltid känt sig ledsen eller nedstämd under de senaste tre månaderna. I årskurs 7 är det 10 % som ofta eller alltid känt sig ledsen eller nedstämd. Skillnaden mellan pojkar och flickor är tydlig, då det är 3 % av pojkarna som uppgett att de alltid är ledsen eller nedstämd medan det är 18 % av tjejerna. (Solanderskolan 14% och Christinaskolan 15%. 22% av flickorna på Solanderskolan och 23 % av flickorna på Christinaskolan har känt sig ledsen/nedstämd.)

Skolkuratorernas statistik

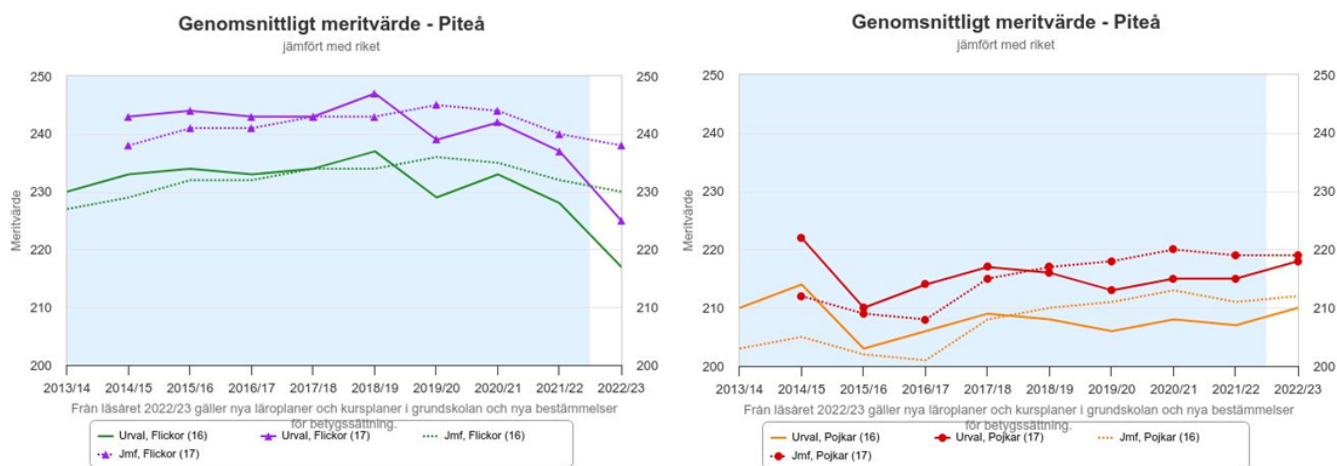
Process / Aktivitet	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23	23/24
Elevsamtal	1105	1433	1835	2037	2415	2569	2473	2689	2570
Samtal VH	651	665	896	937	1024	978	1278	1433	1294

Ett stort antal elever har behov av kontinuerliga samtal och insatser av grundskolans skolkuratorer i Piteå Kommun och man ser att de individuella samtalen ökat under åren. Utifrån statistiken ovan ser vi att antalet elevsamtal samt kontakt med vårdnadshavare ökat. Av dessa elever har flera haft beteende-, ångest- och depressionsproblematik där behovet av specialistkontakt varit stort. Detta gäller både flickor och pojkar. I flera av dessa samtal har det framkommit att föräldrarna upplever att de inte möts upp av specialistpsykiatri samt att det är svårt att få en behandlingskontakt i samband med NPF utredningar. Därför vänder de sig till skolkuratorn för att deras barn ska få någon att prata med.

Flickors studieresultat

Flickors meritvärde har minskat i hela Sverige sedan toppnoteringarna 2019. I Piteå har flickornas minskning 2020, 2021 och 2022 följt trenden i riket. Pandemin pekades 2022 ut som en orsak till minskningen. Flickors meritvärde har under 2022/2023 fortsatt minska. Nedgången är brantare i Piteå än i riket i övrigt och samstämmigt med övriga norrlandslän. Flickors genomsnittliga meritvärde ligger nu lägre än i riket på samtliga skolor.

Meritvärdet är ett sammanlagt poängvärde för elevernas betyg i ämnena. Kommunsnittet ger då en bild av hur högt betyg man fått i ämnet. Elever utan betyg i ett flertal av ämnena påverkar skolans genomsnittliga meritvärde. I diagrammen nedan visas meritvärdet för flickor och pojkar i två separata diagram.

21/22 minskade andelen flickor med godkända betyg i 17 av 18 ämnen. 22/23 fortsätter antalet godkända flickor minska i 8 ämnen men ökar i 10 ämnen. Detta borde påverka meritvärdet positivt mellan de två åren, men det har det inte gjort. Det sjunkande meritvärdet för flickor beror alltså i större utsträckning på lägre betyg, än på hur många elever som fått godkända betyg. Enligt aktuell vetenskaplig forskning och beprövad erfarenhet är elevers skolnärvaro och psykiska hälsa två av de mest avgörande faktorerna för elevernas resultat.

Syftet med studien

Det övergripande syftet med studien är att få fördjupad kunskap om de faktorer och processer som ligger bakom den ökade skolfrånvaron bland flickor i grundskolan i Piteå kommun, men även de faktorer och processer som bidragit till att vända skolfrånvaron till ökad närvaro. Särskilt intresserar vi oss för att synliggöra förhållandet mellan frånvaro, mående och studieresultat.

Genom att ta del av elevernas berättelser och erfarenheter om händelser och situationer under deras skoltid söker vi svar på följande frågeställningar:

- Vilka orsaker till skolfrånvaro framträder i elevernas berättelser?
- Vilka faktorer beskrivs av eleverna som centrala i processen att vända skolfrånvaron till ökad närvaro?
- Vilket förhållande råder mellan frånvaro, mående och studieresultat?

Hur genomfördes studien?

Studien består av en sammanställning av ett antal intervjuer med flickor inom grundskolan i Piteå kommun. Intervjuerna genomfördes i skolmiljö med endast eleven och oss två projektanställda närvarande. Intervjun spelades in med elevens samtycke.

Vilka har deltagit i studien?

Elever inom Piteå kommuns högstadieskolor samt elever från Piteå kommuns gymnasieskola har deltagit i studien. Fokus under intervjuerna har i samtliga fall legat på skoltiden inom grundskolans ramar. Totalt intervjuades 10 kvinnliga elever, enligt den juridiska definitionen av kön. Eleverna var mellan 13–18 år vid intervjutillfället. Samtliga elever har erfarenhet av skolfrånvaro. Intervjuerna genomfördes från maj till oktober månad 2024.

Urval

Vi tog hjälp av personal inom elevhälsan i Piteå kommun för att hitta lämpliga intervjupersoner. Personalen fick information om studien samt urvalskriterier för intervjupersoner. Studiens urvalskriterier var flickor med skolfrånvaro inom högstadiet eller gymnasiet. Företrädesvis flickor som haft skolfrånvaro och börjat komma tillbaka till skolan. Personalen har sedan varit behjälpliga med att rekrytera de flickor som har deltagit i studien.

Intervjuerna som genomförts har varit med flickor med hög frånvaro (>50%). Önskvärt hade varit om vi även fått träffa flickor i den andra gruppen, alltså med frånvaro mellan 20–40% för att kunna jämföra grupperna. Vi gjorde ett försök att på samma sätt rekrytera elever ur denna grupp. Dessa har varit både svårare att nå och rekrytera. Anledningen till detta kan vi bara spekulera i men en tanke är att dessa inte på samma sätt som gruppen med hög frånvaro identifierar sig som ”elever med hög frånvaro” och därför inte varit lika angelägna om att träffa oss. Gruppen med hög frånvaro har varit motiverade att dela med sig av sin historia för att på detta sätt hjälpa andra att inte hamna i samma situation som dem.

Kvalitativ studie

Studien har en kvalitativ ansats och fokuserar på erfarenheter av sociala sammanhang, upplevda och beskrivna av flickor med unika erfarenheter av skolfrånvaro kopplat till mående och studieresultat. Kvalitativ forskning beaktar, problematiserar och värderar samspelet mellan forskaren och det studerade. Hur sociala erfarenheter framträder och ges mening av intervjupersonerna i studien är ett resultat av deras unika upplevelser av verkligheten samt vår tolkning av intervjupersonernas utsagor.

Den kvalitativa forskningen har en förståelseinriktad ansats, t.ex. att undersöka individers upplevelser. När upplevelserna analyseras, kan mönster synliggöras och begrepp skapas som bidrar till ökad förståelse av det som studerats (Bergmark m.fl., 2021:24). I syfte att nå kunskap och fördjupa förståelsen av skolfrånvaro kopplat till mående och studieresultat har vi valt att tillfråga flickor med nära förbindelse till just detta. Val av metod har gjorts utifrån en önskan att få veta mer om flickors erfarenheter av skolfrånvaro, kopplat till mående och studieresultat.

Den kvalitativa intervjun ger utrymme att ställa enkla frågor som kan ge innehållsrika svar. Av det insamlade materialet ges man tillfälle att utläsa intressanta händelser, åsikter och mönster. Ofta använder man sig av begreppet narrativa intervjuer, vilket innebär en människas berättelser om sitt liv från början till nu. De narrativa intervjuerna med flickorna var av semistrukturerad karaktär vilket betyder att vi hade en uppsättning förutbestämda frågor för att vägleda samtalet med flickorna, men det fanns också utrymme för flexibilitet och uppföljningsfrågor baserade på flickornas svar. Detta möjliggjorde ett mer dialoginriktat och utforskande tillvägagångssätt, så att vi kunde fördjupa oss i specifika intresseområden och samla in detaljerad och nyanserad information.

En kvantitativ metod hade inte gett intervjupersonerna samma utrymme att ge en sådan fördjupad bild av sina erfarenheter av skolfrånvaro, kopplat till mående och studieresultat.

Resultat

Nedan presenteras resultatet från intervjuerna. Resultatet är uppdelat i tre delar utifrån studiens frågeställningar; orsaker till skolfrånvaro, framgångsfaktorer samt förhållande mellan skolfrånvaro, mående och studieresultat.

Gemensamma nämnare

Flera studier visar att elever med problematisk skolfrånvaro är en heterogen grupp, men det finns gemensamma nämnare som har framkommit i forskningen och även i vår studie. Flickorna i studien har främst haft fyra gemensamma nämnare; svårigheter i sociala relationer, psykisk ohälsa, NPF-relaterad problematik samt faktorer i hemmiljö och familj som påverkat skolfrånvaron. Övriga skolrelaterade faktorer, vilka återkommer som orsaker till skolfrånvaro, är ett dåligt bemötande av pedagoger och klasskamrater, lärarbyten, studieövergångar samt att eleven har svårt för ett visst skolämne.

Flickorna har alla unika berättelser men även mycket gemensamt. För de flesta av flickorna har det gått ganska bra under de första tre skolorna. Denna tid ställer inte alltför höga krav på eleverna, men vi kan se att sociala svårigheter ofta uppstår redan under lågstadieåldern. Under denna tid uppger de flesta av flickorna att de mått relativt bra. I mellanstadiet möter de olika hinder som gör det svårare att klara av skolan och flickorna uppger att de inte har fått stöd från skolan som har fungerat. Under denna period upplever de flesta ett försämrat mående, vilket ofta börjat med kroppsliga symptom såsom huvudvärk och magont. De kroppsliga symptomen leder till sjukfrånvaro och det är oftast så frånvaron har börjat. Under högstadiet är frånvaron hög vilket sammanfaller med ett försämrat mående. Flickorna upplever att skolan reagerat först när det har gått väldigt långt och allt börjat braka samman. Inför årskurs nio tillkommer mer stöd och hjälp från skolans sida, men det blir allt svårare för skolan att återfå förtroendet från flickorna i takt med att frånvaron ökar. Goda relationer i skolan har varit viktigt för att få tillbaka flickorna till skolan. Det är dock inte professioner, utan personer, som skapat tillitsfulla relationer och därmed förutsättningar att bryta skolfrånvaron. Någon som har sett dem på riktigt och varit nyfiken på att lära känna dem. Övriga framgångsfaktorer har varit framtidstro och hopp samt att rätt hjälp erbjuds vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), psykisk ohälsa eller problematiska hemförhållanden. Andra återkommande vändpunkter har varit att ett nytt stadie eller en ny skola har inneburit en ny chans, anpassad studiegång samt resursskola.

Flickorna har varit generösa och delat med sig av sina berättelser. De har haft mycket att berätta om deras erfarenheter under skoltiden. Flickorna har alla tyckt att det varit viktigt att dela med sig av sin berättelse med förhoppningen att kunna bidra till att förändra skolsituationen för någon annan elev.

Orsaker till frånvaro

Det är ovanligt med enbart en orsak eller förklaring till problematisk skolfrånvaro. I enstaka fall kan det handla om enbart en faktor som till exempel svår somatisk sjukdom. I dessa fall märks det genom att frånvaron upphör när skälet till frånvaron tar slut eller hanteras. Man bör dock generellt utgå från att flera olika faktorer bidrar till frånvaro och att dessa påverkar varandra. Vilka faktorer som samverkar och på vilket sätt varierar från individ till individ. Ofta finns en utlösande faktor och sedan vidmakthålls frånvaron av andra faktorer. Dessa samband är inte alltid enkla att se.

Faktorerna brukar ofta delas upp i skolfaktorer, individfaktorer och sociala faktorer. Skolfaktorer är de faktorer i skolan som kan påverka frånvaron. Det kan handla om bristande närvarokontroll, mobbning och bristande stöd från lärare. Även otrygghet vid byte av skola, klass eller stadie kan påverka. Ostrukturerad undervisning kan även leda till svårigheter hos vissa elever. Individfaktorer handlar om en sårbarhet hos individen, såsom psykisk ohälsa, somatiska sjukdomar eller svårigheter med kamratkontakter. Sociala faktorer är faktorer i hemmet och familjen som kan påverka frånvaron och ligger utanför skolan, till exempel hur det är hemma, socioekonomiska faktorer, konflikter, sjukdom hos föräldrar eller syskon samt bristande stöd från föräldrar.

Ovanstående faktorer kan bidra till problematisk skolfrånvaro, men gör inte alltid det. Det kan finnas flera andra skäl än dessa. Det finns lika många orsaksmönster som elever och vem som helst kan utveckla problematisk skolfrånvaro. Det är även viktigt att betona att ovanstående riskfaktorer inte är synonyma med skolfrånvaro och det går inte säga att en elev kommer utveckla problematisk skolfrånvaro för att en eller flera riskfaktorer stämmer in på eleven. Kunskapen om riskfaktorer ska användas till att förebygga skolfrånvaro.¹

Sociala relationer

Samtliga av flickorna berättar om svårigheter med sociala relationer och socialt samspel med jämnåriga klasskamrater under deras skolgång. Hälften av flickorna uppger att de blivit mobbade under skoltiden och den andra hälften uppger att de upplevt utanförskap under skoltiden. Flickorna som berättar om mobbning uppger att det skett i form av upprepade verbala påhopp och ibland även fysiska påhopp. Enligt flickorna har detta skett under en längre tid och i de flesta fall inte uppmärksamrats av skolan, trots att både elev och vårdnadshavare påtalat det till skolan. De insatser som gjorts av skolan har varit samtal med inblandade elever, möten med vårdnadshavare samt inkoppling av trygghetsteam. Flickorna har dock upplevt att insatserna inte har haft någon effekt.

"Folk var väldigt, alla vände ryggen mot mig... Det var folk som skrek efter mig i korridoren så jag vågade inte gå runt. För jag orkade inte höra dem skrika hela tiden."

"Puttade runt mig, fällde mig, slog mig, kallade mig massa namn och allt sånt."

"Jag var ungefär borta 80 % av skolan, och det var ju oftast att jag inte ville åka till skolan för att jag inte kände mig trygg där. Eller att mamma kände; Nej, vet du vad? Jag håller dig"

¹ "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

hemma för att det här går inte. Så hon satt i möten varannan vecka, eller nästan varje vecka, med rektorn och trygghetsteamet och allt sånt där och det hjälpte ingenting.”

”De gjorde ingenting. De satt bara och pratade med dem, men sen så slapp de och fick gå därifrån för de typ kunde inte göra så mycket för det var ju även utanför skoltid. Det fattade jag att de inte kunde göra något åt, men på skoltimmarna kunde de väl göra något. Men nej, det kunde de inte sa de bara. De har inte tid. Det finns andra elever.”

Flickorna som berättar om utanförskap i skola uppger att de haft svårt att skaffa vänner, att de inte haft några vänner i skolan samt att de har känt att de inte passat in i klassen. Flickorna berättar att detta har gjort det jobbigt att komma till skolan, men även gjort det jobbigt att stanna kvar i skolan. Flickorna uttrycker att rasterna och matsalen varit extra utmanande och att de inte vetat var de ska ta vägen. Några av flickorna berättar att de tittat på mobiltelefonen eller lyssnat på musik i hörlurar under rasterna för att inte utmärka sig.

”Jag kommer ihåg att jag tyckte att det var jättejobbigt att komma till skolan, och att jag hade inte så mycket vänner, och jag tyckte att det var jobbigt att vara i skolan.”

”Det var väl att jag inte riktigt kände att jag hade någon då typ i klassen, eller så som jag kände mig trygg med... Jag kände väl inte att jag passade in i klassen jag gick i och hade som inga vänner.”

”På lunchen, då sätter jag mig liksom bara vid några i klassen och bara sitter där. Det är i alla fall bättre än att sitta själv.”

”Alltså har jag en jobbig dag, då är ju hela skolan jobbig. Men har jag inte en jobbig dag, då är just matsalen jobbig och sen det här, vart ska jag ta vägen på rasterna? Jag har ingenstans att vara alltså, det finns ingen trygg plats som man kan vara på.”

”I sjuan då hade jag några tjejer jag umgås med så här på rasterna och lunchen och så... Men alltså, jag kände mig lite som en hund ibland som bara följde efter dem.”

Sociala svårigheter, mobbning och utanförskap

Sociala relationer omfattar olika aspekter av social förmåga, socialt beteende och social hälsa, till exempel ensamhet och socialt stöd. Sådana relationer är viktiga för människors hälsa och social hälsa ingår i hälsobegreppet. Under ungdomstiden ökar betydelsen av kamratrelationer, och de sociala förmågorna utvecklas genom att man interagerar med andra. För att må bra behöver vi känna sammanhang, bli bekräftade och tillhöra en gemenskap.

Forskningen visar ett samband mellan problematisk skolfrånvaro och individuella förmågor som att kunna förhålla sig till de sociala utmaningar som kan uppstå i skolan. Att exponeras för sociala situationer som kräver sociala förmågor som man inte upplever sig ha kan bidra till ett undvikandebeteende. Sociala svårigheter kan därmed bli ett hinder för att hitta sin tillhörighet i en grupp samt etablera och behålla vänskapsrelationer. Upplevd ensamhet är även något som elever med närvaroproblem ofta berättar om. Ensamheten kan hänga samman med att uppleva sig annorlunda, att vara blyg eller ha bristande sociala färdigheter.

När en elev blir utsatt för negativa eller aggressiva handlingar upprepade gånger över tid handlar det om mobbning. Mobbning förekommer i flertalet studier som en riskfaktor för problematisk skolfrånvaro. Det är naturligt att vilja skydda sig från kränkningar, hot och våld. Elever som utsätts kan se det som en lösning att stanna hemma från skolan. Även om mobbningen har upphört kan eleven vara rädd, känna misstrivsel samt misstro mot vuxna eller

jämnåriga. Tidigare forskning visar att pojkar oftare förekommer som både mobbare och mobbningsobjekt i direkta former av kränkande handlingar, medan flickor oftare involveras i indirekt mobbning i form av uteslutande handlingar. Elever som upplever sådana svårigheter kan potentiellt vara i riskzonen att utveckla problematisk skolfrånvaro. Elevers känsla av trygghet är därmed en viktig aspekt att arbeta med i skolan.²

I organisationen Friends årsrapport för 2024 framkommer att ungefär 11 procent av skolbarn mellan 10–16 år i Sverige är utsatta för mobbning i skolan. Undersökningen visar att elever som utsatts för kränkningar och mobbning i skolan uppger högre nivåer av skolfrånvaro på grund av otrygghet eller ensamhet, jämfört med elever som inte har varit utsatta i skolan. Elever med frånvaro på grund av otrygghet eller ensamhet har betydligt oftare icke godkända betyg i något av kärnämnen matematik, svenska och engelska.

Det finns även skillnader kopplat till könsidentitet när det kommer till skolfrånvaro på grund av ensamhet eller otrygghet. 32 procent av tjejerna uppger att de stannat hemma från skolan för att de känt sig otrygga eller ensamma i skolan, medan motsvarande siffra hos killarna är 15 procent. Att det ser ut så här kan bero på olika saker. En förklaring är att tjejer utsätts av både killar och tjejer, medan killar oftast bara utsätts av andra killar. Dessutom är tjejer mer ofta utsatta för både sexuella trakasserier och psykiska kränkningar, vilket är något som är svårare för vuxna att upptäcka. Tjejer är alltså utsatta på fler fronter utan vuxet stöd.³

I Friends rapport ”Barns behov av stöd” framgår att mobbningen i Sverige fördubblats och fler barn än någonsin känner sig ensamma under det senaste årtiondet. När ensamhet inte är självvald brukar det kallas ofrivillig ensamhet, vilket är en upplevelse av att inte känna sig önskvärd, efterfrågad eller delaktig i en grupp. 9 procent av barn i åldern 10–18 år svarar att de ofta eller alltid känner sig ensamma. Lika många uppger att de inte har någon kompis att prata eller vara med. Barnen uppger själva att det kan vara svårt att se vem som är ensam, eftersom en person kan känna sig ensam trots att den har många jämnåriga runt omkring sig. De menar att man kan vara med, utan att vara med.

Barn som är utsatta för mobbning, eller som känner sig ensamma, mår avsevärt sämre, jämfört med barn som inte har den erfarenheten. Förklaringen till det är framförallt långvarig stress, vilket ökar risken för depression, ångest och suicidalitet. Barn behöver känna trygghet för att inte drabbas av de negativa konsekvenser som långvarig stress innebär. En trygg skolmiljö, fri från mobbning, kan bidra till att barns psykiska hälsa förbättras. Enligt forskningen är det tydligt att barn som mår bra inhämtar och tar till sig kunskap bättre.⁴

² "Man är ju typ elev, fast på avstånd" Tobias Forsell (2020)

³ "Friendsrapporten 2024 – Mobbning och skolprestation" Friends (2024)

⁴ "Barns behov av stöd vid mobbning" Friends (2023)

⁵ "Friendsrapporten 2022 – 10 år av barns röster" Friends (2022)

Psykisk ohälsa

Samtliga av flickorna berättar om psykisk ohälsa under deras skolgång. Flickorna berättar om depression, ångest, stress, sömnsvårigheter, social ångest, separationsångest, självskadebeteende och ätstörningar. De uppger att den psykiska ohälsan har varit en anledning till skolfrånvaron.

”Jag blev deprimerad. Jag låg i sängen i typ fyra månader utan att duscha, utan att äta, utan att någonting, för att min kropp stängde av.”

”Jag fick massa problematik med ångest och depression och så vart allt jobbigt.”

”För mitt mående det är ju som en liten karusell typ. Ibland är det på topp och jag skiner och sen är det på botten och det känns som att jag inte ens kan ta mig ur sängen... Jag har mina svackor. Jag går in i depression och så går jag ut ur depression och så går jag in i depression igen.”

”Det som har påverkat mest, det är ju min ångest och stress. Så idag till exempel så har jag extrema problem med stress, inte bara psykiskt utan fysiskt också. Tyvärr så förhindrar det ju skolan också.”

”Jag var jättetrött hela tiden. Jag orkade ju inte göra någonting och allt kändes meningslöst och så. Jag låg ju mest bara inne och jag läste typ och sen om jag väl var i skolan så kunde jag vara i skolan typ en timme och sen när jag kom hem då gick jag och la mig och sov en stund.”

”När man har social fobi är det lite jobbigare att vara i skolan, men det är inte direkt någonting alltså med skolmiljön, det är ju typ så här att i klassen, om man är stor klass, om du mår dåligt så vill du hellre vara i en mindre grupp. Och sen har jag ju tyckt att det är jobbigt att liksom äta i matsalen och sånt för att det är så mycket folk där.”

Fysiska symptom och uppkomst

Majoriteten av flickorna uppger att den psykiska ohälsan uppstod under mellanstadiet, men att fysiska symptom visade sig redan innan dess.

”Mamma och pappa och jag trodde jag hade hjärtproblem för jag hade hjärtklappning. Så jag gick ju till vårdcentralen och allt sånt där, men det såg bra ut. Och sen fick jag ju panikattacken, så det var som den som gjorde att jag började fundera.”

”Skolan har alltid varit jobbig för mig. Sedan jag var liten har jag sagt att jag har haft ont i magen och vi for till doktorn och kollade upp sånt och se vad det var. Men det var ju förmodligen för att jag hade ångest och jag kände ju inte igen känslan för jag var ju ett barn.”

”När jag började typ fyran eller femman fick jag magkatarr och det gjorde ju också att jag gick ner jättemycket i vikt... Om det är för mycket stress så är det väldigt hög risk att man får magproblem.”

”I början var det så här, då sa jag, jag har ont i huvudet och sen så har jag ont i magen... Det var ju därför vi tog massa prover för det var så konstigt. Det var ont i huvudet hela tiden. Konstigt ont i magen hela tiden. Jag hade verkligen problem med huvudvärk.”

Flickorna beskriver olika anledningar till den psykiska ohälsans uppkomst, såsom hemsituationen, utanförskap och mobbning i skolmiljön, NPF-relaterad problematik, skolstress samt övriga faktorer i skolsituationen. En känsla av misslyckande och att inte kunna leva upp till sina egna och andras förväntningar har även haft inverkan på måendet berättar en del av flickorna.

"Jag tror väl först och främst hur situationen hemma har varit, och hur det har påverkat skolan, och hur det då påverkat hemmasituationen, att de blir arga för att man typ inte klarar av skolan och för att man inte går dit."

"Jag mådde väldigt dåligt då, men det var väl också på grund av, alltså om skolan hade gått bra och bara flutit på hade jag inte mått lika dåligt."

"Jag tycker att det är jättejobbigt att gå i skolan. Men när jag är hemma så är det mycket enklare."

"Det är ju för att jag alltid vill prestera jätte, jättebra också då när det har fallit. Jag har ångest över att jag inte gör det lika bra som jag vet att jag hade kunnat."

"Hade jag inte mått som jag mådde så hade jag ju säkert kunnat klara av skolan, om inte det var så mycket stress alltså med läxor och inlämningar och så liksom det var långa dagar och så liksom korta raster."

"Jag hade typ mycket ångest eller att jag mådde dåligt och att jag inte kände att jag kunde göra saker, att jag inte gjorde uppgifter i tid och så vart det en stress i att hinna klart. Vad ska jag säga till läraren? Jag har inte gjort det, så var jag hemma, då kan jag göra det, men det gjorde jag inte, så vart jag hemma igen och så vart jag hemma. En ond cirkel."

"Att jag har känt mig misslyckad, typ. Jag tror det är för att jag har känt att jag inte är nog bra... Ja alltså, att jag var en besvikelse för mamma, det känns som det typ. Så det är någonting som har påverkat måendet mycket."

Långa väntetider

Flertalet av flickorna berättar om långa kötider hos barn- och ungdomspsykiatri (BUP) samt svårigheter att få rätt hjälp. Flickorna berättar även om upprepade byten av psykologer, vilket har gjort det svårt att bygga tillit och relation till psykologen.

"Det var väldigt lång kö till BUP alltså. Mamma och pappa sökte hjälp, men dom tog det ju inte på allvar. Så vi gick nån mån här teamsgrej som de sa att vi skulle gå som inte alls var bra. Jag vet inte vad det var egentligen. Och sen fick vi en BUP-tid efter fyra månader, då är jag redan så död att jag orkade ju typ inte ta tag i det."

"Jag har liksom varit så arg alltså för att ingen hjälpte, liksom den tioåriga flickan som skadade sig själv för att hon inte visste vad hon skulle göra, och när jag var 14 och fortfarande behövde hjälpen så ville inte jag ha den helt enkelt, för att jag var så arg, för att ingen tog det på det allvaret som man skulle ha gjort."

"Då fick jag liksom en person jag kunde gå och prata med. Jag hade möte med henne lite här och där... På det senaste året har jag bytt typ fem gånger psykolog, så jag fundera på att sluta, för att jag inte orkar prata med en ny psykolog typ varje vecka."

Psykisk ohälsa kan leda till skolfrånvaro men även vara konsekvenser av omfattande frånvaro. Sambandet mellan skolfrånvaro och psykisk ohälsa kan därmed vara dubbelriktat. Det innebär att psykisk ohälsa kan påverka elevens förmåga att närvara i skolan på ett negativt sätt samtidigt som frånvaron kan bidra till att elever utvecklar psykisk ohälsa.

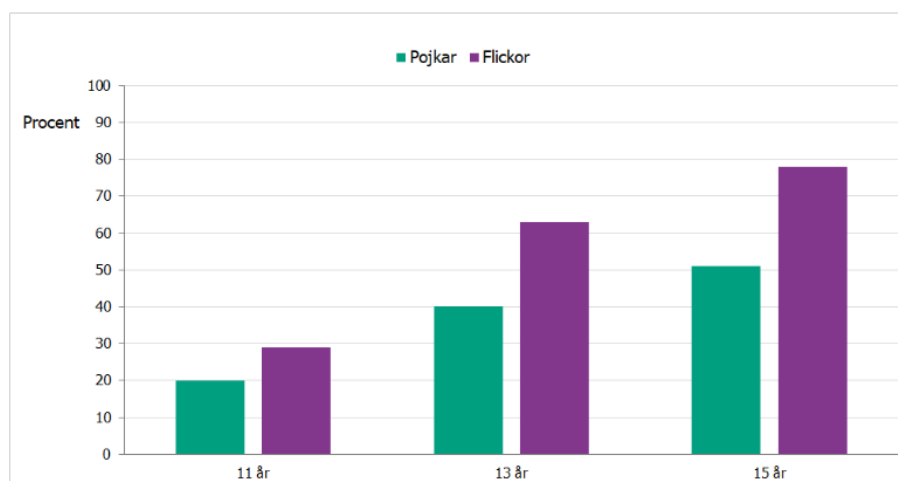
Det finns ett samband mellan närvaroproblem och depression samt besvär av oro och ångest. Separationsångest och social ångest är de vanligaste typerna av orosbesvär vid problematisk skolfrånvaro. Magont, huvudvärk och somatiska besvär kan även sammankopplas med problematisk skolfrånvaro. Sådana besvär kan bero på stress men det kan också kopplas samman med psykiska besvär. Långvarig negativ stress kan vara en riskfaktor för psykisk ohälsa och frånvaroproblematik. Men skolfrånvaron i sig kan även bidra till en negativ stress hos eleven och påverka den psykiska hälsan negativt. En känsla av utanförskap kan även leda till psykisk ohälsa och till problematisk frånvaro. Om skolan upplevs som en otrygg plats kan det bidra till ett undvikandebeteende, påverka lärandet och den psykiska hälsan negativt.⁶

Skolbarns hälsovanor

”Skolbarns hälsovanor” är en enkätundersökning av livsvillkor, levnadsvanor och hälsa bland barn i åldrarna 11, 13 och 15 år. Den senaste datainsamlingen genomfördes 2021/2022 av Folkhälsomyndigheten. Undersökningen visar att allt fler skolbarn känner sig stressade av skolarbetet och har självrapporterade hälsobesvär. Undersökningen visar också att det finns ett samband mellan skolstress och hälsobesvär. Skolbarn som upplever skolstress har oftare självrapporterade hälsobesvär och är mindre tillfreds med livet jämfört med barn som inte är stressade av skolarbetet. Sambandet kan även gå i motsatt riktning, att sämre hälsa kan leda till ökad stress. Undersökningen visar också att ökningen av både skolstress och självrapporterade hälsobesvär är särskilt tydlig efter den nya skollagen 2011. Vilken medförde bland annat fler och tidigare nationella prov, tidigare betyg, ett nytt betygssystem och införande av betygset icke-godkänt.

Undersökningen visar även att trivseln i skolan fortsätter att minska. Resultat från ett stort antal studier visar på ett samband mellan trivsel i skolan och elevernas hälsa. Trivsel i skolan är också förknippat med bra skolprestationer. Låg skoltrivsel har däremot visat sig ha samband med lägre självskattad hälsa samt ökade självrapporterade hälsobesvär.

Figur 4. Andel pojkar och flickor i olika åldrar som svarar att de känner sig ganska eller mycket stressade av skolarbetet, 2021/22. Källa: Skolbarns hälsovanor.

⁶ "Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera" (SOU:2016:94) & "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

Undersökningen visar även att flickor i alla tre åldrar är mindre tillfreds med livet än jämnåriga pojkar. Även psykiskt välbefinnande är lägre bland flickorna i alla tre åldrar. De 13- och 15-åriga flickorna skattar sin självförmåga lägre och har sämre självkänsla än pojkar i samma åldrar. Hög livstillfredsställelse har visat sig ha ett samband med en positiv upplevelse av skolanknytning, familjestöd, social kompetens och skolresultat.

Många av skolbarnen uppger att de har återkommande psykiska och kroppsliga (somatiska) besvär, såsom att de känner sig irriterade eller på dåligt humör, har svårt att sova, har huvudvärk eller ont i magen. Besvären förekommer oftare bland flickor än pojkar. Självrapporterade hälsobesvär kan påverka barns och ungas liv genom lägre välbefinnande, livskvalitet och skolprestationer samt ökad risk för ohälsa i vuxen ålder. Vidare visar undersökningen samband mellan självrapporterade hälsobesvär och levnadsvanor, såsom fysisk aktivitet, sömn och matvanor.⁷

Psykisk ohälsa bland barn och unga

I rapporten "Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?" undersöker Folkhälsomyndigheten orsakerna till varför psykosomatiska symtom ökat bland barn och unga under perioden 1985–2014. I rapporten görs bedömningen att det i första hand kan kopplas till förändringar inom skolan och arbetsmarknaden. Rapportens visar på ett samband mellan sämre skolprestationer och ökad risk för psykisk ohälsa bland barn och unga. Samtidigt visar rapporten att det finns ett samband mellan skolstress och psykosomatiska symtom samt mellan att vara mobbad och psykosomatiska symtom. Rapporten uppger även att förändringarna på arbetsmarknaden troligen har bidragit till utvecklingen av de ungas psykosomatiska symtom. Förändringarna på arbetsmarknaden har inneburit allt högre krav på utbildning för att få ett arbete. Många unga känner sig oroliga för sin utbildning och framtida möjligheter på arbetsmarknaden. Rapporten uppger att ökningen av självrapporterade psykosomatiska symtom motsvaras av en ökning av psykiatriska sjukdomstillstånd som kräver specialistvård, vilket tyder på en faktisk ökning av psykisk ohälsa och inte enbart en ökad rapporteringsbenägenhet eller förändrad klinisk praxis.⁸

På regeringens uppdrag har Folkhälsomyndigheten och MUCF (myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor) tagit fram en kartläggning om ungas psykiska hälsa och ohälsa. Kartläggningen lyfter ungas egna erfarenheter av psykisk hälsa och ohälsa. Kartläggningen visar att den främsta orsaken till psykisk ohälsa är de ungas egna samt andras krav och förväntningar när det gäller exempelvis skola, framtid, social status och utseende. Många unga känner sig otillräckliga. Andra orsaker som uppges i kartläggningen är oro för framtiden, begränsande normer och sociala medier. Unga i särskilt utsatta grupper lyfter även diskriminering och våld, brist på stöd och anpassningar och en ständig kamp för att få sina rättigheter tillgodosedda. De unga beskriver i kartläggningen hur de använder olika strategier för att ta hand om sitt eget mående, men mycket av det som påverkar unga finns på en strukturell samhällsnivå och de har därmed inte kontroll över det. Kartläggningen innehåller förslag på utvecklingsområden inom bland annat skolan, såsom stärka skolans hälsofrämjande uppdrag, öka elevernas kunskap om psykisk hälsa, stärka elevhälsan som resurs och stärka skolpersonalens kompetens om psykisk hälsa.⁹

⁷ "Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22 - Nationella resultat" Folkhälsomyndigheten (2023)

⁸ "Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?" Folkhälsomyndigheten (2018)

⁹ "Att inte bara överleva utan att faktiskt också leva - en kartläggning om ungas psykiska hälsa" Folkhälsomyndigheten (2023)

I en litteraturöversikt av Jämställdhetsmyndigheten undersöks orsakerna bakom könsskillnader i psykisk ohälsa hos barn och unga. Översikten visar bland annat att gener, tidig pubertet och könsnormer kan förklara könsskillnaderna i den psykiska ohälsan. Resultaten visar att det finns biologiska skillnader mellan könen som kan förklara en del av skillnaderna i stressrelaterad psykisk ohälsa. Bland annat har man visat att vissa gener och pubertetens stigande nivåer av könshormoner kan göra flickor och unga kvinnor mer sårbara för stress, vilket i sin tur kan leda till att depressions- och ångestsymtom utvecklas. Flickor kommer generellt in i puberteten tidigare än pojkar, vilket är en av de mest stresskänsliga perioderna i livet. Stress under denna period kan leda till en ökad sårbarhet för stress och motgångar även senare i livet. ¹⁰

I rapporten "Unga mår allt sämre eller?" vill organisationen Mind nyansera debatten kring ungas psykiska ohälsa. Rapporten uppger att de studier som har lagts fram under den senaste tiden visar att sjukdomsbördan för allvarliga psykiatriska problem som depression inte har ökat. Det finns inte heller belegg för att förekomsten av psykiska besvär, ångslan, oro eller ångest bland unga har ökat under de senaste 20 åren. Däremot har självrapporterade psykiska besvär samt efterfrågan på vård ökat. Några av slutsatserna är att vanlig livssmärta ofta tolkas som sjukdom eller något som bör behandlas bort, vilket i sin tur leder till att väntetiderna till psykiatrisk vård för unga blir långa och att många unga människor med stora behov får vänta orimligt länge på vård. I rapporten skriver Mind att det är viktigt att inte sjukdomsförklara i onödan samt att ge unga färdigheter som hjälper dem att hantera livet. Rapporten betonar även vikten av att ge snabb och bra vård till de unga som behöver det. ¹¹

Psykisk ohälsa och skärmanvändning

Skärmanvändning förknippas ofta med ohälsa hos unga, men forskningen visar att det är mer komplicerat än så. Folkhälsomyndighetens rapport visar att digital medieanvändning kan leda till sömnproblem, depressiva symtom och negativ kroppsuppfattning. Samtidigt visar rapporten att barn och unga med sömnbesvär och psykiska besvär kan vara mer benägna att använda digitala medier, så sambanden är dubbelriktade. I en rapport från Statens medieråd framgår det att digitala medier påverkar ungas psykiska mående generellt, samtidigt som vissa individer är extra känsliga för de skadliga effekterna, exempelvis unga som redan har problem med psykisk ohälsa. Rapporten uppger dock att effekterna av digitala medier på psykiskt mående sannolikt samspelar med en rad andra faktorer såsom sömn, balans med andra aktiviteter, föräldraengagemang, innehåll på plattformarna och att slutsatser därmed är svåra att dra. Studier visar att flickor och barn och unga med psykiska funktionsnedsättningar är mer utsatta än pojkar när det gäller mobbning, hot, sexuella trakasserier och andra former av utsatthet på nätet. Detta kan vara ett resultat av att flickor använder sociala medier i högre utsträckning än pojkar. De negativa effekterna mellan sociala medier och psykisk ohälsa är starkare för flickor och för de i äldre tonåren. I rapporten berättar barn och unga om positiva upplevelser av digitala medier, såsom nya kunskaper, att hålla kontakt med andra samtidigt som det för barn och unga med särskilda behov kan ha en viktig inkluderande betydelse. ¹²

¹⁰ "Psykisk ohälsa hos ungdomar och unga vuxna. En kunskapsöversikt om vilka faktorer som kan förklara skillnader mellan flickor och pojkars, unga kvinnor och unga mäns psykiska hälsa" Jämställdhetsmyndigheten (2021)

¹¹ "Unga mår allt sämre – eller? Kunskapsöversikt om ungas psykiska hälsa i Sverige" Mind (2018)

¹² "Digitala medier och barns och ungas hälsa - en kunskapssammanställning" Folkhälsomyndigheten (2024) & "Digitala medier och psykisk ohälsa hos barn och ungdomar: En forskningsöversikt" Sissela Nutley & Lisa Thorell (2021)

NPF-relaterad problematik

Samtliga av flickorna har fått en diagnos inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Av dessa flickor har 4 stycken diagnosticerats med ADHD, 4 stycken med ADD och 3 stycken med autism. Två av flickorna har dubbla diagnoser. Flickorna berättar om hur deras skolgång påverkats av NPF-problematiken. De berättar om intrycks känslighet, trötthet och utmattning, svårigheter att koncentrera sig och att komma igång med skolarbetet, vikten av struktur och förutsägbarhet samt utmattande socialt umgänge. Flickorna berättar att det kan vara svårt att få energin att räcka till under skoldagen.

"Det är mycket människor och det är ljud överallt. Sen att det finns ju som ingen plats där det är mer avskilt."

"När det redan är kaos i hjärnan så hjälper det ju inte att det är kaos runt."

"De långa dagarna och lektionerna, speciellt lektionerna... Så det var liksom ganska tröttande, utmattande."

"Att komma igång, det har jag alltid haft svårt med. Då måste alltid en lärare sitta bredvid mig, för annars far jag bort i mina egna tankar."

"Jag vill ha saker på ett visst sätt och sen om jag har planerat någonting och så ändras det, då faller allt sönder och sånt har jag väldigt mycket problem med."

"Det tar mycket energi att vara social, så när jag kommer hem har jag ju bara sovit... Jag har bara inte orkat, och jag behövde återhämta mig."

Flertalet av flickorna berättar om jobbiga morgnar, då de har svårt att få morgnarna att fungera. Att komma upp på morgonen, göra sin morgonrutin och komma i tid till skolan kan vara svårt och energikrävande.

"Och sen också att det är så tidiga morgnar. För jag är lite fyrkantig och jag har ju mina saker jag gör på morgonen som jag måste göra annars så skiter sig hela dagen. Jag måste göra det i den ordningen och hinner jag till exempel inte göra de här sakerna, äta den här frukosten eller duscha eller ta de rätta kläderna, då skiter sig hela dagen. Då går jag inte alls på skolan."

Sena diagnoser och upptäckter

Samtliga flickor har fått sin diagnos i årskurs 6 eller senare, med undantag av en flicka som fick sin diagnos under lågstadiet. Flickorna berättar att den sena diagnosen påverkat deras självbild och förståelse för sig själva. Några av flickorna berättar även att den sena diagnosen påverkat deras mående.

"Jag har ju som inte kunnat förstå varför jag har typ svårt att fokusera ibland eller varför jag blir överstimulerad eller sånt där."

"Jag har haft odiagnostiserad ADHD och jag fick en diagnos förra året och det är också någonting som kan vara väldigt jobbigt när du går i skolan utan att folk vet, och speciellt när du mår dåligt för att jag är också diagnostiserad med depression. De går väldigt hand i hand och din ADHD är ofta en stor anledning till hur du mår."

Flickorna uppger att det funnits tidiga tecken på deras neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) men att detta inte uppmärksammats av omgivningen.

"Nej, det är just det som är grejen med ADD. Det är ju mer liksom i mitt huvud och det syns ju liksom inte utanpå som ADHD. Så det har mest varit att jag har svårt att fokusera och sen inte tänkt mer på det eller att jag varit för trött för att lyssna eller någonting. Och då har de, just för att jag har haft svårt med måendet, så har de som tänkt att; Ja, men det är på grund av måendet. Du har inte liksom ADD eller någonting."

"Ja alltså, det har ju inte varit så jättetydligt, men det är ju för att det alltid har gått bra för mig i skolan och jag har alltid varit typ tyst och lugn så att de har liksom inte tänkt det, men det är ju ändå saker som jag har gjort hela mitt liv som tyder på det, men det är ju inte så tydligt som folk som, eller ja vissa andra syns det mycket tydligare för. Och när det går dåligt i skolan är det ju också mycket mer tydligt."

Riksförbundet Attentions årliga undersökningar visar att många elever med NPF har hög skolfrånvaro. Detta beskrivs som en följd av skolans oförmåga att ge rätt stöd och anpassningar. Attentions skolenkät 2024 visar att 27 procent av eleverna är hemma från skolan hela eller större delen av tiden och ytterligare 21 procent är hemma från skolan en eller flera gånger i veckan. Sammanlagt utgör detta 48 procent, vilket innebär att nästan hälften av alla svarande har en problematisk skolfrånvaro. Nästan alla vårdnadshavare i undersökningen uppger att barnen behöver stöd och anpassningar men det är knappt hälften som får det. Det vanligaste stödet som sätts in är anpassad studiegång. Då tas hela ämnen bort från schemat, och barnet går miste om kunskap och betyg. I samma undersökning uppger 50 procent av vårdnadshavarna till elever i betygsgrundande årskurser att deras barn inte eller troligen inte kommer få betyg i kärnämnen. Undersökningen visar även att den viktigaste faktorn för att elever med NPF ska trivas och må bra i skolan är att relationer med vuxna i skolan fungerar väl. En annan viktig faktor är att skolpersonalen har kunskap om och förståelse för elevens problematik samt förutsättningar att göra nödvändiga anpassningar.¹³

Organisationen "Autism Sverige" (tidigare "Svenska Autism- och Aspergerförbundet") genomför vartannat år en skolenkät som besvaras av organisationens medlemmar. Skolenkäten 2022 visade att 21 % av barnen med autismspektrumtillstånd hade en skolfrånvaro på minst 40 dagar/termin och att endast 37 % hade godkända betyg i kärnämnen matematik, svenska och engelska. Undersökningen visade även att flickor med autism får anpassningar i lägre grad än pojkar, har fler frånvarodagar och oftare mår mycket dåligt i skolan. Flickor sticker främst ut gällande frånvaro och mående. I samma undersökning listades följande skäl som vanliga orsaker till skolfrånvaro; Bristande autismkompetens hos personalen, bristande stöd i sociala situationer och bristande stöd i lärsituationer.¹⁴

I riksförbundet Attentions rapport "Vägen tillbaka – från skolfrånvaro till skolnärvaro" berättar barn och unga med NPF i åldern 10–16 år om deras upplevelser av att befinna sig i problematisk skolfrånvaro. På flervalfrågan om varför barnet inte kan gå till skolan svarade 69 procent att de inte klarar av skolmiljön. Barnen beskriver skolmiljön som rörig med många intryck i klassrummet, högljutt och stökigt i korridorer under rasterna och i matsalen. Intryckskänsliga barn blir snabbt dränerade på energi i denna typ av miljö. 58 procent uppger att de inte får det stöd som de behöver, vilket gör att de ofta hamnar efter i skolarbetet och

¹³ "Attentions skolrapport 2024 - För höga krav och för lite stöd" Attention (2024)

¹⁴ "Medlemsundersökning om skolan 2022" Autism Sverige (2022)

leder till en känsla av misslyckande. 52 procent uppger att det är deras dåliga psykiska mående som hindrar dem från att gå till skolan. Barnen uppger att de känner stress av att hamna efter i skolarbetet samt att de utvecklat kravkänslighet och prestationsångest. Många berättar att de under sin skoltid även har utvecklat social fobi, tvångstankar, nedstämdhet och ångest. Rapporten visar att många barn upplever att utmaningarna i skolan blivit för stora vid övergången till eller under mellanstadiet, vilket resulterat i hög frånvaro. Orsakerna till att de ofta upplever mellanstadiet som svårare är många olika lärare, större lokaler och mer rörelsefrihet på skolans område, mindre närvaro av skolpersonal på rasterna, längre genomgångar på lektionerna, längre lektionstid och längre skoldagar.

Det finns i nuläget ingen samlad statistik över hur elever med funktionsnedsättning lyckas i skolan, exempelvis studieresultat. Skolinspektionen skriver i en kvalitetsgranskning från 2016 att i de anmälningsärenden som rör omfattande frånvaro uppmärksammas en viss överrepresentation av elever med NPF.¹⁵ Trots att mycket tyder på att barn med NPF är överrepresenterade bland elever med problematisk skolfrånvaro är det viktigt belysa att diagnosen inte ska ses som en orsak till frånvaron. Det är samspelet mellan eleven och den pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljön som är avgörande.¹⁶

Flickor med NPF

I artikeln "Lång kamp för flickor med NPF" uppger barnpsykiatern och forskaren Svenny Kopp att flickor med adhd eller autism inte uppmärksammas i samma utsträckning som pojkar inom skolan och vården. Kopp's forskning visar att normalbegåvade flickor som har adhd eller autism får sina diagnoser flera år senare än pojkarna. Pojkar med adhd får diagnos vid 7–12 års ålder, medan flickor får diagnos först vid 13–17 års ålder. När flickors symtom inte upptäcks eller feltolkas kan det leda till skolmisslyckanden och psykisk ohälsa, såsom ångest, depression, självskaadebeteende och självmordstankar, utan att flickorna och deras familjer förstår vad som ligger bakom och kan få rätt hjälp.¹⁷

Maria Bühler skriver i boken "Flickor med autism och adhd" att flickor med NPF ofta håller tillbaka många av sina problem i skolan, men kraschar när de kommer hem. Det är därför vanligt att man lägger förklaringen till problematiken i hemmet. När flickor har det svårt används ofta andra förklaringsmodeller än för pojkar. Det tolkas in mer relationsmässiga svårigheter och problematiken läggs på en mer emotionell nivå. Ofta söker föräldrar hjälp för sina flickor men de får inte alltid rätt diagnos. I stället tolkas deras svårigheter ofta som psykisk ohälsa. Flickors problematik kan vara svårare att upptäcka i skolan än pojkarnas. Pojkar tenderar att ha mer externaliserade problem, såsom hyperaktivitet, och det blir både tydligare och lättare att se pojkarnas svårigheter. Flickorna tenderar att ha mer internaliserade svårigheter, såsom uppmärksamhetsproblem, vilket medför att de blir mindre synliga. Flickor som inte stör går ofta under radarn. Flickor tenderar även att ha en "ytanpassning" och använder fler kompensatoriska strategier än pojkar, då ser det på ytan ut som att det fungerar ganska bra. Därför kan det dröja längre innan man ser deras svårigheter. Det finns även biologiska skillnaderna mellan könen, till exempel att flickor utvecklas tidigare jämfört med pojkar. De är "duktigare" både språkligt, socialt och finmotoriskt när de börjar skolan. Även lekbeteendet hos flickor och pojkar skiljer sig åt och det syns därmed inte på samma sätt.¹⁸

¹⁵ "Vägen tillbaka – från skolfrånvaro till skolnärvaro" Attention (2023)

¹⁶ "Kalla oss inte hemmasittare – nytt hopp får elever till skolan igen" Forskning.se (2023)

¹⁷ "Lång kamp för flickor med NPF" Tidskriften elevhälsa (2023)

¹⁸ "Flickor med autism och adhd: en guidebok för föräldrar och professionella" Maria Bühler (2020)

Familjeförhållanden

Samtliga av flickorna berättar om faktorer i hemmet och familjen som har påverkat deras skolgång. Flickorna berättar om separation mellan föräldrar, att föräldrar skaffat nya partners, att ha en frånvarande förälder, att bo i en bråkfylld hemmiljö samt att bo med föräldrar med missbruksproblematik.

"Jag har alltid haft det jobbigt i skolan. Men just när det började bli lite mer jobbigt så bytte jag skola och mina föräldrar skilde sig. De skilde sig egentligen tidigare, men då var vi fortfarande som en familj. Vi träffades och vi hängde och vi åt middag tillsammans men sen så började det. De pratade inte med varandra och de ville helst inte ses och det var jobbigt."

"Då skaffade ju pappa flickvän och jag hatade henne. Jag vet inte riktigt, jag har bara så svårt för nya människor... Jag var ju varannan vecka hos mamma och pappa, men jag hade så svårt att åka till pappa alltså. Jag grät typ när jag skulle åka till pappa och jag ville bara vara hos mamma."

"Jag har nog alltid funderat varför min pappa inte fanns med i bilden, ifall det var något fel på mig eller så."

"Jag är glad att jag inte har någon kontakt med mamma längre. Däremot i början när jag bröt kontakten med henne så respekterad inte min pappa det. Då båda mina föräldrar haft alkoholproblem, så var det där i början mycket att han kunde bjuda hem henne och de liksom satt och drack och spela utan att bry sig om vad jag tyckte om det och att jag inte ville ha henne runt mig eller allmänt att jag inte gillar att de dricker."

Flickorna berättar att föräldrarna inte visat förståelse för deras situation och att föräldrarna ofta reagerat med ilska. Flickorna har upplevt att deras föräldrar ställt orimliga krav på dem samt pressat dem på ett sätt som inte varit hjälpsamt. Flickorna uppger att deras föräldrar haft svårt att veta hur de ska hjälpa dem medan några av flickorna uppger att de inte alls upplever att de haft stöd eller hjälp av sina föräldrar.

"Det är ju väldigt vanligt med föräldrar som har barn som är hemmasittare, att de växlar till det negativa och skäller på dem för att de inte är i skolan, men det hjälper ju inte alls. Det blir ju bara värre då."

"Min pappa reagerade inte jättebra. Han blev arg och sa att jag skulle vara i skolan... Sen sa han bara, men du mår inte så dåligt som du säger, du överdriver."

"Jag och min mamma kunde ofta bråka om små saker och det var väldigt jobbigt för att hon inte förstod mig."

"Pappa blev ju extremt stressad och sen visste ju han inte riktigt vart han ska ta vägen. För jag var tonåring och lyssnade inte alls. Sen började han säga att jag förstör honom och massa sånt skuldbeläggande."

Föräldrar är en viktig resurs både när det gäller att förstå skolfrånvaron och att hitta lösningar. En belastad familjesituation kan dock försvåra möjligheten att öka skolnärvaron. Även om familjefaktorn inte behöver vara en orsak till skolfrånvaron. Den statliga utredningen "Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera" uppger att elever som har ett bristande stöd i sin hemmiljö är en utsatt grupp som löper risk att utveckla skolfrånvaro. Föräldrarnas egna svårigheter kan leda till en bristande förmåga att stödja sina barns skolgång. Svårigheterna kan bero på olika faktorer såsom missbruk, psykisk ohälsa, kognitiva svårigheter, funktionsnedsättning, kriminalitet eller våld i familjen. Man har också sett en högre förekomst av frånvaro hos elever med en ensamstående förälder. Det kan vara svårt att hantera en kraftfull problematik som frånvaro om föräldrarens resurs är försvagad, till exempel om föräldern är ensam med att gå på möten kring frånvaron eller ensam med bekymren även i psykologisk mening. Två föräldrar som delar på bördan blir starkare.¹⁹

Tidigare studier har visat att föräldrars separation har ett negativt samband med barns välbefinnande. Men forskning visar också att för vissa barn kan det till och med vara positivt om föräldrarna går skilda vägar än om de fortsätter att bo ihop. Hur barn påverkas beror på så många olika omständigheter. En avhandling i sociologi från Stockholms universitet visar att barn till separerade som lever i växelvis boende mår ungefär lika bra som barn till föräldrar som inte har separerat.²⁰ Forskning visar även att barn som bor växelvis generellt mår bättre än barn som bor mest eller bara hos en förälder. En förklaring till detta kan vara att växelvis boende oftare möjliggör goda relationer till samt nära vardagskontakt med båda sina föräldrar. Att ha en bra relation till sina föräldrar har betydelse för barns hälsa, utveckling och skolprestationer.²¹ Forskningen visar dock att allvarliga föräldrakonflikter och brist på samarbete som varar över tid har en negativ inverkan på barns hälsa och välbefinnande. Att bo i en konfliktfylld miljö kan skapa långvarig stress hos barn.

"Familjeförhållanden kan påverka elevernas förutsättningar att närvara i skolan. Det kan exempelvis gälla konflikter inom familjen, fysisk/psykisk vanvård och skilsmässor. Låg socioekonomisk status, föräldrar som inte stödjer barnens läxläsning, negativa attityder gentemot lärare och familjekontexter där utbildning inte värdesätts förknippas också med skolk."

"Samtidigt behöver ovan nämnda familjefaktorer betraktas med viss försiktighet eftersom många elever i sådana hemsituationer inte uteblir från skolan och många frånvarande elever inte kommer från sådana familjekontexter. Långvarig frånvaro från skolan riskerar även bidra till konflikter mellan barnet och föräldrarna, vilket kan leda till att föräldrarnas roll som närvarofrämjande resurs försvagas och att frånvaron vidmakthålls."

"Man är ju typ elev, fast på avstånd" Tobias Forsell (2020)

¹⁹ "Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera" (SOU:2016:94)

²⁰ "Breaking down break-ups. Studies on the heterogeneity in (adult) children's outcomes following a parental separation" Eva-Lisa Palmtag (2023)

²¹ "Barn i växelvis boende – en forskningsöversikt" Fransson, Bergström & Hjern (2015)

Även förlusten av en relation till en frånvarande förälder innebär en risk för barnets hälsa och välbefinnande.²²

Övriga skolrelaterade faktorer

I intervjuerna framkommer övriga skolrelaterade faktorer som orsaker till flickornas skolfrånvaro. Gemensamt för dessa faktorer är att de haft inverkan på flickornas känsla av trygghet i skolan. Flertalet av flickorna berättar om ett dåligt bemötande från pedagoger och klasskamrater i skolan. De berättar om oförstående och ifrågasättande pedagoger i skolan. Flickorna uppger att detta skapat en bristande känsla av tillit och trygghet samt bidragit till att det blivit jobbigt att komma tillbaka till skolan efter perioder av frånvaro.

"Hon kolla snett på mig när jag inte kommer och typ så här säger att jag inte tar skolan på allvar och såna där saker fast hon vet om allt."

"Mamma har ju skällt ut henne så många gånger, för min lärare trodde inte på min diagnos. Hon tror inte på diagnoser. Och vi kom dit med papperna hon bara; Ja, men sånt här kan inte jag göra någonting med. Jag har många fler elever... Nej, det hade hon inte tid med, sen så sa hon; Men jag ska fixa det. Det hände aldrig, jag har väntat tre år."

"Jag tyckte läraren var läskig... Det kändes som att man hade ögon i ryggen hela tiden och om man gjorde något fel då var det liksom; Okej, du funkar inte att vara här."

Flertalet av flickorna berättar om ett dåligt bemötande, elaka kommentarer samt att känna sig dömd och stämplad av sina klasskamrater. Flickorna berättar även att det varit jobbigt med frågor från deras klasskamrater om frånvaron.

"Det var nån kille som sa; Jag önskar också att jag var självmordsbenägen så jag kunde vara hemma. Ja alltså, det var inte jättekul såklart, och sen var det ju andra som liksom, men det är jobbigt att få frågan hela tiden, vars är du, vart är du?"

"Nej, men jag klarar inte av att vara i skolan för att jag påminns hela tiden om klasskompisar och lärare som inte respekterar en och såna där saker, så jag har bara skitit i skolan och gjort allt hemma, så jag har fått ihop mina betyg ändå."

"Jag klarar inte av att gå in i klassrummet för jag är så rädd att folk ska döma en för om man har missat så mycket och bara; Åh, nu är hon här."

"Hade jag gått kvar på den skolan då hade det gått åt helvete igen, för där känner jag alla, där vet alla allt om mig. Och då hör man de skrika i korridoren som vanligt så det var lika bra att jag bara går individuella istället för att gå om nian på den skolan."

"Jag gillade inte klassrummet, alltså när det är så många där, just för att jag inte gillar dem, och inte är kompis med någon av dem. Jag känner mig dömd av många och ja. Så det var väl båda att jag inte gillade att vara i klassrummen där är det mycket folk. Och någonting jag absolut avskydde var då alla platser på sidorna och längst bak var upptagna så måste man sitta mitt i för man känner sig typ utstirrad, även fast jag vet att egentligen så tittar ingen på mig, men det känns liksom så."

²² "Barns röster om växelvis boende. Vardagsliv, familjepraktiker och nära relationer" Rakel Berman (2019)

Några av flickorna berättar om andra skolrelaterade faktorer såsom lärarbyten, skolbyten, stora elevgrupper, stökiga klasser och brister vid stadieövergångar, vilket lett till minskad trygghet och ökad skolfrånvaro.

"I mellanstadiet, jo alltså då tyckte jag om min lärare. Men sen gick hon på mammaledighet. Ja, så det bytet var kanske inte så bra. Nej, alltså den nya vi fick var faktiskt inte så bra."

"Vi hade olika vikarier varje vecka för att läraren blev utbränd och hon sa att det var på grund av oss. Så det blev väldigt rörigt och kaos och ja, allt sånt där. Och så var det tjejerna i klassen var väldigt bråkiga och det var bråk alltså varje dag... Så där började ju det bildas någon slags ångest inför skolan."

"När jag bytte från lågstadiet till mellanstadiet och att det ska ju finnas ett överlämningsbrev. Ja, men antingen så är det här brevet inte särskilt bra skrivet, eller så är det så att alla lärare läser inte igenom dom."

Några av flickorna berättar om skolämnena som varit extra utmanande och lett till ökad frånvaro. Ett återkommande skolämne är "idrott och hälsa" där flickorna känt sig obekväma med ämnet samt upplevt omklädningsrummet som en otrygg plats.

"Jag hade liksom ångest för vissa lektioner. Så då far jag hem den tiden eller inte far alls den dagen, bara för en lektion."

"Men speciellt idrotten var problem, då jag inte var bekväm med klassen eller liksom jag känner mig obekväma när jag var i omklädningsrummet med tjejerna och skulle byta om just för att jag inte är bekväm med dem. Så det blev ofta att jag inte kom på idrotten."

"Jag har alltid tyckt idrotten var jobbig... För, jag var inte riktigt speciellt bra. Och så tycker jag även att omklädningsrum är jobbigt och så."

"Jag hatar idrottslektioner och jag var ofta borta från de lektionerna, speciellt om det var alltså sporter eller bollekar. För då vart man, inte mobbad helt, men man vart liksom utstött av killarna och tjejerna i klassen var väldigt sportinriktade så då kände man så här; Okej, jag kan inte bidra på något sätt och jag är inte välkommen... Man fick kommentarer eller blickar eller suckar om man gjorde någonting fel."

Bemötande, byten och skolämnena

Trygghet är en förutsättning för att elever på bästa sätt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Många faktorer kan påverka elevernas känsla av trygghet i skolan och de faktorer som flickorna har nämnt i denna del av studien är bemötande, byten och skolämnena. Forskningen visar att det finns ett samband mellan skolklimat och frånvaro. Med skolklimat menas hur skolmiljön kan påverka elevens upplevelse av skolan. Kvaliteten i relationerna mellan lärare och elev och mellan elever och trygghet är några aspekter av skolklimat.

Flera studier visar att en dålig eller svag relation mellan elev och lärare, eller mellan elever, har betydelse för att utveckla skolfrånvaro. Det finns olika förklaringar till att en relation mellan elev och lärare är bristfällig. Till exempel kan lärarbyten, bristande tid, stress hos lärare och stora klasser bidra till att relationen inte ges möjlighet att utvecklas positivt. Beteenden hos eleven eller läraren kan även utmana relationen. Dåliga eller svaga relationer

mellan elever kan bidra till en bristande känsla av trygghet och gemenskap och därmed även påverka elevens närvaro i skolan.

Studier visar även att en del ämnen och lektioner har högre frånvaro än andra, till exempel lektioner i idrott och hälsa. En förklaring som anges till detta är att en del elever känner sig otrygga eller utsatta under idrotten eller i omklädningsrummet. En annan förklaring

är att eleverna kan ha dessa lektioner tillsammans med andra elever än dom de vanligtvis har lektioner tillsammans med, vilket bidrar till en känsla av otrygghet för en del elever. Andra skäl kan vara rädsla för att göra fel under lektionen. Rädsla och oro för sociala situationer kan påverka deltagandet i idrottslektionerna och leda till att eleven inte är med på övningarna under lektionen, eller är helt frånvarande. En elev som stannar hemma en dag på grund av en situation eller uppgift i skolan som väcker rädsla kan tycka att det känns pinsamt att gå till skolan nästa dag, vilket kan utvecklas till problematisk frånvaro.

Byten i form av skolbyten, stadieövergångar och klassbyten ökar också risken för frånvaro och kan skapa en känsla av otrygghet hos vissa elever. En elev som tidigare haft problem med frånvaro kan känna oro inför att det inte ska fungera på den nya skolan, eller att inte få hjälp på den nya skolan. Om en överlämning inte sker eller sker på ett dåligt sätt för eleven kan frånvaroproblematik antingen komma tillbaka eller förvärras. En del elever har svårt med förändringar och övergångar, exempelvis elever med NPF. Övergången från mellan- till högstadiet är extra utmanande, då den ofta innebär byte av skolmiljö, förändrad organisation av skolarbete och större förväntningar på självständigt arbete. Eleverna får nya och ofta fler lärare, klassrum och undervisningsgrupper. Vuxennärvaron minskar och antalet relationer blir fler. Dessa förändringar kan vara svåra för en del elever.²³

Hemmakämpare

Flickorna som har medverkat i studien har uppgett ett flertal olika orsaker till den problematiska frånvaron som alla samverkar och påverkar varandra. Den ömsesidiga påverkan är också det som gör det så komplext. Flickorna har själva konstaterat samband mellan sociala relationer, psykisk ohälsa, NPF relaterade svårigheter och familjeförhållanden som lett till den ofrivilliga skolfrånvaron.

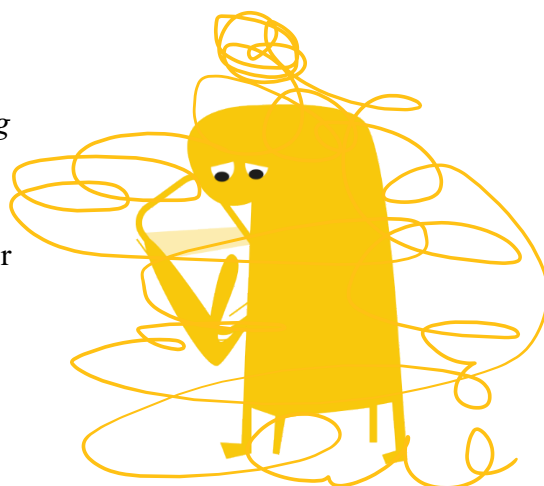
Inget barn väljer att bli en hemmasittare. Det handlar inte om att barnet inte vill gå till skolan, utan det handlar om att barnet inte kan. Flickorna har alla haft en vilja att gå till skolan, men de har av olika anledningar inte klarat av det. Flickorna har inte frivilligt valt att stanna hemma, utan de har kämpat för att försöka komma tillbaka till skolan. Det handlar inte om lathet eller slöhet och det har ej heller funnits någon annan aktivitet som konkurrerat med skolan, som flickorna hellre har ägnat sin tid till. Flickorna har ej heller bara suttit hemma som ordet hemmasittare antyder. Flickorna har för varje dag de stannat hemma upplevt det som ett misslyckande och varit besvikna på sig själva.

²³ "Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera" (SOU:2016:94) & "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

”Du ska ju inte vara hemma, det är fel att du är hemma. Och det enda jag kan tänka på är att jag ska vara osynlig för att jag ska egentligen inte vara hemma. Jag försöker att liksom straffa mig själv.”

Samtliga av flickorna berättar om en lång kamp, dag efter dag, vecka efter vecka. Flickorna bör därmed inte kallas för hemmasittare utan de har i allra högsta grad varit hemmakämpare!

Framgångsfaktorer

Samtliga flickor som deltagit i vår studie har berättat om individuella utmaningar och svårigheter, och i intervjuerna har det framkommit att det varit olika faktorer som banat väg för ett skifte från skolfrånvaro till närvaro. I detta avsnitt presenterar vi de främsta och mest betydelsefulla faktorer som gjort skillnad för flickorna i studien.

Främja, förebygga och åtgärda

Målet är att alla elever ska kunna trivas i skolan och vilja vara där. För att komma dit behöver vi arbeta med att främja närvaro samt förebygga och åtgärda problematiskt frånvaro.

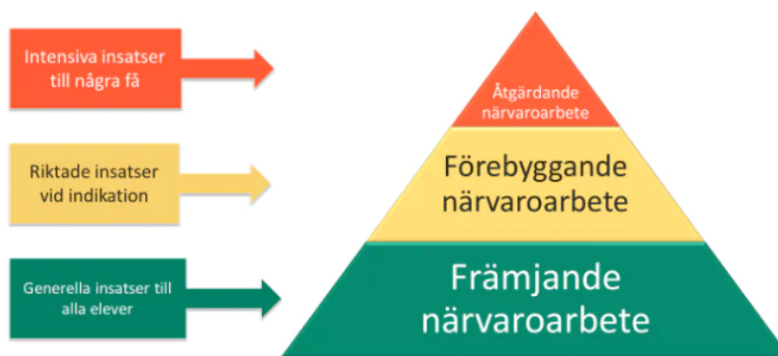
Närvarofrämjande arbete handlar om att stärka faktorer som gör att barn och unga mår bra i fysiskt, psykiskt och socialt avseende. Det handlar även om att stödja en positiv utveckling genom att stärka tillgångar och styrkor. De faktorer som i forskningen visat sig påverka närvaron positivt är skolmiljön, pedagogisk miljö, organisation samt samarbete mellan hem och skola. Exempel på detta kan vara goda relationer, trygghet, delaktighet, studiero, övergångar, fasta placeringar, schemaläggning och föräldrasamarbete. Närvarofrämjande arbete kan ibland vara svårt att identifiera. Det finns då en risk att detta arbete inte upprätthålls. Det är därför viktigt att identifiera, tydliggöra och utvärdera det närvarofrämjande arbetet som görs på skolan.

Skolnärvaro är en mycket stark skyddsfaktor för skolmisslyckande, psykisk ohälsa och problembeteenden. Omvänt är dessa faktorer riskfaktorer för frånvaro. Utöver närvarofrämjande arbete behövs också ett förebyggande arbete för att motverka riskerna för frånvaro. Arbetet handlar både om att förebygga att frånvaro uppstår och att förhindra ytterligare frånvaro. Huvudsakliga uppgifter i detta är att systematiskt uppmärksamma frånvaro, skapa tydliga frånvarorutiner och att kartlägga orsaker och mönster på gruppnivå för att kunna sätta in åtgärder.

Trots arbetet med att främja närvaro och förebygga frånvaro hamnar en del elever i problematiskt skolfrånvaro. Arbetet med att åtgärda frånvaro och att hjälpa elever tillbaka till skolan blir därmed en nödvändighet. Grunden för åtgärder är kartläggning av orsakerna till att frånvaron utvecklats och orsakerna till att frånvaron fortsätter. Framgångsfaktorer som identifierats i några olika svenska projekt är ett individcentrerat arbetssätt, flexibilitet, kontroll och uppföljning, samverkan och bemötande.

Eftersom förklaringarna till problematisk frånvaro är många och varierar från person till person finns inte endast en modell att arbeta med vid skolfrånvaro. Det viktigaste är att kartlägga orsakerna i varje enskilt fall och att skräddarsy åtgärder utifrån de orsaker som framkommer.²⁴

Goda relationer i skolan

Som en av orsakerna till den problematiska skolfrånvaron nämnde vi i den tidigare resultatdelen att flera av flickorna berättat om ett dåligt bemötande i skolan. De berättar om oförstående och ifrågasättande pedagoger, vilket skapat en bristande känsla av tillit och trygghet i skolan. Men flera av flickorna berättar även hur betydelsefulla vuxna i skolan har varit en viktig faktor i att vända den problematiska frånvaron till ökad närvaro. I flickornas berättelser har det framkommit att det kan vara en lärare, specialpedagog, socialpedagog, personal i elevcaféet eller någon från elevhälsan. Det har inte handlat om profession, utan om person. Att en vuxen lyssnar, respekterar och visar förståelse är det som gjort skillnad.

"Hon jobbade i cafeterian såhär, hon hade den liksom själv, och alla pratar ju med henne, alltså alla. Hon är så lätt att prata med också, liksom hon sitter inte och dömer en. Hon sitter bara och ger en typ hjälp och råd."

"Jag tyckte bara det var bra att sitta och prata och fundera över saker och så. Hon var lätt att prata med. Hon var inte så här att nu ska man sitta här och prata typ, utan kunde skämta om saker och lite sånt."

"Det kändes som att de var normala personer. Typ lärare är så allvarliga. Men de hjälpte mycket, och så här men vi kan följa med dig i skolan och såna saker."

"Sen har jag haft jättemånga fina lärare också som har hjälp jättemycket... De har respekterat att när det inte går så går det inte och inte liksom pressat."

Flera av flickorna beskriver de goda relationerna som en trygghet i skolan. Att någon vuxen inom skolan lagt extra tid och engagemang på dem och fått dem att känna sig viktiga. Flickorna uppger att det viktigaste inte alltid var vad personen faktiskt gjorde, utan snarare hur personen fick dem att känna sig. Att de upplevde sig sedda och lyssnade på samt att de upplevde att den vuxne brydde sig om dem.

"Ibland behöver man bara någon på skolan som lyssnar och ser, visar att de hör dig och att de ser dig och förstår att du har det jobbigt och försöker hjälpa dig."

"Hon såg alltid på mig när jag kom in i klassrummet om det var någonting. Hon lärde känna mig jättefort... Hon såg alltid, nu är det någonting, men nu har hon en bra dag."

²⁴ "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

"Alla behöver inte fem möten i veckan. Vissa barn behöver bara två ögon och två öron som liksom visar att de ser dig och lyssnar på dig."

De flickor som uppgett att de inte haft någon förtroendefylld relation i skolan har alla sagt att det som hade gjort skillnad för dem är om någon tagit sig tid att lyssna till dem och tagit dem på allvar. Något som även gjort skillnad är att inte bara känna sig som en i mängden.

"Det har alla som jag har träffat sagt att jag är väldigt medveten om vad som funkar för mig och vad jag behöver. Men det är det enda som de säger."

"Men det som är svårt, det är väl att jag inte har chansen att prata. Eller alltså berätta om problem och sånt, så man uppmärksammas inte."

"Att liksom se varje människa i klassen i stället för att hela klassen är likadana."

"Att folk runt om hade lyssnat. Och en förståelse och försök att göra så gott det går att hjälpa till."

Relationskompetens

Positiva relationer mellan lärare och elev bidrar till elevernas lärande. Det finns ett samband mellan känslomässiga kvaliteter i relation lärare-elev samt elevernas engagemang, prestationer i skolarbetet samt välmående. Positiva relationer är stödjande och präglas av värme och respekt, vilket bidrar till elevernas lärande och utveckling samt bidrar till ett högre deltagande i skolarbetet hos eleverna. Positiva relationer har även visat sig ha en god inverkan på elevernas sociala beteende samt självreglering. Negativa relationer, som kan utmärkas av till exempel konflikter och avståndstagande, kan istället leda till negativa effekter på elevernas lärande och förvärra redan kända svårigheter som eleven kan befinna sig i. En god lärare-elev relation har visat sig vara extra viktigt för barn med inlärningssvårigheter, sociala svårigheter samt problematiska hemförhållanden.

Forskning visar att elever med adhd generellt känner mindre närhet till sina lärare i jämförelse med elever utan adhd, vilket gör det extra viktigt att lärare försöker bygga en relation med dessa elever. Även lärare upplever sig mindre känslomässigt nära elever med adhd jämfört med elever utan adhd. Samarbetet mellan elev och lärare fungerar överlag sämre och det uppstår mer konflikter dem emellan. Elever med adhd kan uppleva att lärarna är avvisande, vilket kan påverka skolgången negativt, elevens självkänsla samt relationen. Då är relationskompetens av extra vikt för att kunna skapa trygga relationer mellan lärare och elev.

I boken "Relationskompetens i skolpraktiken" skriver Caroline Lundström om vikten av professionell relationskompetens inom skolan. Relationskompetens handlar om den professionellas förmåga att se det enskilda barnet på barnets egna premisser och anpassa sitt eget beteende därefter. Det handlar även om ledarskap, att läraren fungerar som en modell för eleverna, samt förmågan att vara autentisk i kontakten. Tre aspekter av relationskompetens lyfts i boken; *Kommunikativ kompetens*, lärarens förmåga att kommunicera verbalt och icke-verbalt och visa eleverna att de förstår dem. *Differentieringskompetens*, lärarens förmåga att reglera graden av närhet och distans i relation till eleven, att kunna dra gränser mot eleven och samtidigt vara personlig och engagera sig i eleven. *Socioemotionell kompetens*, lärarens förmåga att hantera känslor i relation till eleven samt bekräfta eleven.²⁵

²⁵ "Relationskompetens i skolpraktiken" Caroline Lundström (2023)

I studien "Möten där vi blir sedda" skriver även Helena Andersson om vikten av relationskompetens för att eleverna ska lyckas i sitt skolarbete. Andersson uppger att den sociala tillhörigheten för många elever är avgörande för deras grad av engagemang i skolan. När elever har goda relationer till både lärare och sina klasskamrater känner de större tillhörighet både socialt och kunskapsmässigt. Detta skapar en känsla av trygghet och delaktighet. När läraren förmår att skapa goda och bärande relationer till sina elever, i vilka de blir sedda och bekräftade som personer och inte bara som elever som ska prestera, växer deras engagemang i skolan. När lärare är engagerade i sina elever engagerar sig även eleverna och kunskap växer fram i relationer mellan människor. Elevers engagemang och vilja att vara i skolan främjas av att eleven har en meningsfull relation till en vuxen på skolan. Lärares arbete med att stärka de positiva relationer som finns och att motverka de negativa som också finns kan därmed vara närvarofrämjande för elever. Om relationen mellan elev och lärare inte fungerar kan det påverka elevers vilja att komma till skolan negativt. Lärares relationskompetens är därför en betydelsefull komponent då det gäller skolfrånvaro.²⁶

Stöd och hjälp för att må bra

Som några av orsakerna till den problematiska skolfrånvaron nämndes i den tidigare resultatdelen psykisk ohälsa, NPF-relaterad problematik och familjeförhållanden. Flickorna har alla haft behov av stöd och hjälp inom dessa områden, och för många hann det gå så långt att behovet blev akut och studierna därmed sekundära. Flickorna har haft behov av stöd och insatser från olika verksamheter. Dessa insatser har varit en förutsättning för att vända den problematiska skolfrånvaron till närvaro. Det har handlat om familjebehandling, behandling av psykisk ohälsa samt utredning och stöd vid NPF.

Stöd och hjälp med psykisk ohälsa

Av flickorna som deltagit i studien har samtliga av dem berättat att de fått stöd och hjälp via skolkurator eller barn- och ungdomspsykiatri (BUP). I de flesta av fallen har det börjat med en samtalskontakt hos skolkuratoren, vilken sedan rekommenderat en vidare kontakt med BUP. Flickorna har vid BUP erbjudits behandling samt medicinering. Flickorna berättar om depression, ångest, sömnsvårigheter, självskaðebeteende, ätproblematik samt behov av traumabehandling.

"Jag hade en kurator här på skolan som var jätte jättesnäll och gullig och allt sånt där så hon gick jag till typ en gång i veckan. När det inte var någon här i skolan för att jag klarade inte av det, så det var jättebra."

"Alltså BUP har hjälpt mig mycket, speciellt med min depression... Jag är inte lika deprimerad. Och jag är inte lika ledsen och jag självskaðar nästan aldrig och jag räknar inte kalorier eller vikt eller någonting längre och jag mår överhuvudtaget mycket bättre än vad jag har gjort i resten av mitt liv och jag lever livet som jag. Jag hade inte kunnat önska något bättre."

"Sen medicin så att jag kan sova om nätter så jag orkar dagarna och sånt där för det var ju säkert därför jag mådde så dåligt också för att jag sov typ ingenting om nätterna när jag låg uppe med ångest varje natt."

²⁶ "Möten där vi blir sedda" Helena Andersson (2017)

Stöd och hjälp med NPF-relaterad problematik

Samtliga flickor har fått en NPF diagnos. Majoritet av flickorna uttryckte att diagnosen var till hjälp för att de själva samt andra runtomkring skulle få en ökad förståelse för dem. Flertalet av flickorna uppger att det var först när de fått sin diagnos som skolan satte in stöd och hjälp. Flickorna uttrycker en misströstan över att behöva ha en diagnos på papper för att kunna få hjälp och stöd inom skolan. De önskar att skolan i stället skulle se till varje enskild elevs behov. Flickorna tror att de varit hjälpta av att få sin diagnos tidigare, då det kunnat medföra ökad förståelse samt stöd och hjälp i ett tidigare skede. Några av flickorna nämner att de önskat mer information om vad deras diagnos innebär. Endast en av flickorna berättar att de har fått stöd och hjälp av barn- och ungdomshabiliteringen. Flickorna som tar medicin uppger att de har varit hjälpta av detta.

"Det var en förklaring, varför det var så jobbigt."

"Det kändes väl bra ändå för att det är ju som ändå som en förklaring till de problemen jag har haft och varför allt fallerade som det gjorde. Och det förklarade ju varför typ när jag började på ny skola och så vart det större krav och allt sånt, att allt som rann över. Det var för mycket, och då föll allt isär."

"ADHD medicin har hjälpt mig mycket både i privatlivet och i skolan. Jag orkar plugga mycket mera än vad jag har gjort alla andra år. Och det hjälper en på fritiden, man orkar mer, man är gladare, man vill hitta på saker och vara med vänner."

"Du får inte lika mycket hjälp om du inte har en diagnos. Alltså det är jättetråkigt, men det är så, att du får inte samma hjälp om du inte har en diagnos på papper."

"Sen tycker jag att man inte ska behöva ha diagnoser... Jag tycker att personer som hindras av saker i vardagen ska få hjälp med det, då tror jag att fler hade gått i skolan."

Stöd och hjälp med familjeförhållanden

Av flickorna som har deltagit i studien har hälften av dem berättat att de fått stöd och hjälp via socialtjänsten. Det har till största del handlat om kontakt med en familjebehandlare. Flickorna som har erbjudits familjebehandling uppger att det har varit till hjälp för relationen med deras föräldrarna samt förståelsen och kommunikationen dem emellan.

"Mamma började förstå mig, typ... För jag var väldigt, väldigt instängd. Jag var bara i mitt rum och jag hade typ murar runt mig. Jag lät inte någon se mig vara sårad eller någonting. Ja, jag visade inga känslor, ingenting. Det var väl det största problemet."

"Det var bra för jag och pappa fick familjebehandling och då lärde ju jag och pappa oss att kommunicerade bättre och förstå varandra. Och pappa lärde sig lite mer om hur jag till exempel har det med mina problem, alltså min problematik."

"Det var ju väldigt jobbigt för mig under den tiden för att jag och min mamma hade inte samma förståelse som vi har nu och det blev mycket bättre efter vi fick familjebehandling... Jag och min mamma kunde ofta bråka om små saker och det var väldigt jobbigt för mig att hon inte förstod att det vart jobbigt för mig att hon liksom tvingade mig till skolan. Och sen efter vi hade varit och fått familjebehandling, då var det ju mycket klarare för henne att förstå när hon ska pusha mig för att fara till skolan och när hon ska liksom säga okej, du kanske ska vara hemma idag så du verkligen inte går in i väggen igen?"

Stöd och hjälp behöver samordnas

Flickorna berättar att det har varit många möten med socialtjänst, BUP och skola, vilket har varit påfrestande och samtidigt utgjort en stressfaktor för flickorna. Ibland har mötena samordnats i form av nätverksmöten. Flickorna ger exempel på samarbeten som har varit till hjälp samt bristande samarbeten.

"Det var tre möten varje vecka och jag klarade inte av det. Det var för mycket stress. Och så kom bup in igen och skulle fixa ännu mer möten och jag bara; Nej, det här går inte."

"Ibland behöver man inte ha tre möten i veckan med skolan, bup och soc utan ibland behöver man bara någon på skolan som lyssnar och ser, visar att de hör dig och att de ser dig och förstår att du har det jobbigt och försöker hjälpa dig."

"Det var typ som en rättegångssal. Alla satt mitt emot oss, stirrade på oss och berättade vad vi hade gjort fel."

"Där kan jag berätta för alla om vad som försiggår; istället för att jag ska sitta och berätta en historia där och sen berätta en historia där... Det är bra när de sitter och lyssnar. Inte som det var på högstadiet när de sitter och berättar vad som är fel."

Insatser vid närvaroproblem

I boken "När barn och unga är borta från skolan" skriver Malin Gren Landell att det finns tre viktiga utgångspunkter i allt närvaroarbete oavsett vilken verksamhet man arbetar inom; Tidiga insatser, samordnat stöd och insatser samt styrkebaserat arbete och helhetssyn på barn. Skolfrånvaro är inte ett problem som enbart kan placeras i hemmiljön eller skolan. Problemet har sin grund i olika delar i barnets miljö och behöver angripas utifrån samspelet mellan dessa. Det är viktigt att se hela bilden och inte göra barnet till ensam problembärare.

När skolfrånvaron har blivit omfattande räcker ofta inte skolans stöd. Skolans arbete behöver därför kompletteras med insatser från andra verksamheter. En elev med omfattande närvaroproblem som har utvecklat beteendeproblem och/eller psykisk ohälsa, behöver mer än enbart pedagogiskt stöd eller enbart sociala insatser. Då krävs även kontakt med vården och insatserna behöver samordnas.

Det finns ibland föreställningar hos föräldrar och personal som försvårar arbetet med skolnärvaro, såsom att "först måste hen må bra". Om man väljer att förklara orsakerna till skolfrånvaro med exempelvis enbart psykisk ohälsa kan stödet i skolan bli otillräckligt samtidigt som det finns en risk att man inte kommer åt vidmakthållande faktorer i skolan och hemmet. Barn behöver må tillräckligt bra psykiskt för att kunna medverka i insatserna, men det är mer verksamt att arbeta från flera håll samtidigt. Istället kan återvändandet till skolan och ett socialt liv ses som en väg till att må bättre psykiskt, förutsatt att barnets behov av stöd i skolan blir tillgodosedda.²⁷

Samverkan och samordnat stöd

Rapporten "Samverkan och samordnat stöd vid närvaroproblem i förskolan och skolan" visar att det finns få studier om samverkan vid närvaroproblem och att det behövs mer forskning inom detta område. Omfattande skolfrånvaro är ett mycket allvarligt problem och i litteraturen

²⁷ "När barn och unga är borta från skolan – socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott" Malin Gren Landell (2023)

om närvaroproblem rekommenderas att insatser ges av olika verksamheter och att de riktas mot både familj, individ, skola och fritid. Det finns ett glapp mellan forskningen och behovet av vetenskapligt beprövade modeller för effektiva insatser. Trots bristen på forskningsstöd går det att konstatera att en verkningsfull samverkan behövs då skolfrånvaro beror på faktorer inom flera områden. Därför krävs tidiga insatser av olika aktörer för att förhindra ytterligare frånvaro och negativa konsekvenser.

Skolfrånvaro är inte enbart en fråga för skolan. Problematisk skolfrånvaro kräver samverkan mellan skola, socialtjänst och vård. Desto mer komplex problematik desto viktigare med en effektiv samverkan och samordning. Genom att kartlägga, planera tillsammans, kommunicera insatser och utveckling i ett ärende kan insatserna ges vid rätt tidpunkt och ordningsföljd. Genom att en verksamhet får information om insatser inom en annan verksamhet kan det bidra till att den enskilda insatsen får större effekt. Ett plus ett blir alltså mer än två. Det är även avlastande för familjen när de yrkesverksamma tar kontakt med varandra i stället för att lägga ansvaret på en redan belastad familj. Föräldrar hamnar ofta i kris och brottas med många frågor kring hur de bäst kan stötta sitt barn att gå till skolan. Samtidigt har många fått vänta alltför länge på insatser och föräldrarna är ofta utmattade. Genom att avlasta föräldrarna ger vi dem mer tid och energi till att vara just föräldrar.²⁸

Framtidstro och hopp

Flertalet av flickorna beskriver årskurs nio som en vändpunkt. Flickornas högstadietid har präglats av skolfrånvaro och under denna period har många av flickorna "kraschat". De har fått stöd och hjälp för sitt mående och återfått en framtidstro, något de tidigare saknade. Framtidstron har även skapats med hjälp av gymnasimål och livsmål, vilket flickorna lyfter flickorna fram som en betydelsefull aspekt för att vända den problematiska skolfrånvaron till närvaro. Målbilderna har skapats av flickorna själva eller med hjälp av viktiga vuxna inom skolan. Framtidstron har gjort att flickorna börjat tro på sig själva samtidigt som det väckt hopp och framtidsdrömmar.

"Om man inte har någon aning om vad man vill bli eller jobba med så är det ju svårt att tänka så här; Ja, jag gör det här för att. Har man inget slutmål, liksom man gör det för att, ja varför?"

"Det var ju mitt mål med Grans så jag kände att nu måste jag. Om jag tar de här betygen, då kan jag slippa den här skolan."

"Och så åkte vi till Grans. De visste ju att jag tyckte om djur, så då tog de mig dit och då fick jag ju som ett mål. Ja, men det kanske inte är så dåligt att leva ändå för att det finns ju saker att se fram emot, så då såg jag fram emot det och så började jag plugga hemma och såna där saker och liksom, jag blev starkare."

"Att jag fick ett mål, det var viktigt. Ja alltså, att se att det finns något annat, du ska ju inte vara i den här skolan för alltid. Jag insåg som att det är bara en del av mitt liv."

"Jag går transport, nu vill jag lära mig köra maskiner, lastbil och så sen vill jag starta eget."

²⁸ "Samverkan och samordnat stöd vid närvaroproblem i förskolan och skolan" Malin Gren Landell (2021)

När framtidstro möter hjälp

I intervjuerna uttrycker flickorna tankar om sin framtid och betydelsen av att lyckas i skolan för att kunna få ett bra liv. Dessa tankar blev mer framträdande under årskurs nio. Flickorna uppger att en förändring då skedde inom dem själva och att de i detta läge blev mer mottagliga för att ta emot den hjälp som erbjöds. Flickorna uttrycker även att skolan tagit problematiken på större allvar under årskurs nio och erbjudit mer hjälp och stöd än tidigare.

"Det var i slutet av nian, liksom slutet av högstadiet, som de började hjälpa en och sådär, men det hade ändå pågått under sjuan och åttan. Men det var först nian som man satte in eller försökte hjälpa till."

"Det är även väldigt svårt för skolan att liksom hjälpa dig om inte du öppnar upp dig för dem. Så ni måste mötas halvvägs. Du måste öppna upp dig för skolan och för lärarna för att de ska kunna förändra sig. Men då måste också skolan visa att de tar emot dig, att de vill att du ska berätta och speciellt för någon som mår väldigt psykiskt dåligt och inte riktigt vet vad de ska göra. Man ser ofta inte att folk försöker hjälpa."

"Men det är ju det, att om alla ger dig liksom hjälp och alla försöker hjälpa dig. Du ser ofta inte det när du mår dåligt och även om de skulle ge dig jättemycket hjälp. Liksom visa att de finns för dig, sen så skulle inte du må bättre om inte du försöker själv. Du måste försöka själv och det börjar bara med att du måste."

Framtidstro och engagemang

"Möten där vi blir sedda" är en studie om elever engagemang i skolan. Med begreppet engagemang avses i studien elevens aktiva involvering och delaktighet i en skoluppgift. Genom forskningen har man sett ett positivt samband mellan engagemang och måluppfyllelse samtidigt som man sett en koppling mellan brist på engagemang och sämre måluppfyllelse i skolan. I studien framträder tre aspekter som betydelsefulla för elevers engagemang i skolan, nämligen undervisningskvalitet, känsla av tillhörighet och framtidstro. Dessa tre aspekter har även lyfts fram som viktiga av andra forskare.

Studien lyfter fram framtidstro som en engagerande faktor i skolan. När eleverna ser hur framtiden kan påverkas av det de gör i skolan så engagerar de sig. Elever som tror att de kommer att uppnå målen, både i skolan och i sitt framtida liv, har större chans att också göra det. Däremot de elever som inte tror att de kommer att klara uppgifter, känner sig stressade, betraktar sig själva som sårbara och utan kontroll över sin skolsituation tappar ofta intresset för skolarbetet. Att kunna se ljus och hoppfullt på sin framtid är därmed viktigt för att lyckas med utbildningens mål.²⁹

Elever med lågt engagemang och låg motivation har ofta många misslyckade försök bakom sig och många har en känsla av att de inte kan lära sig. Det är vanligt att dessa elever hört andras negativa kommentarer om sina kunskaper eller sin person vid upprepade tillfällen. Detta kan leda till att de utvecklar en negativ självbild och självkänsla. Det kan i sig leda till att eleverna skolkar och är utåtagerande eller ofokuserade. Lärarna måste visa att de tror på

²⁹ "Möten där vi blir sedda" Helena Andersson (2017)

sina elevers förmåga och potential. Om läraren tror att eleven kan lyckas ökar elevers motivation, framtidstro och därmed möjligheten att nå målen.³⁰

Framtidstro och psykisk hälsa

Intervjustudien ”Vad behöver unga för att må bra?” visar på vikten av framtidstro för ungas psykiska hälsa, något som också har framkommit i tidigare intervjuer med unga. Trygghet, förväntningar och framtidstro är enligt ungdomarna i studien viktiga förutsättningar för att kunna hantera vardagen på ett sätt som främjar deras psykiska hälsa.³¹ De faktorer som bidrar till en positiv framtidstro bland ungdomar är främst socialt stöd från föräldrar, vänner och skolan. Andra faktorer är akademisk framgång, sociokulturella aspekter samt trygghet i närområdet. Ungdomar med hög framtidstro och optimism tycks ha högre hälsorelaterad livskvalitet, vilket omfattar såväl fysiska, psykiska och sociala aspekter och framtidsutsikter.³²

En enkätundersökning i Göteborgsregionen visade att nio av tio elever såg positivt på framtiden, men var tionde var ganska eller till och med mycket negativ. Killar var mer framtidspositiva, medan det bland tjejer fanns fler som såg negativt på framtiden. De som upplevde att deras hälsa var bra var mer positiva till framtiden än övriga, och bland eleverna som var nöjd med livet såg nästan alla ljus på framtiden. Utöver livstillfredsställelse och hälsa var också följande faktorer viktiga för framtidstron: hur nöjd man är med skolan, om man räknar med att läsa vidare på gymnasiet och förtroende för vuxna.³³

Stödinsatser inom skolan

Flickorna berättar att de erbjöds stöd och hjälp av skolan för att kunna komma tillbaka till undervisningen. Samtliga av flickorna uppger dock att denna hjälp erbjöds i ett alltför sent skede när både frånvaron och den psykiska ohälsan hunnit eskalera. De förändringar i skolmiljön som flickorna beskriver som mest hjälpsamma är anpassad studiegång samt tillgång till en enskild studieplats utanför klassrummet. Flickorna har själva knutit behovet av dessa stödinsatser till sin psykiska ohälsa samt NPF-relaterad problematik.

Anpassad studiegång

Flertalet av flickorna har beskrivit att det är jobbigt med långa skoldagar och tidiga morgnar samt att det är svårt att få energin att räcka till under skoldagen. Flickorna har då erbjudits anpassad studiegång. I praktiken innebär anpassad studiegång att man tar bort delar av ett ämne, eller hela ämnet, under en viss tid. Anpassad studiegång är tänkt att användas som en tillfällig åtgärd, alltså under en begränsad period, i så få ämnen som möjligt. Det kan dock innebära att eleven går ut skolan med ofullständiga betyg och att vägen till högre utbildning försvåras.

”Då hade jag ett anpassat schema så jag gick typ två lektioner varje dag, men det klarade jag inte heller, men i alla fall mer än vad jag gick i sjuan. Ja, sedan har det hållit på så till nian, haft anpassat schema fram och tillbaka, mer eller mindre.”

”Då gick jag bara en timma skola per dag för att få det som behövdes.”

³⁰ "Motivation en viktig nyckel till elevers skolframgång" Skolverket (2015)

³¹ "Vad behöver unga för att må bra?" Folkhälsomyndigheten (2024)

³² "Folkhälsorapporten 2024" Region Skåne (2024)

³³ "Ungas vardag och framtidsutsikter i Göteborgsregionen" Nilsson, Forkby, Liljeström, Olsson & Turner (2022)

”Det är ju bättre att göra någonting än att inte gör något... Ja precis, komma en liten bit på vägen. Även om det bara är två gånger i veckan eller något. Det är bättre än inget. Om det är jobbigt, då kan man ta bort en dag. Ja, för att om man tar bort allting, även om det bara är så här jag tar paus i typ två veckor. Det blir ett större steg tillbaka... Det är ju bättre att göra anpassningen så fort som möjligt före man hamnar på botten liksom.”

Enskild studieplats

Flertalet av flickorna har berättat att det är jobbigt att vara i klassrummet. Främst då det är jobbigt med yttre störningsmoment, såsom ljud, vilket gör att de tappar fokus och produktivitet. Flickorna beskriver även att det är jobbigt med stora grupper och att klassrumsmiljön ofta upplevs stökig och kaotisk. En del av flickorna har även berättat att deras sociala fobi har gjort det svårt för dem att vistas i klassrummet. Flickorna har då erbjudits tillgång till en enskild studieplats, såsom ett litet grupprum alternativt att sitta inne hos specialpedagogen eller socialpedagogen där de fick möjlighet till extra stöd och hjälp.

”Jag har varit hos specialpedagogen, eller så har jag fått sitta i ett grupprum själv, men jag har även varit i klassen. Lite grann typ efter dagsform.”

”En sak skolan gjorde var att jag fick ett grupprum jag kunde sitta och jobba i för liksom bättre fokus, något mindre och det var mindre folk där.”

”Till slut vart det jobbigt, för att om jag hade missat så mycket så vågade jag inte gå in i klassrummet. Så jag fick ett litet grupprum, för jag klarar inte av att gå in i klassrummet, för jag är så rädd att folk ska döma en.”

Övriga stödinsatser inom skolan

I intervjuerna framkommer övriga stödinsatser inom skolan som varit till hjälp för några av flickorna för att kunna komma tillbaka till skolan. Flickorna berättar om mindre omfattande stödinsatser som fått stor betydelse, såsom fasta platser i klassrummet, att få vara med och välja sin egen plats, tillgång till vilorum, äta lunch utanför skolmatsalen eller möjlighet att lyssna på musik eller podd.

”Jag fick välja skåppplats, bänkplats, vem jag ville sitta bredvid. Jag fick även välja att jag ville gå i samma klass som en jag kände.”

”Då erbjöd de ju sig att gå och äta med mig eller att jag fick liksom ta med mig mat och sitta i ett grupprum och äta. Och liksom då försökte man hitta lösningar på det.”

”Sen brukar jag lyssna på musik, så blir jag inte störd av andra som håller på.”

”Jag kan verkligen inte koncentrera mig om det är tyst, för jag har blivit så van det här surret, så jag sätter ju alltid på en podd eller nåt sånt. För annars kan inte jag koncentrera mig. Om det blir för tyst då låter tankarna för mycket, så det hjälper lite.”

Flickorna berättar även om pedagogiskt stöd, såsom stöd att sätta igång arbetet, extra tydliga instruktioner eller stöddokument. Flickorna berättar även om mer omfattande stödinsatser, såsom resursperson och praktik.

"Alltså jag har svårt att komma igång med saker och jag behöver verkligen alltså papper där det står vad jag ska göra och det har jag."

"Jag fick ha som en egen lärare. Och vi satt ju inte i klassrummet."

"Det var för att bryta av skolan, för jag kunde inte vara för mycket på skolan. Och så hade jag jättekorta dagar på skolan och så hade jag praktik två dagar i veckan."

Anpassning av skolmiljön

Skolans uppdrag är att ge alla elever förutsättningar och möjlighet att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som har svårt att uppfylla de olika betygskriterierna som finns i skolans ämnen ska få det stöd de behöver.

För elever inom NPF kan det ta mycket energi att vara flexibla och anpassa sig till olika pedagogiska, fysiska och sociala lärmiljöer. Det underlättar om lärmiljön är tillgänglig och anpassad för elevens behov, och om det finns ett inkluderande socialt klimat i skolan. På flera håll pratar man om att "NPF anpassa skolan", vilket är gynnsamt för betydligt fler än enbart elever med NPF-diagnoser. Att anpassa en skola så att den också passar eleverna inom NPF är ett arbete på flera plan. Ett led i detta kan vara att utbilda all skolpersonal och eleverna i vad olika NPF diagnoser innebär. Den fysiska miljön är också avgörande, exempelvis har man skapat hemklassrum där eleverna har sina flesta lektioner och möblerat dem på ett sätt som minimerar intryck. Tydliga scheman, tydlig lektionsstruktur och kognitiva hjälpmedel har också varit viktiga delar i detta arbete. Källbrinksskolan uppger att resultatet av NPF-projektet på deras skola var märkbart; "Vi upplevde att elever som annars troligen skulle haft svårt att lyckas i skolan tog sig vidare till gymnasiet. Och framför allt blev eleverna tryggare och mer självmedvetna."³⁴

Övrigt förekommande framgångsfaktorer

I intervjuerna framkommer övriga framgångsfaktorer som gjort skillnad för några av flickorna i studien, såsom att få en ny chans vid stadiemyten eller skolbyten. Lokala stödinsatser såsom dans för hälsa, närvaroteamet och resursskolan har även nämnts som framgångsfaktorer. Det som har varit gemensamt för dessa faktorer är att de hjälpt till att bryta mönster, skapat trygghet, väckt framtidshopp och i de flesta fall byggt viktiga relationer.

En ny chans

Några av flickorna uppger att de har varit hjälpta av stadiemyten eller skolbyten, då de sett detta som en ny chans. Ny skola, ny miljö, nya pedagoger och nya klasskamrater har gjort det lättare att bryta ett negativt mönster och möjliggjort en omstart för flickorna.

"Det kändes liksom lite lättare att börja om på nytt på högstadiet för då är det ju nytt för alla, jämfört med att hoppa in i sexan igen."

"Nu är liksom högstadiet slut så kan jag börja med gymnasiet istället, liksom inte behöva tänka på hur någonting har varit, lite som en ny start."

"Jag känner inte alla, och det är mycket skönare för mig. Om jag hade gått kvar på den gamla skolan, då hade det gått åt helvete igen, för där känner jag alla, där vet alla allt om mig... Så det var lika bra att jag går individuella istället för att gå om nian på den skolan."

³⁴ "NPF-anpassningar i skolan gynnar fler" Hjärnfonden (2024)

Flickorna berättar i intervjuerna att det är svårt att komma tillbaka när de väl har börjat att vara borta från skolan. Några uppger att det kan kännas nervöst att komma tillbaka efter frånvaro, några uppger att de är rädda att få frågor om frånvaron medan några uppger att de är oroliga för att de hamnat efter i undervisningen. Forskning visar att skolfrånvaro föder skolfrånvaro. Som elev hinner du känna att du är chanslös och att det inte går att komma tillbaka, då du hamnat så långt efter samtidigt som kamratrelationer gått förlorade. Med tiden blir tröskeln för att eleven ska orka ta steget tillbaka allt högre. Frånvaron kan då utvecklas till en ond cirkel som är svår att ta sig ur. Samtidigt som frånvaro också kan innebära att man utvecklar en identitet som är svår att bli av med. I detta skede kan nytt hopp om att klara skolan få eleverna att komma tillbaka. För flickorna i studien utgjorde studiebyten eller skolbyten ett nytt hopp och en ny möjlighet.³⁵

Dans för hälsa

En av flickorna berättar att hon blev introducerad till ”Dans för hälsa” av sin skolkurator. ”Dans för hälsa” blev en hjälp på vägen och hade en positiv inverkan på hennes mående. ”Dans för Hälsa” är en forskningsbaserad insats med målet att stärka psykiskt välbefinnande hos unga genom bland annat medveten närvaro, ökad kroppskänedom och stressreduktion.³⁶

”Det rekommenderar jag jättemycket... När man kommer dit så känner man sig trött och hängig och mår dåligt, och sen när man åker därifrån så är det liksom; Vad fan är det slut redan? Det har gett mig väldigt många boostar, när man har mått väldigt dåligt så kommer man dit och blir full med energi och avslappnad på en och samma gång.”

Närvaroteam

Fyra av flickorna berättar att de har haft kontakt med närvaroteamet. Det som de har uppskattat mest med denna kontakt är relationen till någon som blev en betydelsefull och trygg vuxen för dem. Att känna sig sedd och hörd samt att någon tog sig tid att lära känna dem. Samtidigt som närvaroteamet var en hjälp för både eleven och föräldrarna i arbetet med att kunna börja komma tillbaka skolan.

”Det blev som en trygghet. De kom hem och käkade hos oss och såna där saker. Alltså de ville som ha en relation som inte bara var i skolan. Och så kunde vi snacka om saker som var jobbiga hemma.”

Resursskola

Två av flickorna berättar att de var hjälpta av att få byta till resursskolan. Båda av dessa flickor uppger att trygghet, betydelsefulla relationer och en förbättrad skolmiljö var det som gjorde störst skillnad.

”Man kände en trygghet och man kände sig inte så outad eller vad man ska säga. Jag känner idag har folk mer förståelse. De har lärt känna mig och så, men vissa förstår ju inte varför andra kan behöva mer hjälp. På min tidigare skola blev jag verkligen outad för att jag var speciell eller vad man ska säga. Så ja, det var som att man hamnar i en trygghet för att det var andra runt omkring en som var som en själv.”

³⁵ ”När barn och unga är borta från skolan – socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott” Malin Gren Landell (2023)

³⁶ <http://www.dansforhalsa.se>

”När jag började där gick det bra. Jag hade nästan ingen frånvaro, alltså bara då jag var sjuk eller någon dag om jag bara; Nej, jag orkar inte. Så det gick ju jättebra.”

Vägen tillbaka

Flickorna beskriver både små och större händelser och insatser som haft betydelse för ökad närvaro och återgång till skolan. I intervjuerna framkommer att det inte funnits en enskild vändpunkt, utan för att lyckas vända frånvaro till närvaro har det krävts hjälp och stöd från flera håll. Det som har varit centralt i flickornas utsagor om vägen tillbaka till skolan är trygghet, bemötande och framtidstro. Det har även krävts någon form av förändrade förutsättningar inom skolan, såsom skolpersonal som skapat tillit och förtroende hos eleven, anpassad studiegång eller ändringar i lärmiljön.

Flickorna berättar att vägen tillbaka inte har varit spikrak, utan kantats av både bakslag och nya utmaningar. Även om skolan kommit underfund med en utlösande faktor och anpassat efter denna kan andra faktorer ha uppstått som också behöver bemötas, så kallade vidmakthållande faktorer.³⁷ För flickorna i studien har exempelvis bakomliggande faktorer varit sociala svårigheter, mobbning eller en känsla av utanförskap. Medan de faktorer som sedan vidmakthållit frånvaroproblematik exempelvis varit psykisk ohälsa. Alla dessa faktorer har haft påverkan på frånvaron och behövt adresseras för att kunna komma framåt.

I intervjuerna har vi frågat flickorna om deras tankar kring vad skolan skulle kunna gjort annorlunda. Svaren har varit samstämmiga, att skolan lyssnat mer och visat förståelse.

”Det är väl mer att lyssna och prata med eleverna. Det är det viktigaste.”

Förhållandet mellan skolfrånvaro, mående och studieresultat

Sambandet mellan skolfrånvaro, mående och studieresultat är tydligt. Alla dessa tre faktorer påverkar varandra. Vilka faktorer som samverkar och på vilket sätt varierar från individ till individ. Ofta finns en utlösande faktor och sedan vidmakthålls frånvaron av andra faktorer.

Skolfrånvaro

Närvaro är en förutsättning för att eleven ska kunna följa med i undervisningen samtidigt som närvaro är en förutsättning för att läraren ska kunna bedöma elevens kunskapsutveckling. Trots att närvaro har betydelse för mer än bara måluppfyllelsen händer det att frånvaro avfärdas om eleven uppnår alla mål och får bra betyg. Detta uttrycker även flickorna i studien. Många av flickorna har presterat bra i skolan, vilket har gjort att det har tagit längre tid för lärarna att se och förstå den allvarliga situationen.

”Alltså om man tänker när det började, då låtsades jag ju bara som att allt gick jättebra. Om lärare gick förbi och frågade sa jag bara; Ja, det går bra och liksom låtsades arbeta på lektionerna. Sen, så vart det ju så att prov går inte bra och jag hade mycket frånvaro och läraren kan liksom inte betygsätta mig. Det väl typ slutet av åttan.”

Forskning visar att skolfrånvaro påverkar skolresultaten negativt. Frånvaro påverkar inte bara de frånvarande elevernas skolresultat utan även utan även de genomsnittliga resultaten för

³⁷ ”När barn och unga är borta från skolan – socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott” Malin Gren Landell (2023)

skolan. Studier visar att problematisk frånvaro har inverkan på skolresultat redan från förskoleålder och genom alla stadier. Svaga skolprestationer kan i sin tur minska elevers motivation och leda till frånvaro. En allvarlig konsekvens av problematisk frånvaro är att inte få betyg som räcker för behörighet att söka till gymnasiet. Även om elever med frånvaroproblematik kommer in på gymnasiet är risken att de inte fullföljer sina studier stor. Problematiske skolfrånvarare har visat sig ha ett starkt samband med att gymnasieelever avbryter sin utbildning eller inte uppnår utbildningsmålen.

Andra negativa konsekvenser av omfattande skolfrånvaro kan vara psykisk ohälsa, sociala problem, bristande självkänsla och utanförskap. En del konsekvenser ses tidigt och andra först på lång sikt.³⁸

Mående

Den psykiska ohälsan bland barn och unga ökar. Långvarig skolfrånvaro kan vara ett tecken på psykisk ohälsa. Samtidigt ökar frånvaron i sig risken för psykiska svårigheter senare i livet. Sambandet mellan skolfrånvaro och psykisk ohälsa kan vara dubbelriktat. Det innebär att psykisk ohälsa kan påverka elevens förmåga att närvara i skolan på ett negativt sätt samtidigt som frånvaron kan bidra till att elever utvecklar psykisk ohälsa. Forskning visar att en fullgjord skolgång och att gå ut skolan med fullständiga slutbetyg är en av de viktigaste skyddsfaktorerna mot psykisk ohälsa som vi känner till.

Ungdomar tillbringar en väsentlig del av sin tid i skolan och resultat från ett stort antal studier har pekat på ett ömsesidigt samband mellan elevers prestationer i skolan och deras psykiska hälsa, även här går sambandet åt båda håll.

"Det började med att jag mådde dåligt av att vara hemma från skolan och sen så började jag må dåligt över att ingenting liksom funkade i skolan. Så vart jag hemma istället, också mådde jag dåligt över det, och det blev som en ond cirkel."

I vår studie har framkommit att psykisk hälsa inte har varit en utlösande faktor för frånvaro utan en vidmakthållande faktor. Flickorna i studien beskriver olika anledningar till den psykiska ohälsans uppkomst, men det som framträder som den vanligast anledningen är skolsituationen. Det som flickorna främst lyfter fram är utanförskap och mobbning i skolan, skolstress samt skolmiljön. Det framkommer även att flickornas NPF-relaterade problematik haft inverkan på skolsituationen samt de sociala relationerna i skolan. Flickornas diagnos och därmed deras behov har inte uppmärksamats av skolan eller omgivningen förrän i senare tonåren, vilket har påverkat deras skolsituation samt psykiska hälsa negativt. Barn med neuropsykiatriska problematik löper större risk att utveckla problematisk skolfrånvaro om eleven inte får rätt stöd i skolan. Gemensamt för barn med neuropsykiatriska diagnoser är nedsättningar i förmågan att planera, strukturera, komma igång med och utföra skoluppgifter samt många gånger även sociala svårigheter. Tillsammans bidrar detta till en sårbarhet som ökar risken för misslyckande i skolan, såväl med vänner som med prestationer, vilket på sikt kan resultera i skolfrånvaro. Det är alltså inte barnets neuropsykiatriska problematik i sig som skapar skolfrånvaro utan det uppstår när barnet återkommande stöter på situationer som barnet inte klarar av att hantera. Barn med neuropsykiatriska svårigheter löper större risk att

³⁸ "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

utsättas för kränkningar och mobbning, vilket ökar sårbarheten ytterligare. Det kan vara svårare att passa in och hitta sin plats i sociala sammanhang. Svårigheter att exempelvis läsa av andras intentioner eller hejda sina impulser ställer ofta till det i relation till andra. Barn med neuropsykiatriska diagnoser löper även större risk att utveckla depression eller ångestproblematik. Ofta uppstår depression och ångest som en konsekvens av att barnet hamnar i konflikt, inte förstår hur uppgifter ska utföras eller har svårt att skapa vänskapsrelationer.³⁹

”Det var väl att det är så mycket människor och så blev det för mycket intryck och allt. Men jag tror väl mest att det var att det vart för mycket med en ny miljö och massa nya intryck och sen att jag inte trivdes i klassen riktigt. Allt blev som en stor kompot.”

Det är viktigt att sätta in rätt insats, till rätt individ i rätt tid. Rätt tid är i regel tidigt i livet, före individens psykiska hälsa har hunnit försämrats. Om insatserna kommit i ett tidigare skede kanske det aldrig behövt leda till problematisk skolfrånvaro som det gjort för flickorna i studien. Insatserna kom sent och deras problematik uppmärksammades sent, vilket tyvärr ledde till att många av flickorna ”kraschade” och att deras psykiska hälsa blev ett akut problem och i det läget blev studierna sekundärt.

”Det var en ganska tuff situation, alltså mår man så pass dåligt så är det ju kanske inte prio med skola där och då. Men de sa ju det på skolan också, att ditt mående går först och så tar man skolan sen. De försökte ju som lösa och inte säga men du måste göra det här utan vi tar ditt mående först, sen får vi tänka på skolan.”

Studieresultat

Barn och unga uttrycker att det är vanligt att känna sig stressad över skolan och uppleva att tiden inte räcker till. Unga uttrycker även en känsla av att ständig behöva prestera på högsta nivå i skolan. De ställer höga krav på sig själva samtidigt som de även känner av ett ökat tryck från omgivningen, vilket bidrar till stress. Detta är särskilt tydligt bland flickor, som ofta strävar efter höga betyg och ser skolprestationer som en viktig del av identiteten. Sambandet mellan skolstress och psykosomatiska symtom har blivit starkare över tid, och särskilt bland flickor kan skolstress förklara ökningen av psykosomatiska symtom.

Forskning pekar även på ett ömsesidigt samband mellan elevers skolprestationer och psykiska hälsa. Dåliga skolprestationer kan orsaka psykosomatiska besvär. Men det är också så att elever med psykosomatiska besvär kan prestera sämre i skolan på grund av sin psykiska ohälsa. Resultaten från Skolbarns hälsovanor visar att elevers psykiska hälsa hänger nära samman med deras upplevelse av skolstress och syn på sina skolprestationer.⁴⁰

I vår studie har det framkommit att skolstress och skolprestationer har varit en utlösande faktor för skolfrånvaron och den psykiska ohälsan hos några av flickorna. Många av flickorna i studien har varit duktiga i skolan och presterat på hög nivå. Majoriteten av flickorna uppger dock att deras studieresultat inte har varit en orsak till deras frånvaro. Däremot har studieresultatet påverkats av frånvaron, då närvaro är grunden till goda resultat i skolan. Majoriteten av flickorna har dock lyckats ta igen det som de har missat och gått ut årskurs nio med godkända betyg, trots den höga frånvaron.

³⁹ ”Aktiv samverkan för ökad skolnärvaro” Sirkka Persson, Max Hjorton m.fl. (2024)

⁴⁰ ”Skolprestationer, skolstress och psykisk ohälsa bland tonåringar” Folkhälsomyndigheten (2016)

”Jag har aldrig haft svårt med skolan så jag hade lätt att lära mig saker, så det har ju inte varit ett problem. Det blev ju mycket svårare för att jag missade mycket. Man lär sig ju mycket av att bara sitta på lektion.”

”I lågstadiet och början av mellanstadiet, då var det ju jättelätt och jättebra. Jag hade svåraste boken i svenska, engelska och matte. Men sen när jag slutade gå i skolan då blev det ju väldigt mycket streck på betygen och så. Men jag har klarat mig. Jag har blivit godkänd.”

I vår studie har det även framkommit att det inte funnits några inlärningsvärigheter hos flickorna, med undantag av en intervjuperson. Vi trodde att vi skulle finna fler elever i studien med inlärningsvärigheter, då inlärningsvärigheter kan utgöra en riskfaktor för skolfrånvaro. Ingen av flickorna i studien angav heller det som en bakomliggande orsak till skolfrånvaro. Forskningen visar dock att lärandesvärigheter är närmare förknippat med vad som betecknas som skolka. Medan elever med hög frånvaro, vilket ofta beskrivs som skolvägran, vanligtvis bekymrar sig mer för frånvarans utbildningsmässiga konsekvenser än elever som skolkar. Elever som är frånvarande av anledningar som relateras till oro och ångest önskar vanligtvis utföra skolarbete men i hemmiljö, vilket även har visat sig i vår studie.⁴¹

”Jag klarar inte av att vara i skolan för att jag påminns hela tiden om människorna och lärare som inte respekterar en och såna där saker, så jag har bara skitit i skolan och gjort allt hemma, så jag har fått ihop mina betyg ändå, vilket är bra.”

”Jag tror jag hade nog rätt bra betyg och det var inte så att det var någonting jag inte kände att jag klarade av heller.”

Sammanfattande tankar

Barn stannar inte hemma från skolan för att de vill, utan för att de inte klarar av att vara i skolan. En skolgång som inte fungerar skapar ett enormt lidande för det enskilda barnet. Det är dock inte enbart barnet som påverkas utan även föräldrar, syskon och andra anhöriga. Det tar lång tid att hamna i frånvaro och det tar lång tid att komma tillbaka till skolan. I slutändan behöver något förändras för att eleven ska kunna komma tillbaka till skolan, men framförallt behöver arbetet innan eleven blir frånvarande utvecklas och förbättras.

Flickorna i studien har berättat om orsaker till skolfrånvaro samt framgångsfaktorer för ökad skolnärvaro. Det som har slagit oss mest när vi har lyssnat på flickornas berättelser är det lidande som har uppstått och hur flickorna har kämpat dag efter dag för att kunna komma tillbaka till skolan. Nedan presenterar vi våra sammanfattande tankar gällande vad som har framkommit i studien samt vad skolan kunnat göra annorlunda.

Trygghet, tillhörighet och trivsel

I studien har det framkommit att trygghet, tillhörighet och trivsel är återkommande viktiga faktorerna i det närvarofrämjande arbetet.

Skolan ska vara en trygg plats. Ett framgångsrikt trygghetsarbete behöver genomsyra hela skolans verksamhet med fokus på långsiktighet och hållbarhet. Det är därför viktigt att analysera, planera och utvärdera det trygghetsarbete som görs på skolan. Ett arbetssätt som många skolor i Piteå kommun använder sig av är trygghetsenkäter till eleverna eller trygghetsteam på skolorna. Andra arbetssätt är värdegrundsarbete och rastaktiviteter.

⁴¹ ”Man är ju typ elev, fast på avstånd” Tobias Forsell (2020)

Ytterligare arbete behöver dock göras för att skapa trygghet på skolorna samt förebygga och minska den mobbning och det utanförskap som sker i skolan idag. Forskningen visar att det som är mest effektivt för att minska mobbning och kränkningar är att arbeta för ett positivt skolklimat och att arbeta utifrån den så kallade "hela skolan"-ansatsen, vilket innebär att skolan arbetar från flera håll samtidigt på skol-, klass-, kompisgrupp- och individnivå. Fler effektiva insatser har visat sig vara positiva relationer, personalutbildning, hög vuxennärvaro och systematiskt trygghetsarbete.⁴²

Tillhörighet handlar om en känsla eller upplevelse. En känsla av att vara en del av någonting, Om att känna sig accepterad, uppskattad och värderad. Inom skolan kan tillhörighet innebära att man känner sig bekväm i klassrummet, att man har vänner samt att lärarna förstår och uppskattar en. Tillhörighet bidrar till känslan av trygghet. Flickorna beskriver vikten av att känna sig sedd, hörd och förstådd för att kunna känna tillhörighet. Många av flickorna beskriver även att de inte känt sig saknade när de varit borta från skolan. Här hade skolan kunnat agera annorlunda, både för att få eleven att känna sig sedd och hörd samt för att få eleven att känna sig saknad.

Trivsel i skolan påverkas av många faktorer. Flickorna i studien uppger att de faktorer som främst påverkat deras trivsel i skolan varit fysisk skolmiljö, social skolmiljö, bemötande från pedagoger och elever, skolstress, utanförskap och mobbning samt lärarens förmåga att förstå och visa intresse för eleven. Att trivas i skolan är viktigt för att elever ska kunna lära sig och nå kunskapsmålen, men också för att de ska kunna känna sig säkra och trygga. Att elever trivs i skolan har även stor betydelse för barn och ungas psykiska hälsa.

Även om tillhörighet och trivsel framkommit som viktiga närvarofrämjande faktorer i skolan, bottenar sig även dessa faktorer i en känsla av trygghet. Att känna trygghet i skolan är därmed den absolut viktigaste faktorn för att stärka skolframgång och skolnärvaro. Trygghetsskapande arbete bör därmed få ta mer plats i skolornas verksamheter.

Sociala relationer och sociala svårigheter

I studien har det framkommit att sociala relationer är en närvarofrämjande faktor, samtidigt som sociala svårigheter utgjort en risk för skolfrånvaro. Sociala kamratrelationer har enligt studien och tidigare forskning stor inverkan på elevernas välbefinnande, trivsel och trygghet i skolan. Kamratrelationer handlar inte bara om att ha någon att leka och göra saker med, som det kan vara för yngre barn, utan är även av vikt för elevernas identitet, mående och självkänsla. Att kunna samspela och samarbeta med andra är även viktigt för det fortsatta studie- och yrkeslivet.

Skolan är en social arena och skolan behöver kunna möta och stödja varierande förmågor till socialt samspel och kommunikation. Att ha ett "extra öga" på elever som har svårigheter att fungera socialt är viktigt, då elever som har svårt på det sociala området löper en större risk att bli utsatta för mobbning. Här kan skolan vara behjälpliga genom att träna sociala situationer, skriva sociala berättelser, styrda rastaktiviteter, rastvakter, tydligt gå igenom reglerna till alla lekar, faddersystem och relationsfrämjande aktiviteter mellan eleverna.

Identifiera och systematisera

⁴² <http://www.friends.se>

Mycket av det som forskningen pekar på är närvarofrämjande och förbyggande gör många av skolorna inom Piteå kommun idag, men arbetet behöver identifieras och systematiseras. Gren Landell skriver att det närvarofrämjande arbetet ibland kan vara svårt att identifiera. Det finns då en risk att detta arbete inte upprätthålls. Det är därför viktigt att identifiera, tydliggöra och utvärdera det närvarofrämjande arbetet som görs på skolan.⁴³

För att arbetet ska bli hållbart och långsiktigt måste det vara tydligt när och hur detta ska ske. Skolan behöver därför arbeta systematiskt och på så sätt uppnå kontinuitet i det närvarofrämjande och förbyggande arbetet. Det krävs att skolan kartlägger, analyserar, planerar och utvärderar för att kunna identifiera orsaker, implementera lämpliga insatser samt bedöma effekten av insatserna. Att arbeta systematiskt innebär även att det finns ett gemensamt arbetssätt, vilket är viktigt med hänsyn till likvärdighetsaspekten.

När vi varit ute på skolorna och presenterat delar ur vår studie samt forskning gällande ungas psykiska hälsa har pedagoger i både fritidshem och skola fått reflektera kring deras närvarofrämjande och förbyggande arbete. Återkommande är att de önskar mer tid att både jobba hälsofrämjande och förebyggande, med bland annat värdegrund och relation. Det görs redan mycket arbete kring detta, men pedagoger upplever att tidsbristen gör att det blir svårt att se varje enskild elev. Vi ser ett behov av att identifiera och systematisera det arbete som görs ute på skolorna för att arbetet ska bli hållbart och långsiktigt samt för att arbetet ska gynna alla elever på skolan.

Tidig upptäckt och tidiga insatser

Det är viktigt att sätta in rätt insats, till rätt individ i rätt tid. Rätt tid är i regel tidigt i livet, före individens situation har hunnit försvåras. Om insatserna kommit i ett tidigare skede kanske det aldrig behövt leda till problematisk skolfrånvaro som det gjorde för flickorna i studien. Insatserna kom sent och flickornas problematik uppmärksammades sent, vilket tyvärr ledde till att skolfrånvaro utvecklades. Från forskningen finns ett entydigt råd till skolan när det kommer till frånvaro, att upprätta system för tidig upptäckt och tidig intervention. Detta är för att man sett hur stora konsekvenser skolfrånvaro kan få. Både för det enskilda elevens mående, samt utifrån vilket svårt och krävande arbete det är att få tillbaka eleven till skolan om frånvaron blivit långvarig. Eftersom det är lättare att få en elev att stanna kvar i skolan än att komma tillbaka till skolan efter frånvaro behöver skolan arbeta med tidig upptäckt och tidiga insatser. Skolan behöver fokusera på att hitta eller skapa frisk- och skyddsfaktorer i den pedagogiska, fysiska och sociala miljön som ett led i det närvarofrämjande arbetet. Skolan behöver även identifiera och förebygga riskfaktorer för att elever inte ska hamna i skolfrånvaro. Förebyggande insatser kan handla om att göra anpassningar för elever med funktionsnedsättning, arbeta med elevers arbetsmiljö samt arbeta mot mobbning. Att tillgodose utbildning för elever med problematisk skolfrånvaro i allmänhet, och framför allt för elever med långtidsfrånvaro, kräver inte bara relationsskapande vuxna utan även flexibla strukturella lösningar.⁴⁴

Vi ser ett behov att uppmärksamma och lyfta skolnärvaro redan i låga åldrar. Att tidigt lära in ett frånvarobeteende blir problematiskt för barnet eller ungdomen. Därför är preventiva

⁴³ "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

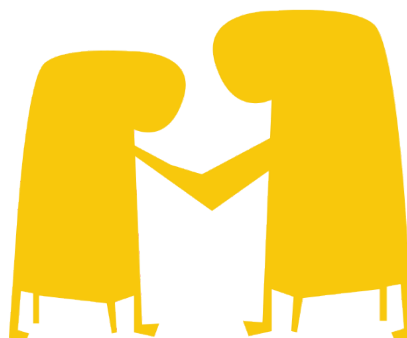
⁴⁴ "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

insatser viktiga för att förhindra att problematiken befästs. Rektor Sirkka Persson beskriver att de på hennes skola infört ett så kallat ”förstadagssamtal” eller ”omtankessamtal” där lärare ringer upp vårdnadshavare, eller elev beroende på elevens ålder, första frånvarodagen oavsett om vårdnadshavare hört av sig. Detta för att läraren ska kunna stämma av läget med elev och vårdnadshavare, men framför allt för att eleven ska förstå att hen är saknad på skolan. För många elever med långtidsfrånvaro blir känslan att de hamnar utanför klassens gemenskap och de har ofta en känsla av att ingen saknar dem.

Relationskompetens

Oavsett vilka personliga egenskaper eleven har förefaller tillitsfulla och trygga relationer vara en central stödjande faktor för att optimera elevernas närvaro. Relationerna avser primärt de mellan elev och vuxna i skolan. Elever som har lärare som intresserar sig för deras välmående och som kommer väl överens med dem har sällan sen ankomst och frånvaro. Hur bra eller dålig relation är mellan lärare och elev kan bero på en mängd olika faktorer. En dålig eller svag relation kan hänga ihop med stora klasser, bristande tid eller många lärarbyten. En god relation för eleven handlar framför allt om att bli sedd av läraren.⁴⁴ När flickorna beskriver framgångsfaktorer som varit särskilt betydelsefulla har det handlat om goda relationer i skolan. Att bli sedd och bekräftad innebär att eleverna vågar prata med de vuxna om både skolarbetet och mer personliga saker.

En bra grund för att arbeta relationsskapande kan vara att börja med en kartläggning, bland såväl personal som elever. Där pedagogerna får kartlägga vilka elever de upplever sig ha en bärande pedagogisk relation med. Medan eleverna får kartlägga den skolpersonal som de upplever sig ha en förtroendefull relation till, vem de upplever att de skulle kunna gå till om de skulle behöva prata med någon samt vem de upplever tror på att de ska lyckas i skolan. I kartläggningen kan skolan upptäcka om det finns elever som inte upplever förtroende för någon vuxen på skolan, vilket är viktigt att uppmärksamma då relationer är av betydelse i det närvarofrämjande arbetet.⁴⁵

Eftersom studier visar att frånvaro byggs upp över tid kan processen att öka närvaro och återintegreras i skolan också behöva ta tid. Denna process kräver uthållighet och ofta finner skolan framgång i relationella lösningar. Att exempelvis besöka eleven hemma, träffas där eleven känner sig trygg eller kommunicera med exempelvis sms kan minska tiden som eleven befinner sig utan kontakt med skolan. Att nyckelpersoner finns kvar som en trygg bas för eleven över tid är också av stor vikt.

Vi ser att det är viktigt att skapa medvetenhet om relationers betydelse samt skapa tid för vuxna i skolan att utvecklas inom relationskompetens, hur den skapas och upprätthålls, och samtidigt frigöra skolpersonal så att det finns mer tid till att arbeta relationsskapande med sina elever. Det är också viktigt att skolpersonal ser vårdnadshavare som en tillgång och även jobbar med denna relation för att skapa bästa möjliga förutsättningar för eleverna.

”NPF säkra” skolan

Alla flickor vi träffat har haft någon form av NPF-relaterad problematik och alla utom en fick

⁴⁵ ”Aktiv samverkan för ökad skolnärvaro” Sirkka Persson, Max Hjorton m.fl. (2024)

sin diagnos i högstadiet eller senare, även fast flera av flickorna uttryckt att de upplevt problematiken även under låg- och mellanstadiet.

För elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), det vill säga elever med funktionsnedsättningar av så kallade exekutiva förmågor (koncentration, uppmärksamhet och planering) kan undervisning som kräver hög grad av eget arbete och självständig planering bli en riskfaktor. Att arbeta för att både främja hälsa och välbefinnande och förebygga ohälsa är viktigt för alla elever, men det är extra viktigt att vara särskilt uppmärksam på riskfaktorer för dessa elever. Som exempel kan insatserna bestå av olika kompensatoriska och förebyggande strategier, så att undervisningen möter elevens behov. Det kan handla om tydliggörande pedagogik, arbetsscheman med stegvis tydliga beskrivningar samt korta arbetspass med pauser av fysisk aktivitet. Arbetet med att göra undervisningen begriplig, hanterbar och meningsfull kräver att vi tar hänsyn till barns och ungas varierande förutsättningar för exempel koncentrations-, uppmärksamhets-, och planeringsförmåga.⁴⁶

Ovanstående görs i mångt och mycket inom skolorna i Piteå kommun och upplevelsen är att skolpersonal har kännedom om hur man kan "NPF-säkra" i klassrum och i skolmiljön. Men det finns fortfarande mycket att göra för att skapa trygga och goda lärmiljöer för alla elever. Genom att göra anpassningar i skolmiljön och undervisningen kan betydligt fler än enbart elever med NPF-diagnoser gynnas. Förebyggande och främjande insatser kan därför i många fall riktas som en generell insats och vara till hjälp för många av elever i skolan.

Flickorna i studien fick sin diagnos sent och många av flickorna uppger att de skulle varit behjälpta av en tidigare diagnos för att kunna få rätt hjälp och stöd. Flickorna uppger att skolan inte uppmärksamade deras NPF-problematik förrän efter diagnosen. Det var i majoriteten av fallen även först efter diagnosen som skolan satte in hjälp och stöd. Forskningen visar att flickor med NPF inte uppmärksammas i samma utsträckning som pojkar. Vi ser ett behov av att öka skolpersonalens kunskap om NPF hos flickor, då ökad kunskap skulle göra att fler flickor kan få hjälp tidigare. Ökad kunskap skulle även kunna leda till reflektion kring de egna föreställningarna om adhd och autism.

Psykisk hälsa på schemat

Forskning visar på ett samband mellan psykisk ohälsa och skolfrånvaro, vilket även framkommit i denna studie. Samtidigt visar forskning att den psykisk ohälsa ökar hos ungdomar i allmänhet. En insats som visat sig ha effekt är skolundervisning i psykisk hälsa. I Världshälsoorganisationens riktlinjer för hur samhället kan stärka den psykiska hälsan bland unga lyfts undervisning i psykisk hälsa som den första och starkaste rekommendationen. Undervisningen i psykisk hälsa bör omfatta grundläggande kunskaper om känslor, stresshantering och faktorer som påverkar måendet. För att ge önskad effekt bör undervisningen baseras på forskning och erbjudas i kontinuerliga utbildningsinsatser. Forskningssammanställningar från Folkhälsomyndigheten och SBU visar att elever som i skolan får lära sig om psykisk hälsa mår bättre. Det kan öka studieron i klassrummet, göra att fler elever uppnår läromålen och öka elevernas inflytande över deras egna liv. Psykisk hälsa är en förutsättning för att kunna lära sig och prestera i skolan.⁴⁷

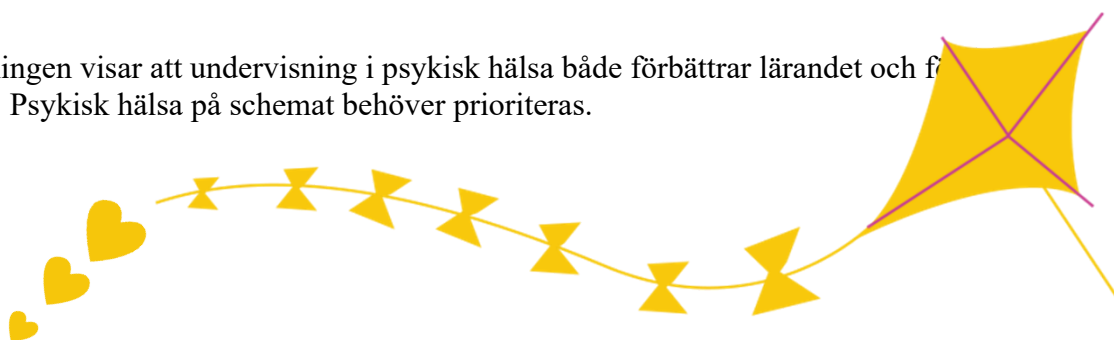
⁴⁶ "Hälsa för lärande – lärande för hälsa" Skolverket (2019)

⁴⁷ "Psykisk hälsa på schemat - en kunskapsöversikt om skolundervisning i psykisk hälsa" Siri Helle (2023)

Pilotprojektet Våga fråga! i Norrköpings kommun är ett exempel på att förebyggande arbete i skolan kring psykisk ohälsa inte behöver vara komplicerat. För att stödja skolornas arbete med att upptäcka psykisk ohälsa har Centrala elevhälsan i Norrköpings kommun utvecklat en handlingsplan för psykisk hälsa och suicidprevention. I projektet ingår föreläsningar för skolpersonal om skolans möjligheter att främja psykisk hälsa och arbeta för att motverka psykisk ohälsa, ett handledningstillfälle som inkluderar handboken Våga fråga! och stöttning till den lokala elevhälsan att vidareutveckla sitt arbete med dessa frågor på skolan. Handboken består av rutiner för att hjälpa skolans personal att bli trygga i arbetet med att upptäcka och bemöta ungdomar med tecken på psykisk ohälsa. Projektet har tre mål: att lärarna ska bli trygga i sin roll att upptäcka tecken på psykisk ohälsa i skolans vardag, att lärarna ska veta hur de kan bemöta ungdomarna samt att lärarna ska veta hur de kan hänvisa ungdomarna vidare för adekvat stöd och behandling. Projektet är ett exempel på hur elevhälsans personal och skolans personal tillsammans kan arbeta med förebyggande insatser.⁴⁸

Forskningen visar att undervisning i psykisk hälsa både förbättrar lärandet och för psykisk ohälsa. Psykisk hälsa på schemat behöver prioriteras.

Samverkan

Skolfrånvaro är inte enbart en fråga för skolan. Problematisk skolfrånvaro kräver samverkan mellan skola, socialtjänst och vård. Desto mer komplex problematik desto viktigare med en effektiv samverkan och samordning. Genom en samordning av resurser och arbetsinsatser förbättras möjligheterna att erbjuda insatser av god kvalitet som motsvarar elevens behov. Norrbottens läns landsting och Norrbottens 14 kommuner har sedan år 2008 gemensamma riktlinjer för samverkan för barn och unga, Norrbus. Syftet med Norrbus är att underlätta samverkan genom att få en gemensam helhetsbild, klargöra barnets/den unges/familjens resurser och behov och koppla resurser ur det professionella nätverket till behoven. Om det framkommer behov av insatser från flera aktörer upprättas en samordnad individuell plan. Utvärderingar visar att det finns en positiv inställning till Norrbus men att det i varierande grad finns problem med samverkan i praktiken. Det framkommer även att alla verksamheter ser det som viktigt att delta, men att det ibland är svårt att frigöra resurser för deltagande.⁴⁹

När samarbetet och samverkan mellan olika professioner inom skola, mellan hem och skola samt med externa aktörer fungerat har detta varit gynnsamt för eleven. Forskning visar på betydelsen av socialt arbete och socialtjänsten kan ha en viktig roll för att hjälpa elever och familjer där det finns problem med frånvaro. Eftersom det är känt att skolan har avgörande betydelse för en gynnsam psykosocial utveckling hos socialt utsatta barn och ungdomar borde socialtjänsten kunna bli en stark samarbetspartners, särskilt vid problematisk skolfrånvaro.⁵⁰ Skolsociala team kan genom samverkan mellan skola och socialtjänst bidra till trygghet, ökad närvaro och att elever med en ogynnsam utveckling får stöd i ett tidigt skede. Teamen har en

⁴⁸ "Hälsa för lärande – lärande för hälsa" Skolverket (2019)

⁴⁹ "Granskning av samverkan med barn- och ungdomspsykiatri" Piteå kommun (2020)

⁵⁰ "Främja närvaro – att förebygga frånvaro i skolan" Malin Gren Landell (2018)

multikompetent sammansättning som vanligtvis består av personal från socialförvaltningen och personal från elevhälsan, till exempel kurator. Med teamens tvärprofessionella arbetssätt kan socialtjänsten bistå med förebyggande och tillitsskapande arbete i skolmiljön. Skolsociala team kan till exempel erbjuda kartläggning, stödinsatser till vårdnadshavare, underlätta kommunikation och samarbete mellan vårdnadshavare och övriga aktörer, arbeta relationsskapande, arbeta med social träning och ge eleven stöd i sin tillvaro.⁵¹ Detta är en arbetsmodell som kommer att implementeras i Piteå kommun under året 2025.

Avslutning

Avslutningsvis vill vi återigen tacka flickorna som har deltagit i studien. Studien bygger på generösa berättelser från flickorna, där de har berättat om sig själva och deras periodvis svåra skol- och livssituationer, såväl som positiva och hoppfulla framgångsfaktorer. Studiens resultat visar på att det tar lång tid att hamna i frånvaro och det tar lång tid att komma tillbaka till skolan efter frånvaro. Både flickors och pojkars frånvaro, mående och studieresultat är värda att uppmärksammas. Båda grupper behöver att vi inom skolan fortsätter att arbeta vidare på flera olika nivåer för varje enskild elevs möjlighet att trivas och må bra i skolan samt utvecklas så långt som möjligt genom sin skoltid. Vidare behövs mer diskussion om vad såväl flickor som pojkar behöver för att trivas och må bra i skolan samtidigt som det närvarofrämjande och förebyggande arbetet som bedrivs på skolorna behöver identifieras och systematiseras. Genom normkritiskt arbete, stort fokus på trygghet, tillhörighet och trivsel samt frågor om hur vi gör och varför vi gör det utvecklar vi skolan vidare.

Referenslista

Andersson, H (2017) "Möten där vi blir sedda". Malmö högskola.

Attention (2024) "Attentions skolrapport 2024 - För höga krav och för lite stöd".

Attention (2023) "Vägen tillbaka – från skolfrånvaro till skolnärvaro".

Autism Sverige (2022) "Medlemsundersökning om skolan 2022".

Bergmark, U & Viklund, S (2021) "Aktionsforskning i undervisningen – från idé till handling". Studentlitteratur.

Berman, R (2019) "Barns röster om växelvis boende. Vardagsliv, familjepraktiker och nära relationer". Institutionen för socialt arbete.

Bühler, M. (2020). "Flickor med autism och adhd: en guidebok för föräldrar och professionella". Studentlitteratur.

Dans för hälsa (u.å.) "Dans för hälsa – en forskningsbaserad insats". Hämtad från <http://www.dansforhalsa.se>

Folkhälsomyndigheten (2023) "Att inte bara överleva utan att faktiskt också leva - en kartläggning om ungas psykiska hälsa".

Folkhälsomyndigheten (2024) "Digitala medier och barns och ungas hälsa - en kunskapssammanställning".

⁵¹ <http://www.skolverket.se>

Folkhälsomyndigheten (2023) "Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22 - Nationella resultat".

Folkhälsomyndigheten (2016) "Skolprestationer, skolstress och psykisk ohälsa bland tonåringar".

Folkhälsomyndigheten (2024) "Vad behöver unga för att må bra?"

Folkhälsomyndigheten (2018) "Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige".

Forsell, T. (2020) "Man är ju typ elev, fast på avstånd": problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv. Umeå universitet.

Fransson, Bergström & Hjern (2015) "Barn i växelvis boende – en forskningsöversikt". CHES - Centre for Health Equity Studies, Stockholms universitet.

Friends (2023) "Barns behov av stöd vid mobbning".

Friends (2024) "Friendsrapporten 2024 – Mobbning och skolprestation".

Friends (2022) "Friendsrapporten 2022 – 10 år av barns röster".

Gren Landell, M (2018) "Främja närvaro. Att förebygga frånvaro i skolan". Natur och Kultur.

Gren Landell, M (2023) "När barn och unga är borta från skolan – socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott". Studentlitteratur.

Gren Landell, M (2021) "Samverkan och samordnat stöd vid närvaroproblem i förskolan och skolan". Ifous.

Helle, S (2023) "Psykisk hälsa på schemat - en kunskapsöversikt om skolundervisning i psykisk hälsa". Psykisk hälsa på schemat i samarbete med Tim Bergling Foundation.

Hjärnfonden (2024) "NPF-anpassningar i skolan gynnar fler".

Jämställdhetsmyndigheten (2021) "Psykisk ohälsa hos ungdomar och unga vuxna. En kunskapsöversikt om vilka faktorer som kan förklara skillnader mellan flickor och pojkars, unga kvinnor och unga mäns psykiska hälsa".

Lundström, C (2023). "Relationskompetens i skolpraktiken". Liber.

Mind (2018) "Unga mår allt sämre – eller? Kunskapsöversikt om ungas psykiska hälsa i Sverige".

Nilsson, Forkby, Liljeström, Olsson & Turner (2022). "Ungas vardag och framtidsutsikter i Göteborgsregionen" Göteborgsregionen, FoU i Väst.

Nutley, S & Thorell, L (2021) "Digitala medier och psykisk ohälsa hos barn och ungdomar: En forskningsöversikt". Statens medieråd.

Nylander, L (2023) "Kalla oss inte hemmasittare – nytt hopp får elever till skolan igen". Forskning.se

Palmtag, E-L (2023) "Breaking down break-ups. Studies on the heterogeneity in (adult) children's outcomes following a parental separation". Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

Persson, S & Hjorton, M (2024) ”Aktiv samverkan för ökad skolnärvaro”. Lärarförlaget.

Piteå Kommun (2020). ”Granskning av samverkan med barn- och ungdomspsykiatri”.

Region Skåne (2024). ”Folkhälsorapporten 2024”.

SOU 2016:94. ”Saknad! Uppmärksamma elevers svårigheter och agera” Statens offentliga utredningar.

Skolverket (2015) ”Motivation en viktig nyckel till elevers skolframgång”.

Skolverket (2019) ”Hälsa för lärande – lärande för hälsa”.

Tidskriften elevhälsa (2023) ”Lång kamp för flickor med NPF”.

Ärende 9

Återrappport till kvalitetsrapport Utbildning, arbete och näringsliv, Läsåret 2022- 2023

Återrapport till kvalitetsrapport Utbildning, arbete och näringsliv, Läsåret 2022-2023

Bakgrund och beskrivning av uppdraget

I samband med att kvalitetsrapporten *Utbildning, arbete och näringsliv, läsåret 2022-2023*, föredrogs för barn- och utbildningsnämnden (BUN 2024-03-27 § 23) gav nämnden förvaltningschef följande uppdrag:

Beslut

Barn- och utbildningsnämnden godkänner kvalitetsrapporten Utbildning, arbete och näringsliv, Läsåret 2022–2023 samt ger förvaltningschef i uppdrag att inom ramen för Skolverkets kvalitetsdialog djupare analysera flickornas försämrade resultat samt utifrån analysen utarbeta en handlingsplan för att vända den negativa trenden.

Beskrivning av ärendet

I kvalitetsrapporten Utbildning, arbete och näringsliv, läsåret 2022-2023, konstaterades att Piteå har mycket goda resultat och i regel ligger över såväl rikets som liknande kommuners resultat. Likafullt visade rapporten på en allmän negativ trend i resultatutvecklingen. Trenden var synlig genom hela skolväsendet, från förskolornas verksamhet upp till och med gymnasiets resultat.

Även om resultaten föll för såväl flickor som pojkar var det framför allt flickornas resultatutveckling som oroade då denna var anmärkningsvärt stor och även tycktes prägla regionen som helhet.

Återrapporten från tidigare års kvalitetsrapport, (läsåret 2021/2022) belyste flickornas försämrade resultatutveckling till viss del, likafullt ansåg utbildningsförvaltningens ledningsgrupp att en djupare analys behövde göras som även kan leda fram till någon form av handlingsplan för att vända den negativa trenden. Ledningsgruppen tyckte även att det vore önskvärt att denna analys och handlingsplan utarbetades i samråd med Skolverket i samband med deras erbjudna kvalitetsdialog.

Skolverkets kvalitetsdialog

Under våren 2024 genomförde Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) två dialogträffar med representanter från Piteå kommun kring de prioriterade frågor och utvecklingsbehov som kommunen ansåg sig ha. På träffarna deltog samverkanskoordinator från SPSM, Undervisningsråd från Skolverket, nämndens ordförande, förvaltningschef, avdelningschefer samt biträdande vetenskaplig ledare.

Även om kvalitetsrapporten diskuterades så kom inte Skolverket och SPSM med några konkreta råd eller inspel. Det som konstateras, i deras mötesanteckningar, är att kommunen skall fokusera på följande prioriterade frågor och utvecklingsbehov¹:

¹ Mötesanteckningar Kvalitetsdialog med huvudmannen Piteå kommun, 2024-04-17, (24BUN117-1),

- Fördjupning i möjliga orsaker till flickors vikande resultat
- Samsyn i hela styrkedjan om en övergripande målbild för hela organisationen
- Samarbete med vårdnadshavare och andra aktörer för att främja barns och elevers utveckling och lärande
- Ett systematiskt arbete för fortsatt utveckling av ett förtroendefullt klimat med goda relationer och en hälsofrämjande lärmiljö präglad av delaktighet, trygghet och studiero.

Flickor i fokus – Studie

Enligt internationella studier har elevers frånvaro ett starkt negativt samband med skolresultat, behörighet till och avbrott från gymnasiet, samt behörighet till senare studier². Med stöd av medel från statsbidraget för Likvärdig skola 2024 gav avdelningscheferna för elevhälsan och grundskolan två av elevhälsans skolkuratorer, Frida Andersson och Tove Östling, i uppdrag att genomföra en studie kring problematisk skolfrånvaro hos flickor. Studiens resultat har presenterats för samtliga rektorer i grundskolan.

Fokus i studien låg på de faktorer och processer som ligger bakom den ökade skolfrånvaron bland flickor i grundskolan i Piteå kommun. Studien genomfördes under perioden maj till oktober 2024 genom en rad intervjuer med flickor i grundskolan och gymnasiet som haft hög frånvaro, $\geq 50\%$.³

Studien visade att även om samtliga flickor som deltog i studien har unika berättelser är även mycket gemensamt. För de flesta av flickorna har det gått ganska bra under de första tre skolåren. Denna tid ställer inte alltför höga krav på eleverna, men kuratorerna kan se att sociala svårigheter ofta uppstår redan under lågstadieåldern. Under denna tid uppger de flesta av flickorna att de mått relativt bra. I mellanstadiet möter de olika hinder som gör det svårare att klara av skolan och flickorna uppger att de inte har fått stöd från skolan som har fungerat. Under denna period upplever de flesta ett försämrat mående, vilket ofta börjat med kroppsliga symptom såsom huvudvärk och magont. De kroppsliga symptomen leder till sjukfrånvaro och det är oftast så frånvaron har börjat. Under högstadiet är frånvaron hög vilket sammanfaller med ett försämrat mående. Flickorna upplever att skolan reagerat först när det har gått väldigt långt och allt börjat braka samman. Inför årskurs nio tillkommer mer stöd och hjälp från skolans sida, men det blir allt svårare för skolan att återfå förtroendet från flickorna i takt med att frånvaron ökar. Goda relationer i skolan har varit viktigt för att få tillbaka flickorna till skolan. Det är dock inte professioner, utan personer, som skapat tillitsfulla relationer och därmed förutsättningar att bryta skolfrånvaron. Någon som har sett dem på riktigt och varit nyfiken på att lära känna dem. Övriga framgångsfaktorer har varit framtidstro och hopp samt att rätt hjälp erbjuds vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), psykisk ohälsa eller problematiska

² ”Frånvarande elever går under samhällets radar”, Dagens samhälle, 2017-08-23, hämtad 2025-01-15

³ *Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat*, Andersson & Östling, 2024, sid. 9

hemförhållanden. Andra återkommande vändpunkter har varit att ett nytt stadie eller en ny skola har inneburit en ny chans, anpassad studiegång samt resursskola.⁴

Det är ovanligt med enbart en orsak eller förklaring till problematisk skolfrånvaro. I enstaka fall kan det handla om enbart en faktor som till exempel svår somatisk sjukdom. I dessa fall märks det genom att frånvaron upphör när skälet till frånvaron tar slut eller hanteras. Man bör dock generellt utgå från att flera olika faktorer bidrar till frånvaro och att dessa påverkar varandra. Vilka faktorer som samverkar och på vilket sätt varierar från individ till individ. Ofta finns en utlösande faktor och sedan vidmakthålls frånvaron av andra faktorer.⁵

Faktorerna brukar ofta delas upp i skolfaktorer, individfaktorer och sociala faktorer. Skolfaktorer är de faktorer i skolan som kan påverka frånvaron. Det kan handla om bristande närvarokontroll, mobbning och bristande stöd från lärare. Även otrygghet vid byte av skola, klass eller stadie kan påverka. Ostrukturerad undervisning kan även leda till svårigheter hos vissa elever. Individfaktorer handlar om en sårbarhet hos individen, såsom psykisk ohälsa, somatiska sjukdomar eller svårigheter med kamratkontakter. Sociala faktorer är faktorer i hemmet och familjen som kan påverka frånvaron och ligger utanför skolan, till exempel hur det är hemma, socioekonomiska faktorer, konflikter, sjukdom hos föräldrar eller syskon samt bristande stöd från föräldrar.⁶

Ovanstående faktorer kan bidra till problematisk skolfrånvaro, men gör inte alltid det. Det kan finnas flera andra skäl än dessa. Det är även viktigt att betona att ovanstående riskfaktorer inte är synonyma med skolfrånvaro och det går inte säga att en elev kommer utveckla problematisk skolfrånvaro för att en eller flera riskfaktorer stämmer in på eleven.⁷

Studien visar dock att det finns en rad gemensamma faktorer hos samtliga intervjuade flickor i Piteå kommun:

- Samtliga av flickorna berättar om svårigheter med sociala relationer och socialt samspel med jämnåriga klasskamrater under deras skolgång.⁸
- Samtliga av flickorna berättar om psykisk ohälsa under deras skolgång. Flickorna berättar om depression, ångest, stress, sömnsvårigheter, social ångest, separationsångest, självskadebeteende och ätstörningar. De uppger att den psykiska ohälsan har varit en anledning till skolfrånvaron.⁹
- Samtliga flickor har fått en diagnos inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Av dessa flickor har 4 stycken diagnosticerats med ADHD, 4 stycken med ADD och 3 stycken med autism. Två av flickorna har dubbla diagnoser. Flickorna berättar om hur deras skolgång påverkats av NPF-problematiken. De berättar om intryckskänslighet, trötthet och utmattnings svårigheter att koncentrera sig

⁴ *Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat*, Andersson & Östling, 2024, sid. 11

⁵ *Ibid.*, sid. 12

⁶ *Ibid.*, sid. 12

⁷ *Ibid.*, sid. 12

⁸ *Ibid.*, sid. 12

⁹ *Ibid.*, sid. 15

och att komma igång med skolarbetet, vikten av struktur och förutsägbarhet samt utmattande socialt umgänge. Flickorna berättar att det kan vara svårt att få energin att räcka till under skoldagen.¹⁰

- Samtliga flickor har fått sin NPF-diagnos i årskurs 6 eller senare, med undantag av en flicka som fick sin diagnos under lågstadiet. Flickorna berättar att den sena diagnosen påverkat deras självbild och förståelse för sig själva.¹¹
- Samtliga av flickorna berättar om faktorer i hemmet och familjen som har påverkat deras skolgång. Flickorna berättar om separation mellan föräldrar, att föräldrar skaffat nya partners, att ha en frånvarande förälder, att bo i en bråkfylld hemmiljö samt att bo med föräldrar med missbruksproblematik.¹²
- Samtliga av flickorna berättar om en lång kamp, dag efter dag, vecka efter vecka. Flickorna bör därmed inte kallas för hemmasittare utan de har i allra högsta grad varit hemmakämpare!¹³

Skolfrånvaro är inte enbart en fråga för skolan. Problematisk skolfrånvaro kräver samverkan mellan skola, socialtjänst och vård. Desto mer komplex problematik desto viktigare med en effektiv samverkan och samordning. Studien betonar att insatser i ett ärende kan ges vid rätt tidpunkt och ordningsföljd genom att man kartlägger, planerar tillsammans, kommunicerar insatser och utveckling. Genom att en verksamhet får information om insatser inom en annan verksamhet kan det bidra till att den enskilda insatsen får större effekt. Det är även avlastande för familjen när de yrkesverksamma tar kontakt med varandra i stället för att lägga ansvaret på en redan belastad familj. Föräldrar hamnar ofta i kris och brottas med många frågor kring hur de bäst kan stötta sitt barn att gå till skolan. Samtidigt har många fått vänta alltför länge på insatser och föräldrarna är ofta utmattade. Genom att avlasta föräldrarna ger vi dem mer tid och energi till att vara just föräldrar.¹⁴

Flickorna i studien berättar att de erbjöds stöd och hjälp av skolan för att kunna komma tillbaka till undervisningen. Samtliga av flickorna uppger dock att denna hjälp erbjöds i ett alltför sent skede när både frånvaron och den psykiska ohälsan hunnit eskalera. De förändringar i skolmiljön som flickorna beskriver som mest hjälpsamma är anpassad studiegång samt tillgång till en enskild studieplats utanför klassrummet. Flickorna har själva knutit behovet av dessa stödinsatser till sin psykiska ohälsa samt NPF-relaterad problematik.¹⁵

I intervjuerna framkommer övriga framgångsfaktorer som gjort skillnad för några av flickorna i studien, såsom att få en ny chans vid studiebyten eller skolbyten. Lokala stödinsatser såsom dans för hälsa, närvaroteamet och resursskolan har även nämnts som framgångsfaktorer. Det som har varit gemensamt för dessa faktorer är att de hjälpt till att bryta mönster, skapat trygghet, väckt framtidshopp och i de flesta fall byggt viktiga relationer.¹⁶

¹⁰ Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat, Andersson & Östling, 2024, sid. 20

¹¹ Ibid., sid. 20

¹² Ibid., sid. 23

¹³ Ibid., sid. 27

¹⁴ Ibid., sid. 33

¹⁵ Ibid., sid. 36

¹⁶ Ibid., sid. 38

Forskning visar att skolfrånvaro påverkar skolresultaten negativt. Studier visar att problematisk frånvaro har inverkan på skolresultat redan från förskoleålder och genom alla stadier. Svaga skolprestationer kan i sin tur minska elevers motivation och leda till frånvaro. En allvarlig konsekvens av problematisk frånvaro är att inte få betyg som räcker för behörighet att söka till gymnasiet. Även om elever med frånvaroproblematik kommer in på gymnasiet är risken att de inte fullföljer sina studier stor. Problematisk skolfrånvaro har visat sig ha ett starkt samband med att gymnasielever avbryter sin utbildning eller inte uppnår utbildningsmålen.¹⁷

I studien har det framkommit att skolstress och skolprestationer har varit en utlösande faktor för skolfrånvaron och den psykiska ohälsan hos några av flickorna. Många av flickorna i studien har varit duktiga i skolan och presterat på hög nivå. Majoriteten av flickorna uppger dock att deras studieresultat inte har varit en orsak till deras frånvaro. Däremot har studieresultaten påverkats av frånvaron, då närvaro är grunden till goda resultat i skolan. Majoriteten av flickorna har dock lyckats ta igen det som de har missat och gått ut årskurs nio med godkända betyg, trots den höga frånvaron.¹⁸

I studien har det även framkommit att det inte funnits några inlärningssvårigheter hos flickorna, med undantag av en intervjuperson. Skolkuratorerna trodde att de skulle finna fler elever i studien med inlärningssvårigheter, då inlärningssvårigheter kan utgöra en riskfaktor för skolfrånvaro. Ingen av flickorna i studien angav heller det som en bakomliggande orsak till skolfrånvaro. Forskningen visar dock att lärandesvårigheter är närmare förknippat med vad som betecknas som skolk. Medan elever med hög frånvaro, vilket ofta beskrivs som skolvägran, vanligtvis bekymrar sig mer för frånvarons utbildningsmässiga konsekvenser än elever som skolkar. Elever som är frånvarande av anledningar som relateras till oro och ångest önskar vanligtvis utföra skolarbete men i hemmiljö, vilket även har visat sig i skolkuratorernas studie.¹⁹

Forskningsöversikt

Utbildningsförvaltningens vetenskapliga ledare har, tillsammans med biträdande vetenskaplig ledare, sammanställt en forskningsöversikt över olika svenska studier med fokus på hur olika faktorer påverkar skolprestationer och välbefinnande hos elever, med fokus på flickors situation.²⁰

I forskningsöversikten konstateras bl a att flickors betyg varit bättre än pojkars så länge det funnits nationell betygsstatistik att tillgå men samtidigt som flickor i genomsnitt presterar bättre än pojkar i skolan uppvisar de sämre hälsa, högre stressnivåer och mer sömnproblem, särskilt från 11 års ålder. Sverige har en av de högsta andelarna barn med nedstämdhet och sömnbesvär i Europa, och dessa problem är mer utbredda bland flickor än pojkar.²¹

¹⁷ *Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat*, Andersson & Östling, 2024, sid. 40

¹⁸ *Ibid.*, sid. 42

¹⁹ *Ibid.*, sid. 42

²⁰ *Elevers mående och resultat – med fokus på flickor*, Bergmark & Viklund, 2024, sid 1

²¹ *Ibid.*, sid 1

Unga idag uttrycker en känsla av att ständig behöva prestera på högsta nivå i skolan, i sociala sammanhang och på sociala medier, vilket bidrar till stress. Perfektionismen bland unga har ökat över tid. Dagens ungdomar ställer högre krav på sig själva och andra, samtidigt som de känner även av ett ökat tryck från omgivningen, vilket kan leda till ohälsa.²²

När det gäller den skolrelaterade stressen pekas förändringar i skolsystemet ut, exempelvis betyg i tidigare år samt de nya läroplanerna som kom 2011, som bidragande orsaker till den ökade rapporteringen av psykiska besvär. I studier om hur betygssystem påverkar elevers hälsa kan noteras att ökad betygsättning leder till förhöjd stress och minskad självkänsla, särskilt för flickor. Skolrelaterad stress påverkar ungdomars psykiska hälsa över tid och rådande könsskillnader gällande hälsa har förstärkts ytterligare genom att stressen har ökat mer för flickor än för pojkar.²³

Sambandet mellan skolstress och psykosomatiska symtom har blivit starkare över tid, och särskilt bland flickor kan skolstress förklara ökningen av psykosomatiska symptom. En studie om skolprestationer och stress bland högstadieelever i en högpresterande skolkontext visar att elevernas egna höga krav utgör en källa till stress. Detta är särskilt tydligt bland flickorna, som ofta strävar efter höga betyg och ser skolprestationer som en viktig del av identiteten. Få elever ser lärarnas förväntningar som en stressfaktor och föräldrarnas krav upplevs som rimliga.²⁴

Det subjektiva välbefinnandet hos tonårsflickor spelar en betydande roll för deras skolprestationer. Samtidigt kan skolprestationerna ha en negativ inverkan på deras välbefinnande. Det är därför viktigt att främja välbefinnande i skolor och skolpersonal bör ägna extra uppmärksamhet åt högpresterande tonårsflickors välbefinnande.²⁵

Fysisk aktivitet har visat sig mycket betydelsefullt för att främja hälsa, men ungdomar uttrycker att de behöver stöd för att hitta balans mellan aktivitet och vila, skola och fritid, samt tystnad och stimulans. Samverkan mellan hem och skola har också positiva effekter på såväl lärande som välmående hos barn och unga.²⁶

När det gäller närvaroproblem kan det finnas behov av förändringar i skolmiljön, såsom undervisning i alternativa lärmiljöer eller stöd från betydelsefulla personer. Här rekommenderar forskningen en tvärprofessionell strategi, vilket innebär att insikter och kunskaper från flera olika områden kombineras. Eftersom problemen ofta är komplexa och mångfacetterade, är det otillräckligt att förlita sig på enbart en typ av lösning.²⁷

²² *Elevers mående och resultat – med fokus på flickor*, Bergmark & Viklund, 2024, sid 1

²³ *Ibid.*, sid 1

²⁴ *Ibid.*, sid 1

²⁵ *Ibid.*, sid 2

²⁶ *Ibid.*, sid 3

²⁷ *Elevers mående och resultat – med fokus på flickor*, Bergmark & Viklund, 2024, sid 3

Senaste resultaten

Eftersom uppdraget till denna återrapport kom efter en negativ trend rörande flickors resultat 2022 och 2023 har vi nu tittat på de senaste resultaten, för 2024.

När det gäller andelen *elever i åk 9 som uppnått betygskriterierna i alla ämnen* (kommunala skolor) har flickornas resultat förbättrats sedan 2023 med 5,4 procentenheter. Även sett till alla elever, oavsett kön, har resultatet förbättrats men då endast med 0,7 procentenheter från 2023. Det förbättrade resultatet gör att Piteås flickor i åk 9 ligger 8,0 procentenheter högre än flickorna i riket och 11,4 procentenheter högre än flickor i liknande kommuner²⁸.

Även *behörigheten till gymnasiet* har förbättrats. Andelen flickor behöriga till gymnasiet har ökat med 2,3 procentenheter och den totala förbättringen är 0,7 procentenheter. Det förbättrade resultatet gör att andelen flickor behöriga till gymnasiet är 5,5 procentenheter högre i Piteå än rikssnittet samt 6,7 procentenheter högre än i liknande kommuner²⁹.

Om vi däremot tittar på andelen *elever i åk 6 som uppnått betygskriterierna i alla ämnen* ser vi ett försämrat resultat för flickorna med 0,3 procentenheter samtidigt som pojkarnas resultat förbättrats med 2,7 procentenheter. Sett till samtliga elever i åk 6 har resultaten förbättrats med 1,2 procentenheter. Glädjande är dock att Piteås flickor, trots det försämrade resultatet, fortfarande ligger 11,6 procentenheter högre än flickorna i riket och 11,9 procentenheter högre än flickor i liknande kommuner³⁰.

Handlingsplan

I uppdraget från nämnden ingick att analysera de försämrade resultaten hos flickorna samt att utifrån analysen utarbeta en handlingsplan för att vända den negativa trenden. Utbildningsförvaltningens ledningsgrupp konstaterar dock att resultaten förbättrats till 2024 vilket är glädjande. Utifrån den studie och forskningsöversikt som gjorts till detta uppdrag ser vi dessutom att bakgrunden till fallande resultat kan bero på många olika faktorer och det är därför mycket svårt att utarbeta en handlingsplan som ska täcka in allt. Det viktigaste är att kartlägga orsakerna i varje enskilt fall och att skraddarsy åtgärder utifrån de orsaker som framkommer för just den individen.

Att det finns ett samband mellan fallande studieresultat och problematisk frånvaro är tydligt och av den anledningen anser utbildningsförvaltningens ledningsgrupp att den viktigaste insats vi kan göra för att stärka flickors resultat är att fortsätta arbeta för att motverka problematisk skolfrånvaro. För detta arbete finns redan en handlingsplan.

Analysen visar dock att det finns några faktorer som vi aktivt behöver arbeta vidare på för att ge bättre förutsättningar för skolnärvaro och goda skolresultat:

²⁸ www.Kolada.se, N15419, hämtat 2025-01-08

²⁹ www.Kolada.se, N15436, hämtat 2025-01-08

³⁰ www.Kolada.se, N15540, hämtat 2025-01-10

- *Svårigheterna i skolan ger sig i regel till känna redan i mellanstadiet*

I studien som genomförts noterades att skoltiden de första tre skolåren i regel gått bra. Det ställs inte alltför höga krav på eleverna men vissa sociala svårigheter kan uppstå redan under lågstadieåldern. I mellanstadiet möter eleverna olika hinder som gör det svårare att klara av skolan. Detta är något vi behöver ta med oss och jobba vidare på, fundera på hur vi bättre kan möta och stötta elever, kanske framför allt flickor, under mellanstadietiden för att motverka problematisk skolfrånvaro.

- *Att byta klass, stadie eller skola påverkar mående och skolresultat*

Byte av klass, stadie och skola kan påverka elever såväl positivt som negativt. Om förändringen skapar otrygghet för eleven påverkar den negativt, kan leda till fallande resultat och/eller ökad frånvaro.

Byte av klass, stadie eller skola kan dock även vara en framgångsfaktor för en elev med problematisk skolfrånvaro. I studien som genomfördes noterades att man genom att bryta mönster (exempelvis skolbyte) även skapat trygghet, väckt framtidshopp och byggt viktiga relationer.

Av dessa anledningar behöver skolorna arbeta medvetet kring klass-, stadie- och skolbyten i högre utsträckning än vad som kanske gjorts tidigare. Detta är något vi behöver se över ytterligare.

- *Högpresterande flickor är extra mycket utsatta*

I studien har det framkommit att skolstress och skolprestationer har varit en utlösande faktor för skolfrånvaron och den psykiska ohälsan hos några av flickorna. Många av flickorna i studien har varit duktiga i skolan och presterat på hög nivå.

Unga idag uttrycker en känsla av att ständig behöva prestera på högsta nivå i skolan, i sociala sammanhang och på sociala medier, vilket bidrar till stress. Perfektionismen bland unga har ökat över tid. Dagens ungdomar ställer högre krav på sig själva och andra, samtidigt som de känner även av ett ökat tryck från omgivningen, vilket kan leda till ohälsa. Av den anledningen bör skolpersonal ägna extra uppmärksamhet åt högpresterande tonårsflickors välbefinnande.

- *Fortsatta satsningar på lärmiljöer och stöd till elever med NPF-diagnoser är nödvändigt*

I studien som skolkuratorerna genomförde var en gemensam faktor för samtliga deltagande flickor med hög skolfrånvaro att de alla fått en diagnos inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) samt att de alla ansåg att deras skolgång påverkats av NPF-problematiken. De berättar om intryckskänslighet, trötthet och utmattning, svårigheter att koncentrera sig och att komma igång med skolarbetet, vikten av struktur och förutsägbarhet

samt utmattande socialt umgänge. De berättade även att det kan vara svårt att få energin att räcka till under skoldagen.

Detta stämmer väl överens med den rapport Skolverket nyligen presenterat, *Grundskolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar* (Skolverket 2025:1), där det framgår att det är vanligare med upprepad eller längre frånvaro bland elever med NPF-diagnoser eller liknande utmaningar, än andra elever samt att sådan frånvaro kan få alvarliga konsekvenser för såväl elevernas mående och skolresultat som för deras möjligheter till fortsatt utbildning och etablering på arbetsmarknaden.³¹

Skolverket betonar att lärmiljön behöver göras mer tillgänglig för elever med NPF-diagnoser eller liknande utmaningar.

För att skollagens bestämmelser ska bli verklighet för alla elever krävs det, baserat på huvudmäns och rektorers svar, bland annat ökade ekonomiska resurser och mer kompetensutveckling om NPF till skolans personal. Kompetensen måste också kunna omsättas i praktiken så att den kommer eleverna till nytta. Vidare är det centralt att skolan har ett väl fungerande elevhälsoarbete och att det finns tillräckligt med personal inom elevhälsan så att skolorna kan möta elevernas behov.³²

I Piteå kommun har vi under ett flertal år arbetat med såväl kompetensutveckling som planering och struktur för tillgängliga lärmiljöer i syfte att bli förbättra förutsättningarna för elever med NPF-diagnoser. Detta arbete måste fortsätta att prioriteras.

Bilagor

Flickor i fokus – En studie om flickors frånvaro, mående och studieresultat, Andersson Frida & Östling Tove, Elevhälsan Piteå, 2024

Elevers mående och resultat – med fokus på flickor, Bergmark Ulrika & Viklund Sara, Utbildningsförvaltningen Piteå, 2024

Piteå 2025-01-21

Malin Westling

Förvaltningschef

Utbildningsförvaltningen

³¹ *Grundskolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar* (Skolverket 2025:1), Skolverket 2025-01-10, sid. 6

³² *Ibid.*, sid. 8

Elevers mående och resultat – med fokus på flickor

Denna sammanfattning presenterar en översikt över olika svenska studier med fokus på hur olika faktorer påverkar skolprestationer och välbefinnande hos elever, med fokus på flickors situation.

Så länge det finns nationell betygsstatistik att tillgå i Sverige har flickors betyg varit bättre än pojkars (Autor et al., 2017). I kunskapsöversikten *Hur mår våra barn och unga?* (Hellström, 2023) konstateras dock, att samtidigt som flickor i genomsnitt presterar bättre än pojkar i skolan uppvisar de sämre hälsa, högre stressnivåer och mer sömnproblem, särskilt från 11 års ålder. Sverige har en av de högsta andelarna barn med nedstämdhet och sömnbesvär i Europa, och dessa problem är mer utbredda bland flickor än pojkar. Den ökande psykiska ohälsan bland unga är komplex och orsakas både av individuella och strukturella faktorer. Till exempel kan ökad digital medieanvändning bidra till minskad sömn och stillasittande, samtidigt som den alltmer osäkra arbetsmarknaden, pandemin, krig i världen och klimatkrisen skapar oro för framtiden hos ungdomar (Hellström, 2023). Unga idag uttrycker en känsla av att ständigt behöva prestera på högsta nivå i skolan, i sociala sammanhang och på sociala medier, vilket bidrar till stress. Perfektionismen bland unga har ökat över tid. Dagens ungdomar ställer högre krav på sig själva och andra, samtidigt som de känner även av ett ökat tryck från omgivningen, vilket kan leda till ohälsa (Folkhälsomyndigheten, 2022). Otillräckliga strategier för att hantera livets upp- och nedgångar samt egna och omgivningens krav är en tänkbar förklaring till den ökade självrapporterade ohälsan bland barn och unga (Hellström & Beckman, 2021).

När det gäller den skolrelaterade stressen pekas förändringar i skolsystemet ut som bidragande orsaker till den ökade rapporteringen av psykiska besvär. Exempel på sådana förändringar är tidigare betyg och de nya läroplanerna som kom 2011 (Hellström, 2023). I studier om hur betygssystem påverkar elevers hälsa kan noteras att ökad betygsättning leder till förhöjd stress och minskad självkänsla, särskilt för flickor. Skolrelaterad stress påverkar ungdomars psykiska hälsa över tid och rådande könsskillnader gällande hälsa har förstärkts ytterligare genom att stressen har ökat mer för flickor än för pojkar (Högberg et al., 2021a). De svenska utbildningsreformerna under perioden 2011–2013 innebar ökade inslag av summativa bedömningar, nya betygssystem och strängare krav för att få tillgång till högre utbildning. Detta har bidragit till en ökning av självrapporterad skolrelaterad stress bland svenska skolungdomar, i synnerhet bland flickorna (Cashman et al., 2023). Införandet av tidigare betyg i grundskolan har lett till ökad psykisk ohälsa bland flickor, medan samma konsekvenser inte var synliga bland pojkar (Linder, 2023).

Sambandet mellan skolstress och psykosomatiska symtom har blivit starkare över tid, och särskilt bland flickor kan skolstress förklara ökningen av psykosomatiska symptom (Högberg et al., 2020). En studie om skolprestationer och stress bland högstadieelever i en högpresterande skolkontext visar att elevernas egna höga krav utgör en källa till stress. Detta är särskilt tydligt bland flickorna, som ofta strävar efter höga betyg och ser skolprestationer som en viktig del av identiteten. Få elever ser lärarnas förväntningar som en stressfaktor och föräldrarnas krav upplevs som rimliga. Däremot bidrar jämförelser med högpresterande syskon och en

konkurrensinriktad betygskultur till stress, och många flickor upplever att de blir stressade av att tala om skolrelaterad stress med andra (Brolin Låftman et al., 2013).

Forskare har undersökt sambandet mellan kognitiv förmåga och välbefinnande i skolan och funnit att kognitiv förmåga inte är en signifikant indikator på välbefinnande. Däremot har kön visat sig vara en viktig variabel, där flickor rapporterar lägre nivåer av välbefinnande än pojkar (Boman & Wiberg, 2024). I takt med att elevers, särskilt flickors, skolstress har ökat och välbefinnandet minskat, kan också en bristande känsla av tillhörighet i skolan noteras, främst bland elever med utländsk bakgrund och lågpresterande elever (Högberg, et al., 2021b). Skoltillhörighet handlar om elevers upplevelser av att de är accepterade och inkluderade i skolmiljön (OECD 2017). Vidare är det en miljö där elever känner sig förstådda, trygga och säkra (Craggs & Kelly, 2018). När elever inte känner tillhörighet i skolan finns risk för bristande motivation, försämrade resultat och frånvaro. Andra orsaker till frånvaro är utanförskap, trakasserier och svårigheter att leva upp till skolans krav (Forsell, 2020). Faktorer som att ha ett syskon som är frånvarande från skolan, svårigheter i kamratrelationer och att föräldrarna är separerade ökar också risken för frånvaro, liksom sömnproblem, droganvändning och kronisk värk. Även begränsad skolfrånvaro, redan från förskoleåldern, kan ha negativa konsekvenser för skolresultaten och öka risken för att inte fullfölja gymnasiet. På längre sikt ökar risken för både arbetslöshet och brottslighet (Gren Landell, 2021). Ett positivt skolklimat minskar frånvaron och särskilt viktig är lärares kommunikation och att lärare har höga förväntningar på elevens resultat (Karlberg et al., 2017).

Det subjektiva välbefinnandet hos tonårsflickor spelar en betydande roll för deras skolprestationer. Samtidigt kan skolprestationerna ha en negativ inverkan på deras välbefinnande. Det är därför viktigt att främja välbefinnande i skolor och skolpersonal bör ägna extra uppmärksamhet åt högpresterande tonårsflickors välbefinnande (Bortes et al. 2021). En försämrad mental hälsa påverkar skolprestationerna negativt för både flickor och pojkar. Dessutom har familjers socioekonomiska resurser en betydande inverkan på både skolprestationer och mental hälsa, där mödrars resurser har en större påverkan än fäders, särskilt för flickor (Brännlund & Edlund, 2020).

Eftersom skolan når ut till alla barn har skolan en avgörande roll i att främja hälsa och för att stödja barnens fysiska, psykiska och sociala utveckling (Hellström, 2023). Att motverka skolrelaterad ohälsa och främja elevens välbefinnande är ett kollektivt arbete, och flera aktörer inom skolan ansvarar gemensamt för både motverkande och förebyggande åtgärder. Här råder dock ofta ett motsatsförhållande, där olika yrkesgrupper i skolan ställer elevens välbefinnande och kunskapsutveckling mot varandra och ifrågasätter möjligheterna att förena dessa båda (Strandler & Harling, 2023). Att balansen mellan ohälsa och välbefinnande är svårnavigerad framgår också i en studie som visar att flickor kan uppleva att utförandet av skoluppgifter kan leda till ohälsa i ett sammanhang men till välbefinnande och en känsla av kontroll i ett annat (Lenz Taguchi & Palmer, 2013).

Könsskillnader i skolresultat kan relateras till såväl hur flickor och pojkar lyckas tillägna sig och förvalta kunskaper och färdigheter som till hur de redovisar dessa i undervisningen och vid examinationer. Att flickor respektive pojkar lyckas olika med detta i olika skolämnen kan bero på faktorer som mental utveckling, könsrelaterade normer, undervisningens upplägg eller

elevernas fritidsaktiviteter. När det gäller den påverkan kulturell bakgrund har för elevers skolprestationer visar en studie att föräldrar från prestationsinriktade kulturer i större utsträckning prioriterar hög kvalitet på barnens skolor, något som pojkar drar större nytta av än flickor (Holmlund et al., 2023).

Eftersom skolresultat, ohälsa och problematisk skolfrånvaro är sammankopplade är det relevant att belysa vad litteraturen säger om hur problemen med ohälsa och skolfrånvaro kan hanteras. Vad gäller ohälsa har utbildning om psykisk hälsa en positiv effekt på välmående och studiesituation för barn i alla åldrar, men effekterna avtar över tid, vilket talar för att kontinuerliga utbildningsinsatser skulle kunna bidra till mer hållbara resultat (Folkhälsomyndigheten, 2022). Skolundervisning i psykisk hälsa kan genomföras som ett eget ämne, ett obligatoriskt moment eller integrerat i andra ämnen. I internationella jämförelser uppvisar Sverige brister i detta avseende. Sådan undervisning omfattar grundläggande kunskaper om känslor, stresshantering och faktorer som påverkar måendet. För att ge önskad effekt bör undervisningen baseras på forskning och de som håller i undervisningen ha adekvat utbildning. Även i de ämnen i grund- och gymnasieskolan där psykisk hälsa ingår, fokuserar hälsoundervisningen ofta på fysisk snarare än psykisk hälsa. Skolundervisning om psykisk hälsa ska inte vara en ersättning för vare sig elevhälsans arbete eller psykiatrisk behandling utan snarare ett komplement (Helle, 2023). Dock betonas att tillgången till främjande, förebyggande och åtgärdande elevhälsa bör bli mer jämlik (Folkhälsomyndigheten, 2022). Fysisk aktivitet har visat sig mycket betydelsefullt för att främja hälsa, men ungdomar uttrycker att de behöver stöd för att hitta balans mellan aktivitet och vila, skola och fritid, samt tystnad och stimulans. Samverkan mellan hem och skola har också positiva effekter på såväl lärande som välmående hos barn och unga (Hellström, 2023).

När det gäller närvaroproblem kan det finnas behov av förändringar i skolmiljön, såsom undervisning i alternativa lärmiljöer eller stöd från betydelsefulla personer (Forsell, 2020). Här rekommenderar forskningen en tvärprofessionell strategi, vilket innebär att insikter och kunskaper från flera olika områden kombineras. Eftersom problemen ofta är komplexa och mångfacetterade, är det otillräckligt att förlita sig på enbart en typ av lösning (Gren Landell, 2021).

Referenser

- Autor, D., Figlio, D., Karbownik, K., Roth, J., Wasserman, M., & Sjögren, A. (2017). *Könsskillnader i utbildning*. SNS Analys. <https://www.sns.se/artiklar/sns-analys-nr-42-konsskillnader-i-utbildning/>
- Boman B., & Wiberg M. (2024) Cognitive ability, gender, and well-being in school contexts: longitudinal evidence from Sweden. *Frontiers in Psychology*, 15. doi:10.3389/fpsyg.2024.1396682
- Bortes, C., Ragnarsson, S., Strandh, M., Petersen S. (2021). The bidirectional relationship between subjective well-being and academic achievement. *Adolescence Journal of Youth and Adolescence*, 50, 992–1002. doi: <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01413-3>

Ulrika Bergmark, vetenskaplig ledare och Sara Viklund, bitr. vetenskaplig ledare,
Utbildningsförvaltningen, Piteå kommun

- Brännlund, A., & Edlund, J. (2020). Educational achievement and poor mental health in Sweden: the role of family socioeconomic resources, *Education Inquiry*, 11(1), 69-87. doi: 10.1080/20004508.2019.1687079
- Cashman, M., Strandh, M., & Högberg, B. (2023). Have performance-based educational reforms increased adolescent school-pressure in Sweden? A synthetic control approach. *International Journal of Educational Development*, 103, 102922-. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102922>
- Craggs, H., & Kelly, C. (2018). School belonging: Listening to the voices of secondary school students who have undergone managed moves. *School Psychology International*, 39(1), 56–73. doi: <https://doi.org/10.1177/0143034317741936>
- Folkhälsomyndigheten (2022). *Hur hänger olika skolfaktorer samman med ungdomars hälsa och välbefinnande i Sverige? Analyser på data från Skolbarns hälsovanor*. Folkhälsomyndigheten.
- Forsell, T. (2020) ”Man är ju typ elev, fast på avstånd”: problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv. [Doktorsavhandling, Umeå universitet].
- Graetz, G., & Karimi, A. (2022). Gender gap variation across assessment types: Explanations and implications. *Economics of Education Review*, 91, 102313-. doi: <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2022.102313>
- Gren Landell, M. (2021). *School attendance problems: a research update and where to go*. Jerringfonden.
- Helle, S. (2023) *Psykisk hälsa på schemat. En kunskapsöversikt om skolundervisning i psykisk hälsa*. I samarbete med Tim Bergling Foundation. https://psykiskhalsapaschemat.files.wordpress.com/2023/03/rapport_psykisk-halsa-paschemat_2023-2.pdf
- Hellström, L. (2023). *Hur mår våra barn och unga? Förändringar i barns och ungas hälsa över tid: en kunskapsöversikt*. Pedagogisk inspiration Malmö (PI) och de tre skolförvaltningarna i Malmö stad. <https://doi.org/10.24834/isbn.9789178773794>
- Hellström, L., & Beckman (2021). Life challenges and barriers to help seeking: Adolescents’ and young adults’ voices of mental health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(24), p. 13101. doi: <https://doi.org/10.3390/ijerph182413101>
- Holmlund, H., Rainer, H., & Reich, P. (2023). All geared towards success? Cultural origins of gender gaps in student achievement. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 209, 222–242. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2023.03.008>
- Högberg, B., Strandh, M., & Hagquist, C. (2020). Gender and secular trends in adolescent mental health over 24 years – The role of school-related stress. *Social Science & Medicine*, 250. doi: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.112890>

Ulrika Bergmark, vetenskaplig ledare och Sara Viklund, bitr. vetenskaplig ledare,
Utbildningsförvaltningen, Piteå kommun

- Högberg, B., Lindgren, J., Johansson, K., Strandh, M., & Solveig Petersen (2021a)
Consequences of school grading systems on adolescent health: evidence from a Swedish
school reform, *Journal of Education Policy*, 36(1), 84–106. doi:
10.1080/02680939.2019.1686540
- Högberg, B., Petersen, S., Strandh, M., & Johansson, K. (2021b). Determinants of declining
school belonging 2000–2018: The case of Sweden. *Social Indicators Research*, 157, 783–
802 <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02662-2>
- Karlberg, M., Klang, N., Andersson, F., Hancock, K., Ferrer-Wreder, L., Kearney, C., &
Rosaria Galanti, M. (2022) The importance of school pedagogical and social climate to
students' unauthorized absenteeism – a multilevel study of 101 Swedish schools.
Scandinavian Journal of Educational Research, 66(1), 88–104. Doi:
10.1080/00313831.2020.1833244
- Lenz Taguchi, H., & Palmer, A. (2013). A more “livable” school? A diffractive analysis of the
performative enactments of girls' ill-/well-being with(in) school environments. *Gender
and Education*, 25(6), 671–687. doi:<https://doi.org/10.1080/09540253.2013.829909>
- Linder, A. (2023). *Mental ill-health in Sweden. Causes and consequences from an inequality
perspective*. [Doktorsavhandling, Lunds universitet].
- Låftman, S. B., Almquist, Y. B., & Östberg, V. (2013). Students' accounts of school-
performance stress: a qualitative analysis of a high-achieving setting in Stockholm,
Sweden. *Journal of Youth Studies*, 16(7), 932–949. doi:<https://doi.org/10.1080/13676261.2013.780126>
- OECD. (2017a). *PISA 2015 Technical Report*. OECD Publishing, Paris.
- Strandler, O., & Harling, M. (2023). The problem of “problematic school absenteeism” - On
the logics of institutional work with absent students' well-being and knowledge
development. *European Education*, 55(3–4), 172–185.
<https://doi.org/10.1080/10564934.2023.2251018>

Ärende 10

Plan över åtgärder för öppnande av Granparken

Bilaga – Plan över åtgärder för öppnande av Granparken

Förutom de åtgärder som beskrivs i tjänsteanteckningen, som måste göras för att vi överhuvudtaget ska kunna öppna parken, så finns det naturligtvis ytterligare åtgärder som kan göras för att öka attraktiviteten i parken.

Åtgärder för öppnande:

De åtgärder som vi, Grans, anser behöver göras primärt för att kunna öppna parken är:

- Någon form av automatiska grindar som möjliggör överfart från trädgårdsdelen till djurparkdelen (för att passera kornas väg till betet). Dvs säker entré till parken.
- Ändra dragning av staket på baksidan av smådjurshuset. Voljärer och kaniner hamnar då inne i parken och besökare hindras från att vandra in bland maskiner och nötkreatur.
- Upprustning och utbyte av staket i barnens zoo
- Igenläggning av gamla fiskdammen
- Staket runt dammen i trädgården
- Total genomgång och återställande av trädgården
- Staket och upprustning av dammen vid hönshuset
- Måla de staket som ej behöver bytas ut
- Riva allt som inte används

Åtgärder som kan göras för att göra parken mer attraktiv (steg 2):

- Göra om gamla kaninkullen till lekplats
- Öka utbudet i befintlig lekplats
- Skapa möjlighet till försäljning av glass och fika i trädgården
- Rusta upp logar och museum

Budget Granparken		
	År 1	År 2 –(löpande drift)
Arbetskostnad	500 000	230 000
Nya grindar	30 000	
Stängselmaterial	80 000	15 000
Växter	25 000	10 000
Fyllnadsmaterial	65 000	10 000
Färg	10 000	5 000
Hyra maskiner/drivmedel	90 000	30 000
Summa	800 000	300 000

Extra (ej medräknat i budget)

Rutschkanor

Lekplatsmöbler

Upprustning kaninkulle

Renovering byggnader. Rundloge, långloge etc

Ärende I I

Presentation av Utvecklingsprogrammet rörande skola och insatsområden

Utvecklingsprogram - för Vision 2050

Dokumentnamn	Dokumenttyp	Senast antagen	Beslutsinstans
Utvecklingsprogram - för Vision 2050	Programprogram	2025-02-10 §	Kommunfullmäktige
Administrationsansvarig	Version	Diarienummer	Giltig till
Kommunledningsförvaltningen	1	24KS705	2027-12-31
Dokumentinformation	Anger utvecklingsområden för att nå Piteå kommuns vision som utgår från av kommunfullmäktige beslutade strategier.		
Dokumentet gäller för	Kommunkoncernen		

Inledning

Utvecklingsprogrammet för Vision 2050 i Piteå kommun är en central del av kommunens långsiktiga strategier för att skapa en attraktiv, hållbar och inkluderande framtid för Piteås medborgare.

Utvecklingsprogrammet är en fördjupning av de övergripande strategier som fastställts i visionen. Det syftar till att konkretisera och operativt förverkliga Vision 2050.

Genom att fokusera på särskilt viktiga insatsområden och tydliga indikatorer, blir det möjligt att följa upp och utvärdera kommunens framsteg i att uppnå visionen. Varje område omfattar specifika insatsområden som behandlar viktiga utmaningar och möjligheter för kommunen. Genom att ta fram insatser och målsatta indikatorer kan verksamheterna konkretisera arbetet och säkerställa att insatserna leder till önskade resultat.

Utvecklingsprogrammet fungerar som en övergripande handlingsplan för att styra Piteå kommuns arbete mot visionen. Det sträcker sig över en mandatperiod och omfattar kommunens alla nämnder, bolag och verksamheter, vilka samverkar för att nå målen. Programmet anger kommunfullmäktiges perspektiv och insatsområden. Dessa följs upp av kommunfullmäktige. Nämnder inom Piteå kommun bör själva bedöma behov av och besluta om nämndspecifika insatsområden utifrån visionen och strategierna. Kompletterande insatsområden följs upp av respektive nämnd.

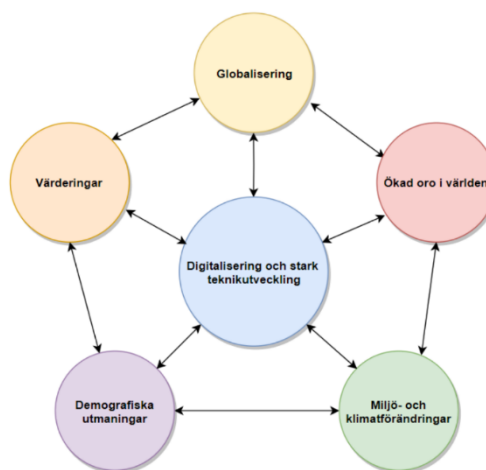
Alla insatser och insatsområden i utvecklingsprogrammet är kommunövergripande och omfattar hela den geografiska kommunen, inklusive både stads- och landsbygdsområden, om inte annat specifikt anges. Verksamhet och utveckling ska alltid bedrivas i enlighet med de kommunalrättsliga principerna, vilket innebär att kommunens resurser och tjänster ska användas rättvist, transparent och inom lagens ramar. Samtidigt uppmuntras ett innovativt arbetssätt som kan utmana och tänja på de rådande strukturerna och lagstiftningen, med målet att bättre möta kommunens behov och främja hållbar utveckling för alla Piteåbor.

Trendanalys

Piteå kommun har i sin senaste omvärldsanalys identifierat sex megatrender som påverkar utvecklingen.

- Demografiska utmaningar
- Globalisering
- Värderingsförskjutningar
- Ökad oro i världen
- Miljö och klimatförändringar
- Digitalisering och stark teknikutveckling

Teknikutvecklingen kan ses som en katalysator för de flesta av de andra megatrenderna som identifierats men de påverkar även varandra. Bilden ovan är ett försök att visualisera förhållandena med de trender som har störst påverkan på varandra men givetvis påverkar och överlappar alla trender varandra till en viss del. När trenderna överlappar varandra kan nya spännande möjligheter öppna sig, både bra och dåliga för utvecklingen. Den tekniska utvecklingens centrala position visar även på att den till stor del även, använd rätt, kan vara den viktigaste lösningen för att möta de utmaningar som Piteå kommun står inför i framtiden. I arbetet med att ta fram insatsområden har megatrenderna och de närtrender som de ger upphov till beaktas för att på bästa sätt styra Piteås utveckling mot Visionens målbild.

Perspektiv

För att säkerställa ett framgångsrikt och långsiktigt arbete med insatsområdena i utvecklingsprogrammet finns tre övergripande perspektiv som bör genomsyra arbetet med strategier och insatser: digitalisering, samverkan och hållbarhet. Dessa fungerar som vägledande riktlinjer och påverkar både urvalet av insatser och hur arbetet bedrivs.

Digitalisering

Digitalisering är ett grundläggande verktyg för att effektivisera och modernisera kommunkoncernens arbete. Genom digitala lösningar kan tillgänglighet, kommunikation och service för medborgare och företag förbättras. I alla insatsområden ska digitala lösningar, inklusive AI, utvärderas för att se hur de kan bidra till effektivare processer och bättre resultat, utan att äventyra medborgarnas integritet.

Digitala lösningar och tjänster bör vara det primära valet när kommunkoncernen utvecklar nya processer och tjänster. Syftet är att göra verksamheten mer tillgänglig, effektiv och användarvänlig genom att prioritera digitala alternativ, samtidigt som fysiska och traditionella tjänster erbjuds vid behov. "Digitalt först" handlar inte bara om att digitalisera befintliga tjänster utan också om att tänka digitalt från början och utforma tjänster med medborgarnas digitala behov i fokus.

Viktiga Principer

- ”Digitalt först” – Digitala lösningar ska alltid övervägas som huvudalternativ.
- Tillgänglighet för alla - traditionella tjänster ska erbjudas utifrån behov.
- Säkerhet – Alla ska känna sig trygga med att använda Piteå kommuns digitala tjänster.

Samverkan

Samverkan är centralt för Piteå kommuns utvecklingsarbete och en förutsättning för att uppnå hållbara resultat. Genom nära samarbete mellan kommunkoncernens olika verksamheter, näringslivet, civilsamhället och andra aktörer kan starkare och mer inkluderande samhällsstrukturer byggas. Samverkan innebär att alla parter delar ansvar och bidrar med sina specifika kompetenser för att skapa mervärde.

I varje insatsområde ska samverkan främjas, både internt inom kommunorganisationen och externt med medborgare och andra intressenter. Detta arbetssätt skapar synergieffekter, där resurser och kunskap kan nyttjas mer effektivt. Det stärker också tilliten och delaktigheten i samhället, vilket är avgörande för ett väl fungerande lokalsamhälle.

Viktiga Principer

- Samverkansmöjligheter ska alltid övervägas.
- Olika perspektiv ger stabilare lösningar.
- Varje part ska göra det de är bäst på.

Hållbarhet

Hållbarhetsperspektivet är grundläggande i allt arbete inom utvecklingsprogrammet och omfattar social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Målet är att skapa en långsiktigt hållbar kommun som kan möta dagens behov utan att kompromissa med framtida generationers möjligheter. Detta innebär att alla insatser måste bedömas utifrån deras påverkan på resurser, klimat och sociala sammanhang.

Social hållbarhet är det primära målet och innebär att insatser ska främja jämlikhet, inkludering och välbefinnande för alla invånare. Ekonomisk hållbarhet är ett arbetssätt och innebär att kommunkoncernen ska hushålla med sina resurser på ett sätt som är ansvarsfullt och långsiktigt hållbart, med investeringar som skapar mervärde för hela kommunen. Ekologisk hållbarhet är en grundförutsättning och fokuserar på att minska klimatpåverkan, värna om naturresurser och skapa en hållbar lokalmiljö, vilket ska genomsyra allt från energianvändning till stadsutveckling och infrastruktur.

Viktiga Principer

- Ekologisk hållbarhet är grundläggande för utveckling.
- Social hållbarhet är målet med all utveckling.
- Ekonomisk hållbarhet är medlet för utveckling.

Strategier

Det bästa för Piteå

Piteå kommun finns till för sina medborgare och all verksamhet syftar till att gynna deras gemensamma intressen. För att bibehålla hög service till våra medborgare har vi en **ständig utveckling** där tjänster, samverkan och arbetssätt utvecklas, utifrån pitebornas förväntningar. Kommunen kännetecknas av **lyhördhet och nytänkande** utan att tumma på rättssäkerhet eller kvalitet. Genom effektiva och hållbara verksamheter som levererar **välfärdstjänster av hög kvalitet** skapar vi ett samhälle där människor, företag och idéer kan växa och utvecklas.

Syfte

Medborgarnas nöjdhet med hur kommunkoncernen sköter sina olika verksamheter har stor påverkan på deras uppfattning om kommunen är den bästa platsen att leva och bo på samt att de tenderar att i högre utsträckning rekommendera vänner och bekanta att flytta till kommunen.

Kommunkoncernen möter pitebornas förväntningar med ökad tillgänglighet och en enkelhet att nå information. Samordnade kontaktytor förenklar medborgarnas ärenden, vilket stärker kvalitet och tillit. Samutnyttjande av kompetenser och nätverk stärker gemenskapen, där hållbara och engagerade medarbetare bidrar till en inkluderande kommun. Ökad samverkan förbättrar förståelsen mellan verksamheter och möjliggör ett bredare perspektiv för Piteås bästa.

Nulägesanalys

Undersökningen *Kommunens kvalitet i korthet* visar att kommunkoncernen levererar jämförelsevis goda resultat inom flera verksamhetsområden. Genomförda medborgarundersökningar visar att piteborna uppfattar att verksamheternas kvalitet försämrats samt att förtroendet sjunker för kommunens politiker och tjänstepersoner.

Motivationen och engagemanget hos medarbetarna är högt och tenderar att ligga högre än jämförbara kommuner, men Piteå kommun behöver bli bättre på att ta tillvara kompetens och initiativ. Ledningsstruktur, processer och samverkan är inte tillräckligt utvecklade eller samordnade och behöver därför stärkas för att ta sig an nuvarande och kommande utmaningar.

Utredningar visar på behov av ökad digital mognad, utvecklings- och mottagningskapacitet då förutsättningarna ser olika ut inom kommunkoncernen.

Trendanalys

Komplexiteten i samhället ökar, förväntningar på en snabbare utvecklingstakt och en allt större utmaning med kompetensförsörjning ställer hela kommunkoncernen på prov. Medborgarnas förväntningar på vad det offentliga åtagandet och dess tillgänglighet förändras, liksom deras förväntningar på hur och var offentliga tjänster ska levereras. Ökade krav på riskhantering, planering och rapportering inom områden som hållbarhet, kontinuitet, kvalitet och säkerhet, vilket tar alltmer resurser i anspråk.

Demografiutvecklingen utmanar kommunkoncernens ekonomi då allt färre ska försörja fler. Begränsade ekonomiska medel och personella resurser kräver nya arbetssätt. Risken ökar för kompetenstapp till andra sektorer på grund av den gröna omställningen i regionen. Digitalisering är en möjlighet för att effektivisera processer, men kräver samtidigt förändrad organisering, nya kompetenser och arbetssätt.

Insatsområden för att uppfylla strategin:

Medborgarna i fokus

Medborgarnas behov ska stå i fokus för utvecklingsinsatser. Det ska vara enkelt att få kontakt och det ska vara tydligt vad medborgarna kan förvänta sig. Service och tjänster ska vara lättillgängliga och av god kvalitet. Digitalt först och medborgarnas behov ska vara utgångspunkter för verksamhetsutveckling.

- Kommunkoncernen ska erbjuda ett lättillgängligt och tydligt serviceutbud, och medborgarna ska alltid mötas av ett serviceinriktat förhållningssätt.
- Anta en digitaliseringsstrategi med medborgarnas behov i fokus.
- Skapa förutsättningar för att medborgarna ska mötas av god kvalitet i alla kommunala verksamheter.

Stödjande ledningsstruktur

Piteå kommuns styr- och ledningssystem ska säkerställa att ledningsstrukturen är tydlig, transparent och utgår från ett tillitsbaserat arbetssätt. Identifierade och optimerade processer ska säkerställa god ekonomisk hushållning, kvalitet, tillgänglighet och rättssäkerhet i leveransen av välfärdstjänster.

- Implementering av nytt styr- och ledningssystem som ska både styra och stödja cheferna i sitt uppdrag, där tydliga grunduppdrag för respektive verksamhet samt dialogformer ska utvecklas.
- Ledningsstrukturen ska stödja ett tillitsbaserat ledarskap, där alla chefer ska vara möjliggörare för medarbetarna.
- Stödet till cheferna ska vara enkelt, tydligt och tillgängligt. Förväntningarna på chefer och medarbetare ska vara tydliga, befogenheter och ansvar ska vara uttalat.

Medarbetare som möjliggör

Medarbetarna ska verka utifrån förhållningssättet Våga-Låga-Förmåga, som preciseras i kommunens personalpolicy, och vara möjliggörare för kommunens medborgare.

- Kommunens värdegrund och personalpolicy ska införlivas i medarbetarnas dagliga arbete och förhållningssätt. Den övergripande kompetensutvecklingen ska stärka medledarskap, delaktighet och ett kommungemensamt helhetsperspektiv.
- Kommunkoncernen ska aktivt verka för att utveckla en organisationskultur som främjar nytänkande, kreativitet och som omhändertar medarbetarnas initiativ och kompetens.
- Skapa struktur för innovation med fokus på värdeskapande effekter samt utveckla ett process- och projektorienterat arbetssätt.

Ökad och effektiv samverkan

Den interna och externa kommunikationen och samverkansstrukturen ska utvecklas. Förvaltningar och kommunala bolag ska kommunicera och samverka för att tillsammans kunna hantera rådande och kommande samhällsutmaningar på bästa sätt.

- En kommunövergripande kultur och struktur för samverkan ska främjas för att skapa mer hållbara lösningar.
- Samordning av uppdrag ska ske både inom kommunkoncernen och med externa parter utifrån ett lösningsorienterat förhållningssätt som tillvaratar flera perspektiv.

Enkelt att bo attraktivt

Piteå är en plats som är lätt att älska, med närhet till både natur, härliga byar och småstadsliv, finns möjligheter till ett attraktivt boende för alla. Vi satsar på **attraktiva tomter** och **flexibla boendeformer** med fokus på **livet mellan husen** och en **hållbar framtid**. Genom att främja innovation blir Piteå en förebild för framtida bostadsutveckling samtidigt som vi möter de växande behoven hos både invånare och omvärld.

Syfte

Förutsättningen att bo attraktivt är avgörande för hur väl människor trivs på en ort och är en avgörande faktor för inflyttning. Piteå har en möjlighet att skapa den bästa boendemiljön i regionen och därmed attrahera människor och generera den befolkningsökning som krävs för ett attraktivare och hållbarare samhälle.

Nulägesanalys

Vad som upplevs som en attraktiv boendemiljö är en högst individuell uppfattning och skiftar utifrån fas i livet. *Medborgarundersökningen* visar på att attraktiva boendemiljöer upplevs av många då det är nära till lekplatser, handel, service, natur/rekreation, kollektivtrafik, skola och arbete.

Boendeform: Piteå har en låg andel bostadsrätter och radhus/kedjehus, vilket indikerar att ett större utbud av varierande boendeformer behöver tillskapas. I dagsläget förekommer inget bostadsunderskott, men då visionen tar sikte mot 50 000 invånare så behöver planläggning och strategiska markinköp fortsatt arbetas med även om en god planberedskap för bostäder finns. En stor del av befintliga boendemiljöer är redan bebyggda och behöver ses över för att öka dess attraktivitet.

Piteå har en relativt jämn socioekonomisk fördelning sett till geografi. Det stora antalet hyresbostäder i centrala stan gör dock att det är ett område med lägre socioekonomiskt status vilket har viss en hämmande effekt på centrala stadens utveckling gällande handel och nöjesliv.

Mötesplatser: Det finns mötesplatser i staden så väl som på landsbygden, men många behöver utvecklas och fyllas med ett innehåll för att upplevas som attraktiva och i vissa fall behöver det tillskapas fler. Viktigt är att det som anläggs underhålls så att det ser omhändertaget ut.

Trendanalys

Byggnadsekonomi påverkar både byggtakten och byggnationens kvalitet med avseende på boendemiljö. Fler nationella hållbarhetskrav ställs på byggmetoder, materialval och leverantörer. Järnvägsdragningen (Norrbotniabanan) kommer att få stor inverkan på samhällsplaneringen och på kommunens utveckling och ekonomi kommande år.

Befolkningen består av en ökad andel äldre. Kraven på bostadsbeståndet och efterfrågan på nya bostäder med särskild inriktning på äldre kommer att förändras och behovet av vård och omsorg kan komma att öka.

Ett förändrat klimat kommer i framtiden medföra ökad risk för värmeböljor och skyfall. Grönstrukturer levererar viktiga ekosystemtjänster såsom biologisk mångfald och sociala värden som rekreations- och friluftsvärden, men även viktiga klimatreglerande funktioner.

Insatsområden för att uppfylla strategin:

Samarbete för ett enkelt samhällsbygge

I Piteå finns ett brett utbud av blandad bebyggelse och olika boendeformer som uppfyller människors behov vid olika tider i livet. Genom en tidig samverkan och löpande dialog genom hela samhällsbyggnadsprocessen med medborgare och exploatörer blir processen transparent, vilket ger goda förutsättningar till kommunikation, förståelse och bättre boendemiljö för alla.

- Möjliggöra attraktiva och varierande boendeformer och boendemiljöer för alla, såväl i stad som på landsbygden och i vattennära lägen.
- Piteå ska vara en föregångare i arbetet för kortare handläggningstider och enklare byggande med kommunkoncernen som en stödjande och förenklande part.
- Genomföra aktiva utvecklingsdialoger med exploatörer.

Livet mellan husen

Stor del av befintliga boendemiljöer behöver ses över för att öka dess attraktivitet. Grönområden med rätt kvalitet behöver finnas i eller i närheten av boendemiljöerna. Samordning över förvaltningsgränserna ska öka avseende drift och underhåll av allmän platsmark samt genomföras i samråd/dialog med närboende och fastighetsägare. Ett gott samarbete med föreningar eller andra lokala sammanslutningar skapar sammanhang.

- Vårda och utveckla mötesplatser på allmän platsmark och möjliggör för boende att förbättra närmiljön med lokala mötesplatser, som grönytor, lekplatser och närodling i bostadsområden.
- Vid planering ska förutsättningar skapas för ett varierat utbud i närområdet för ett enklare livspussel.

Genom hållbart samhällsbygge säkras tillväxt i stad och landsbygd

Det är enkelt för medborgare att leva ett hållbart liv där samhällsbyggandet skapar förutsättningarna. För att kunna behålla attraktiviteten på lång sikt arbetar kommunkoncernen för hållbarhet i ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt perspektiv. Planering och genomförande av åtgärder leder till att fler människor både på landsbygd och i stad väljer kollektiva former för resande. Bilen är dock fortsatt ett av de vanligaste transportsätten och behöver tas i beaktande i samhällsbygget.

- Främja en utveckling som ska göra det lätt att göra hållbara val i vardagen och tillsammans med hållbart byggande minska växthusgasutsläppen.
- Möjliggör satsningar på klimatvänliga innovationer och öka kunskap om energieffektivisering och energisystemets integrering i den bebyggda miljön.
- Insatser för att öka möjligheten till kollektivt resande samt utbyggnad av gång- och cykelvägar/leder för att knyta ihop stad och landsbygd.

Enkelt att känna sig trygg och uppskattad

I Piteå arbetar vi för att forma en framtid där **trygghet och gemenskap** är centralt. Genom att vara proaktiva gentemot utmaningar och att stärka Piteås fördelar kan vi skapa en plats där människor känner sig **välkomna och uppskattade**. I Piteå kan alla känna sig trygga med att barnen får en god utbildning och att hjälp finns tillgänglig vid behov. Med vårt läge, mitt i den gröna omställningen, satsar vi på en **stabil tillväxt** som ger fler förmånen att kalla sig pitebo. Det innebär att Piteå kan förbli en trygg och trivsamt plats, där **inkludering och mångfald** är nyckelbegrepp för att **skapa en kommun där alla känner sig delaktiga**.

Syfte

Grunden för ett demokratiskt samhälle är allas möjlighet till delaktighet i det. Nationella undersökningar visar också att trygghet och uppskattning är grundläggande värden för att trivas på en plats. När samhället arbetar för att riva de hinder som normer och fördomar skapar kan varje människa blomstra utifrån bästa förmåga – och få sin röst hörd.

Trygghet är ett grundläggande mänskligt behov och spelar en avgörande roll för välbefinnande. Med trygghet har människor lättare att tillfredsställa övriga mänskliga behov, så som kärlek, gemenskap, delaktighet och uppskattning. När människor känner sig uppskattade, stärker det självkänsla och självförtroende. Det skapar också en känsla av tillhörighet och samhörighet med andra

Trygghet är ett komplext begrepp som innefattar fysisk-, psykisk-, social-, ekonomisk- och existentiell trygghet. Det handlar om att känna sig skyddad från faror, ha stark social support, stabil ekonomi och tillit till myndigheter.

Nulägesanalys

Piteå är idag en trygg plats, bland annat medborgarundersökningen visar på att Piteå ligger högt i upplevd trygghet. Medborgarundersökningen visar också att en stor andel upplever att de kan vara den de är och leva det liv de vill leva. För att uppnå Vision 2050, att Piteå ska vara Sveriges bästa plats att bo på behöver kommunkoncernen fortsatt arbeta för att bibehålla tryggheten.

Trendanalys

Världen står inför flera förändringar som påverkar tryggheten. Klimatförändringar, demokrati på tillbakagång i flera delar av världen, Sveriges inträde i NATO, pandemier och smittsamma sjukdomar är några exempel.

Samtidigt som investeringar i grön industri och infrastruktur skapar jobb och tillväxt, ställs nya krav, på kompetensförsörjning och fler bostäder. I dessa förändringars tid är det fundamentalt viktigt att demokrati och mänskliga rättigheter säkerställs och att medborgare garanteras rättvisa, jämlikhet och skydd mot förtryck.

Trygghet är en avgörande faktor i detta och kommunkoncernen behöver fortsätta arbeta trygghetsskapande utifrån begreppets alla komplexa delar.

Insatsområden för att uppfylla strategin:

Öka beredskapen och stärka tilliten till kommunens förmåga

I en tid av ökande osäkerheter och globala utmaningar är det viktigare än någonsin att stärka kommunkoncernens beredskap och bygga tillit inom samhället. Valfärden garanterar oss alla trygghet i livets alla skeden, och möjliggör därmed individuell utveckling. Genom att förbättra beredskapsåtgärder samt säkerställa att resurser och information är lättillgängliga för våra invånare, skapas en tryggare och mer motståndskraftig kommun. Samtidigt är det avgörande att främja öppenhet och samarbete, där invånarna känner sig hörda och delaktiga. Genom att kombinera ökad beredskap med en stark valfärd bygs ett samhälle som står emot kriser och som medborgare kan ha tillit till

- Öka kommunens motståndskraft och förmåga att hantera kriser.
- Stärkt brottsförebyggande arbete genom överenskommelser så väl inom kommunkoncernen som med andra relevanta aktörer.
- Öka proaktiv kommunikation om kommunal service och förmåga.
- Stärk samverkan/nätverk mellan kommun och civilsamhälle för god beredskap i händelse av kris eller krig.

Trygghetsskapande samhällsbygge

Detta arbete innefattar inte bara att minska brottsligheten, utan också att skapa inkluderande och trygga miljöer för alla samhällsmedborgare. Genom att integrera perspektiv som främjar trygghet och inkludering i samhällsplaneringen, byggs samhällen där alla känner sig välkomna och säkra.

- Identifiera platser som upplevs otrygga samt vidta åtgärder för att stävja den otryggheten.
- Arbeta med perspektiv som skapar trygghet och inkludering i samhällsplanering, exempelvis barn-, tillgänglighets, och jämställdhetsaspekter.
- Ställa om till mer förebyggande, tillgängliga och kunskapsbaserade arbetssätt med utgångspunkt i ny Socialtjänstlag.

Demokrati och mänskliga rättigheter

Att stärka demokratin och mänskliga rättigheter bidrar till att Piteå ska vara en plats i världen där dessa är självklarheter. Detta arbete är aldrig färdigt, men genom att utmana och förändra exkluderande normer och strukturer ska kommunen ständigt sträva efter att vara en trygg och inkluderande plats där mångfald ses som en styrka och alla är viktiga och känner sig behövda.

- Stärka föreningslivet, vilket skapar bättre förutsättningar för engagemang, gemenskap och ett brett utbud av aktiviteter för Piteås invånare.
- Skapa tydliga vägar för barn och unga att aktivt delta i samhället, där deras röster tas på allvar och får påverka utvecklingen.
- Säkerställa att beslutsunderlag och beslut så långt som möjligt fattas med hänsyn till alla invånares perspektiv och behov.
- Skapa trygghet för barn och unga genom att arbeta mot skadliga normer i syfte att minska mobbing, trakasserier och utanförskap.
- Säkra att Sveriges nationella minoriteter upplever kommunen som en plats där de kan känna sig välkomna och där de kan använda och utveckla sitt språk och sin kultur.
- Genom att pröva nya dialogformer och använda ny teknik skapar kommunkoncernen fler sätt för invånarna att göra sina röster hörda. Digitala plattformar och innovativa verktyg stärker dialogen och ökar delaktigheten.

Enklare att ha mer av kul

Piteå är en levande stad med en mångfald av såväl stora som små evenemang och aktiviteter. Året om finns ett **livligt och varierat nöjesliv** med restauranger och uteställen där människor kan träffas. Vi satsar även på god tillgång till moderna mötesplatser där pitebor kan både utöva och ta del av kultur, idrott och friskvård. Med ett **rikt och brett fritids- och kulturutbud** föds och fostras **nya stjärnor**, både inom kultur och idrott. Vi strävar efter att skapa ett Piteå där det är enklare för alla att ha **mer av kul** och alla känner sig engagerade i kommunens framtid.

Syfte

Syftet är att göra Piteå till en levande plats med ett brett och varierat utbud av kultur- och fritidsaktiviteter, där alla invånare har möjlighet att delta i evenemang och aktiviteter som passar deras intressen. Genom att skapa fler mötesplatser, utveckla evenemang och erbjuda ett rikt utbud av idrott och kultur främjas engagemang, trivsel och gemenskap. Strategin syftar också till att stärka Piteå som en attraktiv destination, vilket skapar positiva upplevelser för både invånare, besökare och potentiella inflyttare.

Nulägesanalys

Idag upplever många att Piteå har ett stort, men ojämnt utbud av kultur- och fritidsaktiviteter, där vissa grupper har begränsad tillgång till aktiviteter som passar deras intressen. Även om det finns många evenemang och mötesplatser, såsom festivaler och idrottsarenor, är behovet av fler och mer tillgängliga mötesplatser tydligt, både i stadskärnan och på landsbygden. Flera föreningar och kulturaktörer har uttryckt ett behov av ökat stöd och samordning för att kunna arrangera aktiviteter och evenemang som lockar bredare publik. Det finns också en efterfrågan på enklare och mer tillgängliga idrotts- och kulturaktiviteter för barn och unga, särskilt i områden där utbudet är begränsat. För att möta dessa utmaningar krävs en förstärkning av både fysisk och digital infrastruktur, samt ökad samverkan mellan kommunkoncernen, civilsamhället och näringslivet.

Trendanalys

Det finns ett ökat fokus på tillgänglighet och inkludering, vilket gör det viktigt att skapa evenemang som möter olika behov. Digitalisering spelar en central roll i framtidens kultur- och fritidsutbud, och företag måste investera i digitala plattformar för att nå en bredare publik. Hållbarhet är också en växande faktor i planeringen av aktiviteter. Det finns en ökad efterfrågan på gemenskap, där social interaktion är avgörande för människors upplevelser. Fler mötesplatser behövs för att människor ska kunna samlas och delta i aktiviteter tillsammans. Kommuner med ett rikt kultur- och fritidsutbud, som parker och sportanläggningar, är mer attraktiva för familjer. Med distansarbete kan fler bo längre från sina arbetsplatser, vilket leder till att många väljer områden med bättre tillgång till natur och fritidsaktiviteter för en mer balanserad livsstil. Platser med aktivt kultur- och fritidsliv främjar social gemenskap, vilket är viktigt för dem som överväger att flytta.

Insatsområden för att uppfylla strategin:

Främja fysisk aktivitet och rörelseglädje

Piteå satsar på att skapa fler möjligheter för fysisk aktivitet, särskilt genom samarbete med föreningslivet. Fokus ligger på barn och unga för att bygga grunden för ett aktivt och hälsosamt liv, samtidigt som man stimulerar de minst aktiva under både skol- och fritid. Det främjar hälsa och välmående som en del av kommunens långsiktiga mål om ett livskraftigt samhälle.

- Tillgängliggöra aktivitetsytor för att möjliggöra spontanidrott och rörelse, vilket skapar förutsättningar för ökad folkhälsa.
- Främja en bred variation av fritidsaktiviteter i nära samverkan med föreningsliv och civilsamhälle.

Ökat utbud av kultur- och idrottsevenemang

För att Piteå ska vara en attraktiv destination behövs ett rikt utbud av kultur- och idrottsevenemang året om. Genom hållbara och innovativa evenemang stärks Piteås profil som en plats där människor trivs och mår bra.

- Skapa en levande och inkluderande kulturmiljö. Stärka kulturutbudet och öka tillgången till olika kulturupplevelser genom att stödja kulturaktörer med både spets och bredd.
- Göra kultur- och fritidsevenemang lättillgängliga, genom att sänka trösklarna så att fler får möjlighet att ta del av Piteås kulturutbud.
- Kulturskolan och andra aktörer inom Piteå kommunkoncern ska skapa möjligheter för ungas intressedrivna skapande, möta en publik och aktivt bidra till kommunens kulturliv.

Utveckling av mötesplatser och anläggningar

Kommunkoncernen planerar och utvecklar mötesplatser och anläggningar för kultur, idrott och fritid i både stadsmiljön och på landsbygden. En viktig del i tillskapandet av mötesplatser är att tillgängliggöra kommunala lokaler utanför ordinarie verksamhetstid.

- Identifiera behov av aktivitets- och mötesplatser för både kultur, idrott och social samvaro.
- Tillgängliggöra kommunala lokaler utanför verksamhetstid för andra organisationer och allmänhet.
- Möjliggöra mötesplatser där olika branscher möts i såväl dagligt arbete som gemensamma arrangemang.
- Utveckla Piteå som destination genom samverkan med besöksnäring och arrangörer.

Kulturdriven samhällsutveckling

Piteå integrerar kultur, konst och kreativitet i samhällsbyggandet för att främja socialt engagemang och ekonomisk tillväxt. Samverkan mellan kultur, näringsliv och politik skapar ytor för reflektion som ifrågasätter traditionella normer och bidrar till nya synsätt. Kulturen är en kraft för förändring både för social och ekonomisk hållbarhet.

- Stärka kulturens roll som en katalysator för dialog, engagemang och hållbar samhällsutveckling genom samverkan och inkluderande aktiviteter.
- Införande av en kulturgaranti som säkerställer att alla unga i Piteå får möjlighet att uppleva och utöva kultur som en del av sin uppväxt och utbildning.
- Säkerställa konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer, vilket ger inspirerande och estetiskt tilltalande platser som stärker den kulturella upplevelsen och trivseln i Piteå.

Enkelt att vara företagare

För att Piteå kommun ska bli en bra plats att bo på ska kommunen, näringslivet och civilsamhället **samverka** och bidra med sina styrkor. Med kompetenta och tillgängliga kommunala medarbetare som har en öppen och **hjälpfull inställning** till företagare, skapar vi tillsammans ett näringslivsklimat som ligger i topp i olika näringslivsranking. Genom ett strategiskt arbete med nyetableringar främjas en **balanserad mix av företag** i olika branscher. Piteå kommun som organisation bidrar till en attraktiv miljö för företagande genom att arbeta för en god tillgång på kompetens, bra livsmiljöer och fungerande infrastruktur. Piteå kommun ska vara en **möjliggörare** som hjälper företag att göra rätt när de vill utvecklas.

Syfte

Målet med strategin är att identifiera och tydliggöra vilka insatser som ska bidra till att göra Piteå till en ännu mer attraktiv ort för både befintliga och nya etableringar där kommunikation, dialog och en jämn branschbalans är nyckelord.

Nulägesanalys

Piteås näringsliv kännetecknas av en kombination av traditionell industri och nya innovativa företag. Kommunens styrkor är tydliga: en stark företagard tradition och ett strategiskt läge i en växande och dynamisk region, särskilt med fokus på den gröna omställningen. Samtidigt finns det utmaningar när det gäller kommunens förmåga att ta vara på den kompetens som finns såväl lokalt, regionalt och nationellt. För att kunna öka befolkningens mängd och skapa ett attraktivare samhälle behöver kommunkoncernen arbeta mer proaktivt för att attrahera nya etableringar, och då gärna inom tjänstesektorn för att skapa bättre branschbalans.

Undersökningar visar att kommunen har ett lågt förtroende från näringslivet och att det krävs tydliga insatser för att återfå förtroendet. Kommunkoncernen har möjlighet att utvecklas i frågor som bland annat berör handläggningstider, information om progress i handläggning av ärenden samt mark- och planberedskap.

Trendanalys

Utvecklingen är osäker, de nationella födelsetalen minskar och den globala konkurrensen förväntas successivt öka. Endast de mest framgångsrika och attraktiva platserna kommer att växa, locka till sig investerare, skapa nya jobb och attrahera till inflyttning. För att kunna möta dessa utmaningar blir aspekter som ”livet mellan husen” och att kunna bo attraktivt allt viktigare.

Viktiga megatrender för Piteås näringsliv är: Klimat- och miljöutmaningar, demografiska förändringar, digitalisering, globalisering och ökad individualisering.

Dessa megatrender, tillsammans med de snabba förändringarna i omvärlden, kommer skapa nya spelregler och förutsättningar för näringslivet. Därför behöver kommunen anamma ett långsiktigt tänkande och arbeta med olika scenarier för att förbereda och anpassa kommunkoncernen inför framtida osäkerheter.

Insatsområden för att uppfylla strategin:

Näringslivsvänlig och rättssäker service

Ett starkt näringsliv är grunden för en hållbar välfärd som gynnar alla invånare i Piteå. Genom att erbjuda näringslivsvänlig och rättssäker service skapar kommunkoncernen goda förutsättningar för företag att växa och utvecklas. Ambitionen är att varje företagare ska få snabb och rättssäker hjälp i kontakten med kommunkoncernen, vilket stärker Piteås attraktivitet som företagarevänlig plats.

- Kommunkoncernen stödjer näringslivets utveckling genom att aktivt prioritera och skapa förutsättningar för nyetableringar och expansion av befintliga företag.
- Utformningen av kommunala tjänster ska göra det enkelt att gå från idé till inlämnad ansökan.
- Det ska finnas möjlighet till samordnad service vid komplexa ärenden för att förenkla processer och effektivisera kontakter med kommunen.
- Kommunkoncernen arbetar för att förebygga osund kommunal konkurrens.

Ökad samsyn genom dialoger med näringslivet

Det finns stora möjligheter för kommunkoncernen att stärka dialogen med näringslivet. Genom att ta del av företagens synpunkter och önskemål kan kommunkoncernen skapa en mer proaktiv och effektiv kommunikation och dialog som effektiviserar både för kommun och näringsliv. Genom att arbeta tillsammans kan de båda parterna bygga en mer konstruktiv och framgångsrik relation som gynnar såväl det lokala näringslivet som hela Piteås utveckling.

- Kommunkoncernen strävar efter ett förbättrat arbete med näringslivet där en förbättrad dialog gör att företagens synpunkter omhändertas på ett förtroendefullt sätt och att tydlig återkoppling ges.
- Kommunkoncernen arbetar för en ökad förståelse för näringslivets förutsättningar, vilket skapar bättre samverkan och främjar ett företagsvänligt klimat i Piteå.
- Tydligare arenor för dialog, kommunikation och påverkan.

Serviceorienterat arbetssätt

Trots att samma lagar och regelverk gäller i hela landet upplever företag stora skillnader i kommunernas tillämpning av dessa. Detta påverkar i sin tur näringslivsklimatet. För att förbättra det lokala näringslivets utveckling är det därför viktigt med en konstruktiv och transparent dialog mellan kommunens tjänstepersoner, politiker och företag samt att arbetet präglas av ett serviceinriktat förhållningssätt.

- Genom att vara lyhörd för näringslivets perspektiv och behov, samt välkomna förslag till förbättringar, skapar kommunkoncernen ett mer företagsvänligt och samarbetsinriktat klimat.
- Bättre information om ärendens status ska ge företagare insyn och trygghet i kommunkoncernens handlägningsprocesser.
- Ett serviceorienterat förhållningssätt ska vara grunden i all kontakt med näringslivet.

Bredd i kompetensförsörjning och utökat näringsliv

Kompetensförsörjning och en bredd av företag är avgörande för ett hållbart och växande näringsliv i Piteå. Genom nära samverkan mellan utbildningssektorn och arbetsgivare inom både näringsliv och offentlig sektor, vill kommunen säkerställa att rätt kompetens finns tillgänglig och att fler branscher kan etableras och växa. Tillsammans skapas förutsättningar för en diversifierad arbetsmarknad som bättre möter framtidens behov och stärker Piteås attraktionskraft.

- Genom ökad samverkan mellan utbildningssektorn och näringsliv kring utbildningsfrågor och kompetensförsörjning vill kommunen säkerställa att näringslivet har tillgång till rätt kompetens för framtida tillväxt och utveckling.
- Kommunkoncernen samarbetar med näringslivet för att attrahera nya invånare till Piteå, med ambitionen att stärka arbetskraftsutbudet och stödja näringslivets tillväxt.
- Kommunen utvecklar ett näringslivsprogram med ökat fokus på att bredda näringslivsbasen och skapa fler möjligheter för tillväxt.
- Kommunkoncernen arbetar för att skapa bättre förutsättningar för etablering av fler offentliga aktörer i Piteå, vilket bidrar till fler arbetstillfällen och en starkare lokal ekonomi.

Ärende 12

Bedömt behov av anpassad resursförskola i Piteå kommun

Bedömt behov av anpassad resursförskola i Piteå kommun

Under senaste året har antalet placeringar av barn med stora extraordinära behov ökat, innefattande stora såväl fysiska som intellektuella utvecklingssvårigheter och funktionsnedsättningar utöver de vi noterar hos barn med neuropsykologiska funktionsnedsättningar. Med detta följer ofta även långa vistelsetider för barnen vilket ställer krav på såväl utrustning, kompetens som bemanningsmöjligheter för förskolorna. Många gånger handlar det om till större delen vård än förskoleverksamhet och därför ser vi nu att vi ett par fall måste rekrytera vårdpersonal i stället för pedagoger. Ett tydligt mönster i detta är begränsade möjligheter till assistentstöd för familjerna samt begränsat stöd från habilitering och vård vilket gör att barnen istället hänvisas till förskolan för avlastning och stöd.

Förskolan har därför kommit i en upplevt ny situation gällande krav på personalens kompetens likväl som helt andra krav på utrustning i förskolan än tidigare med lyfthjälpmiddel, sängar och annat stödmaterial vilket kräver ombyggnationer och anpassningar av förskolelokaler i allt större utsträckning och i en nära framtid. För att kunna möta barn med de största behoven och samla resurser och kompetens på ett effektivt sätt bedömer jag att det är en nödvändighet att undersöka möjligheterna till att starta upp en anpassad resursförskola. Det är inte rimligt eller ekonomiskt försvarbart att vare sig anpassa flertalet olika förskolelokaler i den utsträckning som krävs eller att fortbilda flertalet pedagogisk personal på olika förskolor i större utsträckning då uppdraget många gånger rör sig om stora delar vård.

Jämförelse med Luleå och Skellefteå

För att få en jämförelse har jag kontaktat mina kollegor i grannkommunerna och frågat upp hur de i respektive kommun organiserar verksamheten för barn med extraordinära behov.

Luleå kommun har, liksom vi i Piteå, märkt av en tydlig trend av ökat antal barn med omfattande stödbehov i förskolan. Sedan 20 år tillbaka har de en särskilt anpassad lärmiljö för barn med stora stödbehov, t.ex. flerfunktionsvariationer, autism och misstänkt intellektuell funktionsnedsättning. Verksamheten har fram till hösten 2024 haft cirka sex platser på separat avdelning vid en av sina förskolor. I höstas flyttades verksamheten för att kunna utöka antalet platser till totalt 12 med totalt åtta personal. Alla platser är idag fyllda. De placerade barnen har stora resursbehov, men i jämförelse med aktuella fall i Piteå inte med den typen av medicinska behov så man har kunnat bemanna med i huvudsak barnskötare och plus ett par förskollärare med specialpedagogisk kompetens. Man ser möjligheter att ta in ytterligare något barn med denna bemanning men det avgörs utifrån omfattningen på barnens stödbehov. Verksamheten är kostsam genom högre personaltäthet genom att förskolans kompensatoriska uppdrag är prioriterat.

Skellefteå kommun har sedan 2018 två enheter, benämnda ”specialförskolor”, med sex avdelningar vardera. Den ena specialförskolan har en särskilt designad avdelning med utrustning och kunskap/kompetens för barn med funktionsvariationer. Kraven för placering är definierade och det går genom rektor i samarbete med mottagningsenheten som har ett egentligt uppdrag mot den anpassade grundskolan. Den andra specialförskolan har en avd för

barn i behov av särskilt språkstöd, identifierade av logoped och kopplat till funktionsnedsättning av olika slag. Sistnämnda avdelning omorganiserades under 2023/24 med uppdraget tydligare definierat.

Bedömning Piteå kommun

I våra förskoleverksamheter har vi två bekräftade fall där vi nu står inför att rekrytera vård- eller assistansstöd. Vi har signaler om ytterligare två barn som är aktuella för liknande typ av stöd. Det gör att vi bedömer ett behov i dagsläget om att inrätta en anpassad resursförskola om 4–5 platser. I Piteå ser vi i dagsläget däremot inget behov av att tillskapa en anpassad resursavdelning för särskilt språkstöd. Bland fördelarna med att tillskapa en anpassad resursförskola är att vi kan behålla kompetensen kommunövergripande, ge ökade möjligheter till en förbättrad övergång till den anpassade grundskolan och med en bättre beredskap på att ta emot barn med mycket stora behov. Idag har vi de aktuella barnen på olika förskolor med olika förutsättningar för bemanning. Det skulle ur såväl barnens som ur ett bemanningperspektiv vara klokt att samla barn med stora extraordinära behov på samma ställe.

Förslag till beslut:

Att Barn- och Utbildningsnämnden inrättar en anpassad resursförskola

Bo Åström
Avdelningschef förskola
Utbildningsförvaltningen
0911-69 60 30
bo.astrom@pitea.se

Ärende 13

Revidering av Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret (KAA)

Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret.

Dokumentnamn	Dokumenttyp	Senast antagen	Beslutsinstans
Riktlinjer för det kommunala aktivitetsansvaret.	Riktlinjer	2024-mm-dd § zz	Kommunstyrelsen
Administrationsansvarig	Version	Diarienummer	Giltig till
Samhällsbyggnad Utbildningsförvaltningen	2	24BUN257	2026-12-31
Dokumentinformation	Beskriver kommunens arbete utifrån aktivitetsansvaret för ungdomar reglerat i skollagen (2010:800)		
Dokumentet gäller för	Samtliga verksamheter och förtroendevalda inom Piteå kommun		

Inledning

Enligt 20 kap. 9 § skollagen ska en hemkommun löpande under året hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen är sysselsatta som

- har fullgjort sin skolplikt
- inte har fyllt 20 år
- inte har genomfört eller fullföljt sin utbildning på nationella program i gymnasieskola, anpassad gymnasieskola eller motsvarande utbildning.

Vidare kommunens ansvar att samla information, kontakta och erbjuda insatser. Kommunens aktiviteter för målgruppen ska omfatta allt från kartläggning och uppsökande verksamhet för att hitta berörda ungdomar, till olika insatser för att i första hand motivera ungdomar att påbörja eller återuppta en utbildning för att nå gymnasieexamen.

Målgrupp

Kommunens aktivitetsansvar aktualiseras om ungdomen är folkbokförd i kommunen, inte längre är skolpliktig och inte har fyllt 20 år. Asylsökande ungdomar eller ungdomar som vistas i landet utan tillstånd ingår inte i kommunernas aktivitetsansvar, eftersom de inte omfattats av reglerna om skolplikt.

Organisation och samverkan

Barn- och utbildningsnämnden

- ansvarar för registerhållning
- är personuppgiftsansvarig
- ska så tidigt som möjligt erbjuda ett framtidssamtal till elev som är på väg att hoppa av skolan. Där ska, om det inte redan finns en plan, ansvarig studie- och yrkesvägledare från skolan samt personal från KAA delta
- ska kontakta hemkommunens KAA och informera eleven om att KAA finns i hemkommunen innan elev som är hemmahörande i annan kommun gör studieavbrott. Det är också bra om en kontaktväg kan vara etablerad innan eleven hoppar av utbildning.

Samhällsbyggnadsnämnden

- ansvarar för behandling av kommunens uppgifter enligt 29 kap. 9 § skollagen
- ansvarar för att kontakta ungdomen/vårdnadshavare och erbjuda lämpliga individuella aktiviteter
- ansvarar för att kännedom om aktivitetsansvaret finns i de kommunala verksamheterna

För att på ett fullgott sätt uppfylla kommunens ansvar gällande aktivitetsansvaret måste alla möjligheter till information om och kontakt med ungdomarna tas tillvara. Därför ska samtliga verksamheter i kommunen som kommer i kontakt med unga i ålder 16 - 20 år ha kännedom om aktivitetsansvaret och rapportera till Samhällsbyggnad när man träffar en ungdom som man bedömer omfattas av aktivitetsansvaret. Detta för att säkerställa att inga ungdomar hamnar mellan stolarna eller kontaktas av flera kommunala aktörer i onödan.

Där flera kommunala aktörer finns runt ungdomen skall samverkan ske och vid behov ska sekretessen hävas med samtycke från ungdomen och vårdnadshavare.

Samarbete med berörda myndigheter ska göras så fort som möjligt för att ge ungdomen bästa möjliga förutsättningar att ta del av samhällets stöd.

Uppföljning och utvärdering

Rapportering till Statistiska Centralbyrån (SCB) görs två gånger per år på Skolverkets begäran.

Utvärdering av rutiner och dess efterlevnad görs av representanter från Strömbackaskolan (registerhållare) och Samhällsbyggnad (aktivitetsansvarig) inför varje rapportering till Statistiska centralbyrån (SCB).

Antaget av Kommunstyrelsen 2018-11-26, § 308

Reviderad av Kommunstyrelsen 2024-mm-dd, § zz

Ärende 14

**Mottagna anmälningar
om kränkande
behandling,
trakasserier,
diskriminering**

Sammanställning av inkomna och avslutade anmälningar om kränkande behandling, trakasserier och diskriminering

Perioden: 25-01-10 till 25-01-22

Anmälningar

Skola:	Diarienummer:
Backeskolan	PRN 20251-1611
	PRN 20251-1610
	PRN 20251-1609
	PRN 20251-1608
Strömbacka Mimer	PRN 20251-1590
Strömbacka Mjölner	PRN 20251-1565
Christinaskolan F-6	PRN 20251-1544
Böle skolenhet	PRN 20251-1539

Avslut

Skola:	Diarienummer:
Solanderskolan	PRN 20251-1649
Strömbacka Mimer	PRN 20251-1597